

Regional analyse for Lister 2016

Næringsutvikling, befolkningsutvikling, scenarier, innovasjon og utdanning.

KNUT VAREIDE & SVENJA DOREEN RONCOSSEK

TF-notat nr. 70/2016

Tittel: Regional analyse for Lister
Undertittel: Næringsutvikling, befolkningsutvikling, scenarier, innovasjon og utdanning
TF-notat nr: 70/2016
Forfatter(e): Knut Vareide og Svenja Doreen Roncossek
Dato: 14.12 2016
ISBN: 978-82-336-0008-2
ISSN: 1891-053X
Pris: 150,- (Kan lastes ned gratis fra www.Telemarksforskning.no)
Framsidedfoto:
Prosjekt: Regionale analyser 2016
Prosjektnr.: 20160150
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Listersamarbeidet

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.Telemarksforskning.no

Resymé:

I notatet gis en beskrivelse av utviklingen i Lister med hensyn til arbeidsplassutvikling, næringsutvikling, befolkningsutvikling og pendling. Utviklingen er analysert med hjelp av attraktivitetsmodellen, og det er utarbeidet ulike scenarier for framtidig befolknings- og arbeidsplassvekst.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand. oecon.) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Svenja Doreen Roncossek er utdannet geograf (B.Sc. Geografi) fra Universitetet i Münster i Tyskland (2011) og master i landbruk, natur og miljø (M.Sc. Agro-Environmental Management) fra Universitetet i Aarhus i Danmark (2013). Hun har arbeidet ved Telemarksforskning siden 2015.

Forord

Dette notatet inngår i en serie med analyser av kommuner, regioner og fylker i Norge, som er utarbeidet av Telemarksforskning i andre halvår 2016. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet (Forskningsrådet) i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Attraktivitetsmodellen videreutvikles og oppdateres hvert år. Hensikten med modellen er å analysere flytting og arbeidsplassvekst i næringslivet, få fram hva som er forårsaket av strukturelle forhold og hva som skyldes stedets egen attraktivitet for bosetting og ulike typer næringsliv. Attraktivitetsmodellen er også anvendt for å vise ulike scenarier for framtidig vekst i befolkning og arbeidsplasser.

De regionale analysene som denne, er svært verdifulle for forskningen. De gir anledning til å anvende modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis. Vi ser ikke på de enkelte rapportene som enkeltstående arbeidsstykker, men som en del av et større integrert forskningsprosjekt. Telemarksforskings arbeid med å utvikle en helhetlig modell som skal forklare forskjeller i regional utvikling er å betrakte som grunnforskning, mens de regionale rapportene er anvendt forskning.

Dette notatet er utarbeidet på oppdrag fra Listersamarbeidet.

Bø, 9. desember 2016

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	5
1. Arbeidsplassene	7
2. Befolkning	20
3. Samlet attraktivitet	28
4. Scenarier	30
5. Utdanning	36
6. Innovasjon	42
7. Næringslivsindeksen	49

Sammendrag

Lister har hatt vekst i antall arbeidsplasser siden 2000, både i det offentlige og i næringslivet. I de siste fire årene har næringslivet i Lister også vokst raskere enn ellers i landet, etter en periode med forholdsvis lav vekst. Lister har i utgangspunktet ikke gunstige forhold for å oppnå arbeidsplassvekst i næringslivet. Det er en overvekt av arbeidsplasser i bransjer som ikke vokser, samtidig som befolkningsveksten i Lister har vært lavere enn ellers i landet. Når næringslivet likevel har oppnådd en god vekst, tyder det på at Lister har vært en attraktiv region for næringslivet. Utviklingen har vært særlig god de fire siste årene, hvor næringslivet har vokst mer enn forventet ut fra de vekstbetingelsene som Lister har hatt.

Sist i notatet har vi også beskrevet og analysert næringsutviklingen i Lister med andre indikatorer for næringsutvikling enn arbeidsplassveksten. Vi har sett på verdiskaping, produktivitet, lønnsomhet og nyetableringer i næringslivet. Her skårer Lister omtrent som gjennomsnittet av norske regioner. Det er over middels nyetableringsaktivitet i Lister, men noe under gjennomsnittlig produktivitet og lønnsomhet i næringslivet. På en samlet næringslivsindeks blir Lister rangert som nummer 44 av 84 regioner. Lister har hatt framgang på denne næringslivsindeksen de siste årene, etter å ha vært rangert så lavt som nummer 72 av 84 regioner i 2011. Framgangen på næringslivsindeksen forsterker det positive bildet av næringsutviklingen i regionen.

Folketallet i Lister har økt siden 2007, og er nå sju prosent høyere enn i 2000. Nesten hele veksten i befolkningen i Lister kommer fra netto innvandring. Veksten blir redusert som følge av at det har vært et netto innlands flyttetap i alle årene etter 2000. Dermed har ikke veksten i folketallet i Lister holdt tritt med veksten i resten av landet.

Når det gjelder samlet nettoflytting inkludert innvandring, er det noen strukturelle forhold som kan forklare en del av flyttemønstrene mellom regionene. Lister er lokalisert slik at den samlede nettoflyttingen blir noe lavere enn landsgjennomsnittet. Samtidig påvirker også arbeidsplassveksten nettoflyttingen.

Bostedsattraktivitet er et begrep som forteller om et sted har bedre eller svakere nettoflytting enn forventet ut fra strukturelle forhold og arbeidsplassvekst. Lister har hatt varierende bostedsattraktivitet i årene etter 2000. Et klart positivt trekk er at bostedsattraktiviteten har blitt positiv i 2014 og 2015. I de siste to årene har Lister trukket til seg mer innflytting enn forventet.

Det er dermed mange positive trekk i utviklingen i Lister. Lister har hatt høy og positiv attraktivitet både for næringsliv og bosetting de siste to årene. Samtidig har også andre indikatorer for næringsutvikling vist en positiv utvikling.

Vi har også sett spesielt på utdanningsnivå i befolkning og næringsliv og innovasjon i næringslivet. Lister har en lav andel av personer med minst tre års høyskole- eller universitetsutdanning både i befolkningen og i næringslivet. Det er også langt høyere utdanningsnivå blant de som pendler inn til Lister enn blant de som pendler ut. Det tyder på at Lister ikke er en attraktiv region for de med høy utdanning. Når det gjelder innovasjon i næringslivet er Lister omtrent som gjennomsnittet av norske regioner.

I notatet har vi også laget noe scenarier for utvikling av arbeidsplasser og befolkning i Lister, med varierende attraktivitet for næringsliv og bosetting. Scenariene viser at det er potensial for en vekst på 3 000 arbeidsplasser og 6 000 innbyggere i Lister fram mot 2030. For å realisere dette potensialet må Lister være blant de attraktive regionene både for næringsliv og bosetting. Listers attraktivitet i 2014 og 2015 er på høyde med det som kreves for å nå dette potensialet. Utfordringen blir å beholde denne høye attraktiviteten de neste årene.

Innledning – notatets oppbygging

Dette notatet består av sju kapitler. Det første kapitlet handler om *arbeidsplassutviklingen* i regionen. Først beskrives arbeidsplassutviklingen i sektorer og bransjer. Deretter analyseres utviklingen for å avdekke drivkrefter for utviklingen i næringslivet. Ut fra de strukturelle driverne kan vi lage en modell for forventet arbeidsplassvekst i næringslivet. Til slutt presenteres næringsattraktiviteten i fylket, regionene og kommunene. Næringsattraktiviteten er forskjellen mellom faktisk vekst og den veksten som er forventet ut fra de strukturelle betingelsene. Steder som har oppnådd sterkere vekst i næringslivet enn forventet ut fra strukturelle forhold er attraktive for næringsliv.

Det andre kapitlet tar for seg *befolkningsutviklingen*. Det fokuseres spesielt på flyttetallene og hvordan nettoutflyttingen har vært i forhold til andre deler av landet. Nettoutflyttingen analyseres også for å avdekke hvordan arbeidsplassutviklingen og strukturelle forhold har påvirket flyttetallene. På samme måte som for arbeidsplassutviklingen kan vi modellere hva som har vært forventet nettoutflytting. Bostedsattraktiviteten måles som avvik mellom faktisk og forventet nettoutflytting. Steder som har høyere nettoutflytting enn arbeidsplassveksten og strukturelle betingelser tilsier er attraktive som bosted. Til slutt kan vi vise hvordan bostedsattraktiviteten har vært for fylket, regionene og kommunene.

I det tredje kapitlet oppsummerer vi attraktivitetsanalysene og viser hvordan næringsattraktivitet og bostedsattraktiviteten har spilt sammen og påvirket veksten i regionen. Næringsattraktiviteten og bostedsattraktiviteten danner i fellesskap det vi kaller *samlet attraktivitet*. Vi ser også på hvordan den faktiske utviklingen er skapt gjennom en kombinasjonen av samlet attraktivitet og de samlede strukturelle forutsetningene.

I det fjerde kapitlet bruker vi attraktivitetsmodellen for å vise ulike *scenarier* for vekst fram til 2030. I disse scenariene holder vi de strukturelle betingelsene fast, men tar fram fire scenarier med varierende attraktivitet. Hensikten er å vise hva som er mulighetsrommet for vekst i de neste 15 årene.

Det femte kapitlet handler om *utdanningsnivå*. Utdanningsnivået måles som andelen av sysselsettingen med minst tre års høyere utdanning. Utdanningsnivået i befolkning og næringsliv måles, sammenliknes med andre områder og analyseres på bakgrunn av bransjestrukturen.

Det sjette om *innovasjon og FoU*. Vi har tatt utgangspunkt i SSBs innovasjonsundersøkelse og viser ulike indikatorer for innovasjon i næringslivet.

Det syvende og siste kapitlet omhandler nyetableringer, lønnsomhet, verdiskaping og produktivitet i næringslivet. Disse indikatorene kombineres i en *næringslivsindeks*, som gir et mål på hvordan næringslivet presterer. Det er dermed to hovedindikatorer for næringsutvikling, næringsattraktiviteten og næringslivsindeksen. Næringsattraktiviteten er fokusert på arbeidsplassutviklingen i næringslivet og hvordan denne påvirker demografien og samfunnsutviklingen. Det er altså de rent samfunnsmessige resultatene av næringsutviklingen. Næringslivsindeksen fokuserer på bedriftenes resultat og er ment å måle næringsutviklingen på næringslivets premisser.

1. Arbeidsplassene

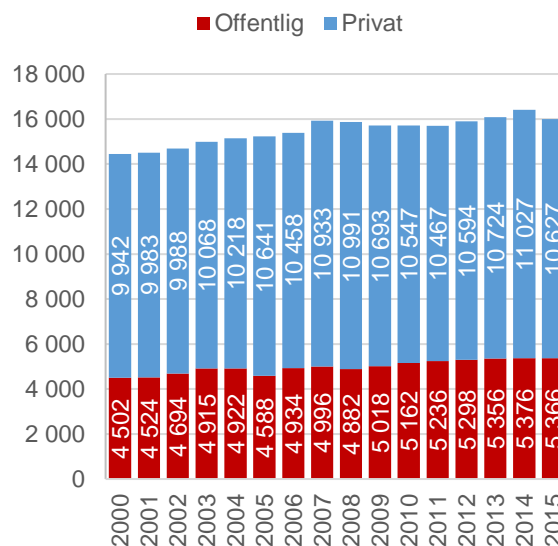
I dette kapitlet beskriver og analyserer vi utviklingen i antall arbeidsplasser. Data er hentet fra SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk og bearbeidet og analysert av Telemarkforskning.

1.1 Arbeidsplasser

Med antall arbeidsplasser mener vi sysselsatte etter arbeidssted, altså antall personer som jobber i Lister, uavhengig av om de bor der eller ikke.

Antall arbeidsplasser i Lister har økt både i privat og i offentlig sektor fra 2000 til 2015.

I næringslivet har der vært vekst i antall arbeidsplasser opp til 2014. I 2015 ble det 400 færre arbeidsplasser enn i 2014. Nedgangen i antall arbeidsplasser i 2015 skyldes delvis en ny tellemetode. SSB har endret metoden for telling av arbeidsplasser i 2015. Tallene for 2015 kan derfor ikke sammenliknes direkte med tidligere år. Den nye metoden ga omtrent 60 000 færre arbeidsplasser på landsbasis enn den gamle metoden.

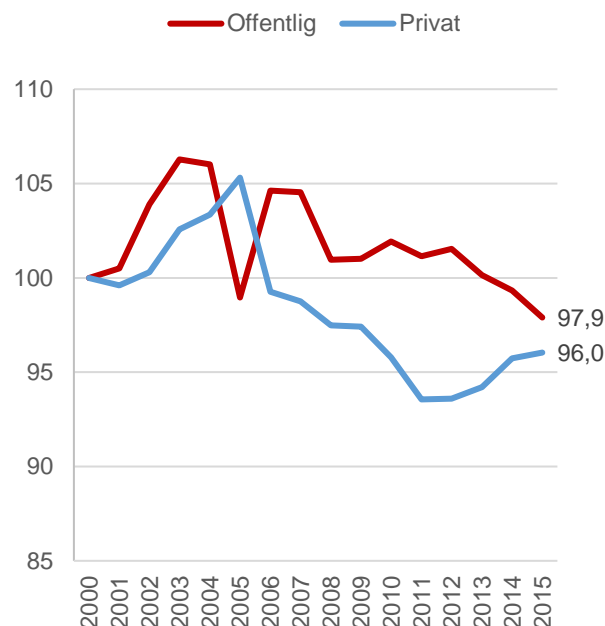

Figur 1: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Lister.

1.2 Arbeidsplassutvikling

I figuren til høyre har vi vist hvordan arbeidsplassutviklingen har vært i Lister, fordelt på offentlig og privat sektor. Arbeidsplassene er indeksert slik at 2000=100. Samtidig har vi normalisert utviklingen mot indeksen for Norge. Dette for å filtrere bort effekten av ny tellemetode for 2015. Der linjen stiger, vil veksten være sterkere enn landsgjennomsnittet. Der linjen synker, er veksten lavere enn landsgjennomsnittet.

Antall arbeidsplasser i næringslivet og i offentlig sektor har hatt en svakere utvikling i Lister enn ellers i landet. Næringslivseksten har vært 4,0 prosent lavere enn landsgjennomsnittet i perioden fra 2000 til 2015s, mens offentlig sektor har vokst 2,1 prosent svakere i Lister enn ellers i landet.

Figur 2: Arbeidsplassutvikling i privat og offentlig sektor i Lister. Indeksert og normalisert mot Norges utvikling slik at 2000=100.

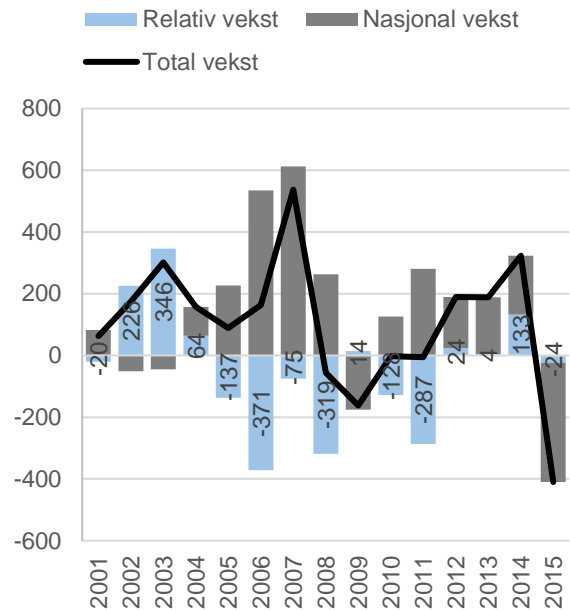
1.3 Relativ vekst

Vi kan se på den relative veksten for å få en inntrykk av hvordan utviklingen har vært i Lister. Den relative veksten er veksten i Lister fratrukket den nasjonale veksten.

Linjen i diagrammet til høyre viser den årlige endringen i antall arbeidsplasser. Denne årlige endringen er dekomponert i nasjonal vekst (veksten i Lister dersom den prosentvise veksten er lik Norges vekst) og relativ vekst.

Lister hadde negativ relativ vekst (blå søyler) samlet sett over hele perioden 2001-2015. Det var fra 2002 til 2004, i 2009 og fra 2012 til 2014 at Lister hadde sterkere vekst enn landsgjennomsnittet.

Hvis arbeidsplassveksten (i prosent) i Lister hadde vært den samme som i Norge etter 2000, ville det vært 551 flere arbeidsplasser i Lister i dag.

Figur 3: Arbeidsplassvekst i Lister dekomponert i nasjonal vekst og relativ vekst. Antall sysselsatte.

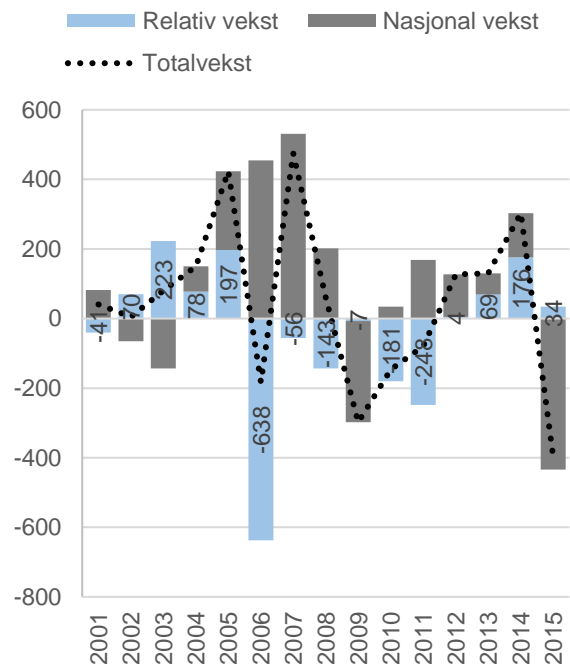
1.4 Relativ vekst i næringslivet

Vi kan gjøre den samme øvelsen for utviklingen i næringslivet. I figuren nederst til høyre ser vi hvordan arbeidsplassendringene i hvert enkelt år kan dekomponeres i nasjonalt bidrag og relativ vekst i næringslivet.

Lister har stort sett hatt lavere vekst enn landet ellers.

Hvis næringslivet i Lister hadde vært likt landsgjennomsnittet i alle årene fra 2001 til 2015, ville det har vært 462 flere arbeidsplasser i næringslivet i dag.

Fra 2012 til 2015 var den relative veksten imidlertid positiv, tilsvarende 283 arbeidsplasser. Dette er et positivt tegn.

Figur 4: Arbeidsplassvekst i næringslivet i Lister dekomponert i nasjonal vekst og relativ vekst. Antall sysselsatte.

1.5 Sammenlikning med andre regioner

I figuren til høyre ser vi relativ vekst i antall arbeidsplasser i regionene i Agder og Rogaland fra 2000 til 2015. I Norge var veksten i antall arbeidsplasser 14,4 prosent i denne perioden. Den relative veksten er veksten i den enkelte region fratrukket den nasjonale veksten på 14,4 prosent.

Stavangerregionen er regionen med sterkest relativ vekst. Arbeidsplassveksten i Stavangerregionen var omtrent 20 prosentpoeng høyere enn i resten av landet. Av regionene i Agder og Rogaland er det Kristiansandregionen, Haugesundregionene og Mandalsregionen som hadde høyere arbeidsplassvekst enn landet. Ryfylke hadde omtrent samme arbeidsplassvekst som landet.

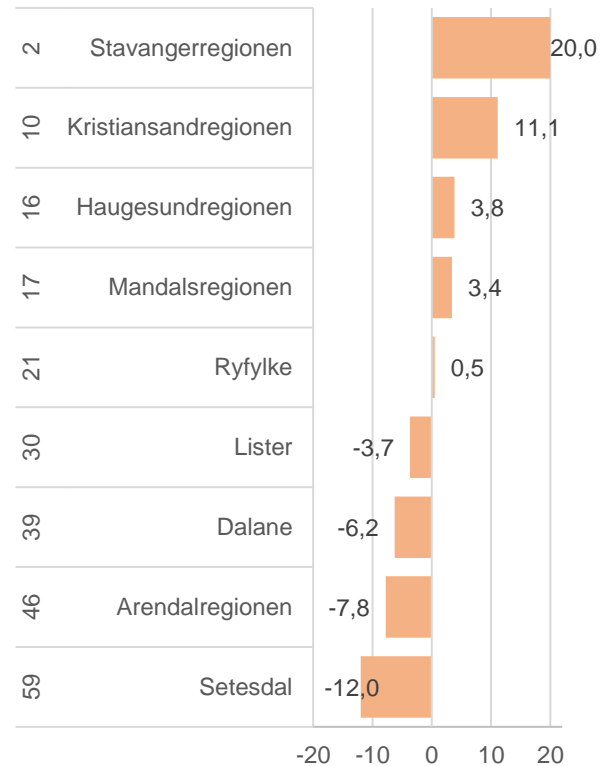
Lister er en av regionene i Agder og Rogaland med svakere utvikling enn landsgjennomsnittet i perioden fra 2000 til 2015. Den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser er 3,7 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet. Arbeidsplassveksten i Lister er lavere enn landsgjennomsnittet, men vi ser av rangeringsnummeret at Lister plasserer seg over middels av alle 84 regioner i landet. Arendalregionen og Setesdal er blant regionene med en under middels arbeidsplassutvikling.

1.6 Arbeidsplassvekst i næringslivet

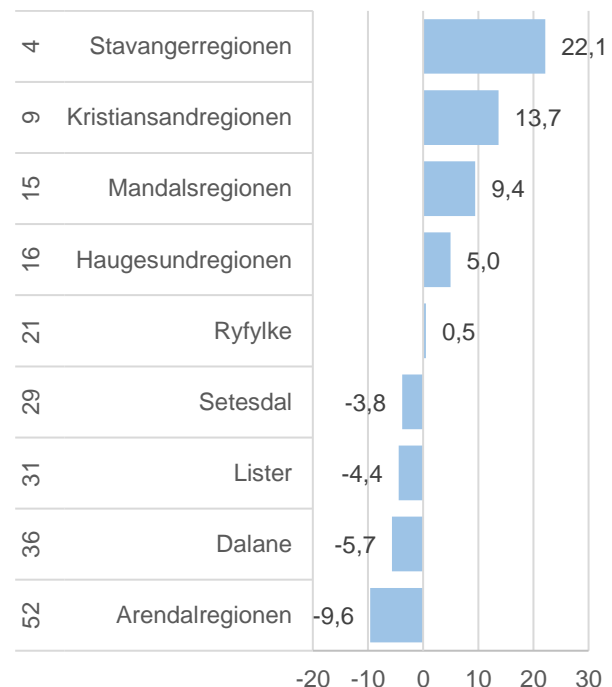
Arbeidsplasser kan være i offentlig sektor (stat, fylke eller kommune) eller i privat sektor (næringslivet). I figuren til høyre ser vi den relative veksten i næringslivet siden 2000. Veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Norge har vært på 11,3 prosent i denne perioden.

I Agder og Rogaland har Stavangerregionene og Kristiansandregionen hatt sterkest vekst i næringslivet i perioden. Begge regioner hadde betydelig høyere prosentvise vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn landsgjennomsnittet (mer enn 10 prosent).

I Lister var den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser 4,4 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet. Rangeringsnummeret til Lister er 31. Det er omtrent samme plassering som for relativ arbeidsplassvekst inkludert det offentlige.

Figur 5: Relativ vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2015. Det vises regionene i Agder og Rogaland. Rangering blant alle 84 regioner. Prosent.

Figur 6: Relativ vekst i antall arbeidsplasser i privat sektor fra 2000 til 2015. Det vises regionene i Agder og Rogaland. Rangering blant alle 84 regioner. Prosent.

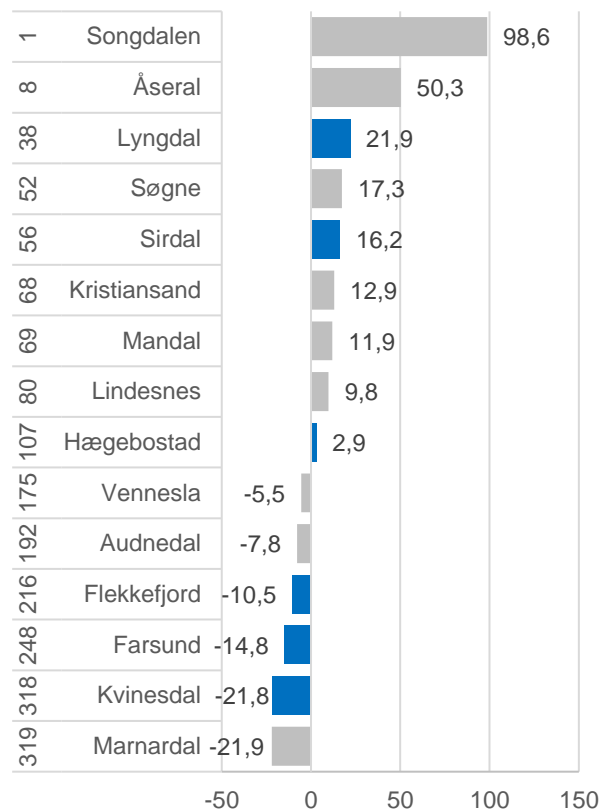
1.7 Næringsvekst i kommunene

I figuren til høyre ser vi den relative arbeidsplassveksten i næringslivet i alle kommunene i Vest-Agder, mens kommunene i Lister er markert med blått.

Av kommunene i Lister er det bare Lyngdal og Sirdal som har hatt betydelig sterkere arbeidsplassvekst enn i landet for øvrig. Hægebostad har hatt en vekst i antall arbeidsplasser som var ganske likt landsgjennomsnittet.

Det har vært litt arbeidsplassvekst i næringslivet i Flekkefjord i samme periode, men veksten var en god del lavere enn ellers i landet.

I Farsund og Kvinesdal var det arbeidsplassnedgang i næringslivet. Nedgangen i Farsund og Kvinesdal var henholdsvis omtrent 15 og 22 prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis.

Figur 7: Relativ arbeidsplassvekst i prosent i kommunene i Vest-Agder, 2000-2015. Kommunene i Lister er markert med blått. Ranging blant alle 428 kommuner.

1.8 Næringsutvikling bransjevis

Vi skal analysere utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet, for å forstå mer av årsakene til næringsutviklingen. Først ser vi på utviklingen av antall arbeidsplasser i ulike bransjer. Her bruker vi en bransjeinndeling som deler opp næringslivet i fire typer. Basisnæringer er de som produserer varer og tjenester til et større marked. Besøksnæringer er de som er avhengige av at kundene møter opp på stedet. Lokale næringer er de som stort sett bare har kommunens innbyggere som kunder. De regionale næringene består av de bransjene som ikke helt passer inn de tre andre kategoriene.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i ulike bransjer og sektorer i Lister.

Næring	Bransje	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	00-15
Basis	Anna industri	729	828	830	861	851	839	840	829	100
	Næringsmidler	369	291	182	173	179	179	181	158	-211
	Prosessindustri	532	677	644	652	612	634	688	968	436
	Verkstedindustri	1 792	1 414	1 153	1 058	1 150	1 228	1 320	835	-957
	Fisk	204	127	100	108	104	112	121	126	-78
	Gruve	11	28	3	4	3	2	2	1	-10
	Landbruk	553	524	453	441	460	432	437	414	-139
	Olje og gass	1				2	3	2	2	1
	Teknisk/vitenskap	78	138	214	219	218	216	231	198	120
	Tele og IKT	24	26	41	57	34	42	45	45	21
Besøk	Aktivitet	193	236	302	326	297	304	314	271	78
	Handel	1 628	1 742	1 899	1 847	1 825	1 930	1 970	1 880	252
	Overnatting	252	200	259	281	254	266	297	274	22
	Servering	230	303	316	290	282	286	290	267	37
Regional	Agentur og Engros	322	264	274	270	276	242	234	203	-119
	Bygg og anlegg	856	1 251	1 400	1 444	1 551	1 514	1 576	1 535	679
	Diverse	515	715	604	602	626	643	644	787	272
	Finans, eiendom, utleie	233	286	318	300	292	266	258	257	24
	Forr. tjenesteyting	180	186	273	283	291	290	302	315	135
	Transport	648	688	499	477	498	493	507	514	-134
	Utleie av arbeidskraft	159	159	18	26	22	35	17	20	-139
	Lokale næringer	433	558	765	748	767	768	751	728	295
	Kommune	3 356	3 552	4 103	4 212	4 243	4 279	4 306	4 306	950
	Stat og Fylke	Stat	477	752	766	735	759	785	775	790
Fylke		669	284	293	289	296	292	295	270	-399
Totalsum		14 444	15 229	15 709	15 703	15 892	16 080	16 403	15 993	1 549

De største bransjene i Lister utenom de offentlige er handel (1 880), bygg og anlegg (1 535) og prosessindustri (968). Ellers er det også ganske mange arbeidsplasser i verkstedindustri, anna industri og diverse (blant annet privat helse og undervisning).

Den bransjene som vokser mest er bygg og anlegg.

En stor bedrift skiftet bransje i registrene fra verkstedindustri til prosessindustri i 2015. Men verkstedindustrien har hatt nedgang, mens prosessindustrien har vokst.

Det har også vært nedgang i næringsmidler, utleie av arbeidskraft, landbruk, transport, agentur og engros og fisk.

Endringene i næringslivet i Lister har vært ellers lite dramatiske, sammenliknet med hva vi kan se i mange andre regioner. Strukturen er ganske lik i 2015 som den var i 2000.

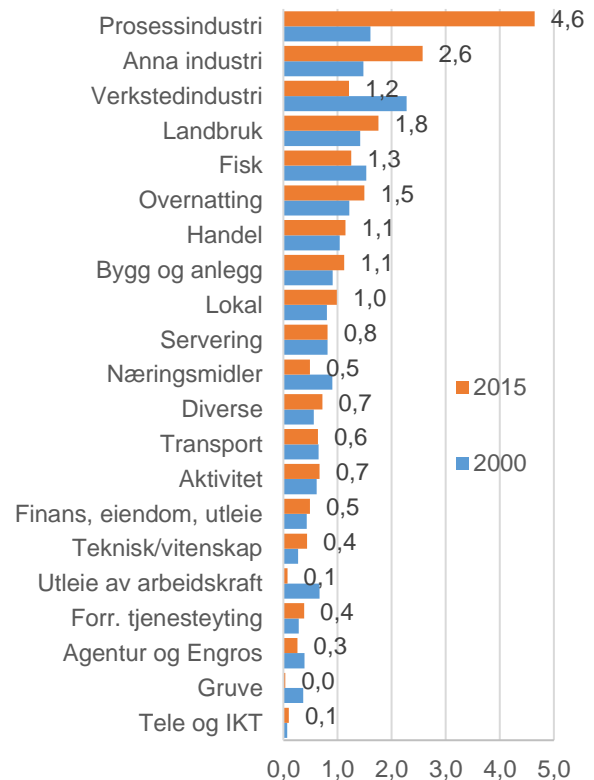
1.9 Lokaliseringskvotienter

Lokaliseringskvotienter forteller om det er relativt mye av en bransje i et område. En beregner lokaliseringkvotienten til en bransje ved å dele andelen denne bransjen utgjør av samlet sysselsetting i et område med andelen bransjen utgjør på landsbasis. Hvis tallet er over 1, er bransjen relativt stor.

I figuren til høyre viser vi lokaliseringkvotientene til de ulike bransjene i Lister.

Lokaliseringskvotienten til prosessindustri i Lister er på 4,6 i 2015. Det er også relativt mye av anna industri, landbruk, fisk og verkstedindustri i 2015. Av besøksbransjene er det relativt mye av overnatting og handel i Lister. Bygg og anlegg er det også forholdsvis mye av.

Lister har veldig lite av bransjer som Tele og IKT, agentur og engros, forretningsmessige tjenesteyting, teknisk/vitenskap og finans.

Figur 8: Lokaliseringskvotienter for ulike bransjer i Lister.

Tabell 2: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i Norge og Lister fra 2000 til 2015. Det vises bransjer med over 100 arbeidsplasser.

1.10 Hvilke bransjer og sektorer vokser?

I tabellen til høyre ser vi utviklingen i antall arbeidsplasser i Norge og Lister fra 2000 til 2015. Vi har bare tatt med de største bransjene.

Både prosessindustri og teknisk/vitenskap har hatt en betydelig bedre utvikling i Lister enn i resten av landet.

Verkstedindustri, næringsmidler og agentur og engros har imidlertid hatt en mye dårligere utvikling i Lister enn ellers i landet.

I anna industri, bygg og anlegg, diverse og forretningsmessig tjenesteyting har veksten også vært forholdsvis sterkt i regionen.

Det har også vært en sterk utvikling i kommunal sektor og de lokale næringer.

Bransje	Norge	Lister	Differanse
Anna industri	-31,6	13,7	45,3
Næringsmidler	-17,8	-57,2	-39,4
Prosessindustri	-34,0	82,0	116,0
Verkstedindustri	-8,6	-53,4	-44,8
Fisk	-20,9	-38,2	-17,4
Landbruk	-36,9	-25,1	11,7
Teknisk/vitenskap	64,3	153,8	89,5
SUM Basis	-13,9	-17,1	-3,2
Aktivitet	34,6	40,4	5,8
Handel	9,5	15,5	6,0
Overnatting	-7,4	8,7	16,2
Servering	21,4	16,1	-5,3
SUM Besøk	12,8	16,9	4,1
Agentur og Engros	-1,5	-37,0	-35,5
Bygg og anlegg	52,1	79,3	27,2
Diverse	24,9	52,8	27,9
Finans, eiendom, utleie	1,8	10,3	8,5
Forr. tjenesteyting	35,0	75,0	40,0
Transport	-15,2	-20,7	-5,5
SUM Regional	16,2	31,1	14,9
Lokal	42,8	68,1	25,3
Kommune	19,6	28,3	8,7
Fylke og stat	24,9	-7,5	-32,4
SUM	14,4	10,7	-3,7

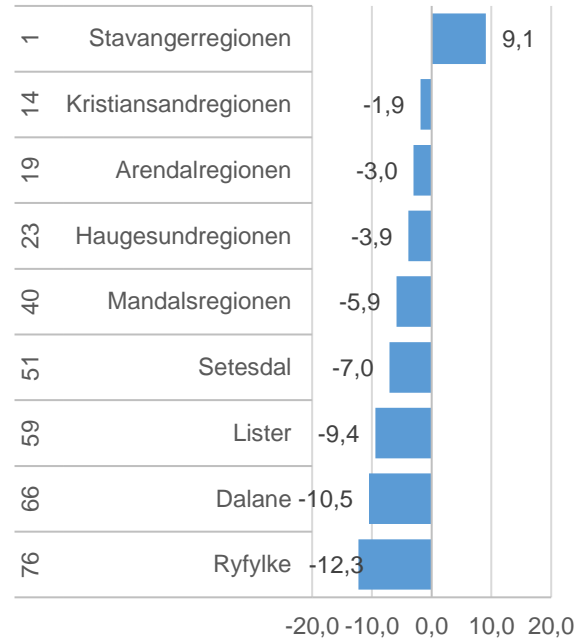
1.11 Bransjeeffekten

Ulike områder har forskjellig bransjestruktur, samtidig som de ulike bransjene har svært forskjellig vekst. Derfor vil bransjestrukturen ha stor betydning for veksten i et område.

Hva har bransjestrukturen i Lister betydd for arbeidsplassutviklingen i næringslivet? Det har vi beregnet i figuren til høyre.

Av regionene i Agder og Rogaland har kun Stavangerregionene hatt en positiv bransjeeffekt i perioden fra 2000 til 2015. I Lister var bransjeeffekten minus 9,4 prosent.

Det betyr at dersom Lister hadde nøyaktig samme prosentvise vekst som landet bransje for bransje, ville Lister fått 9,4 prosent lavere samlet vekst enn landsgjennomsnittet.

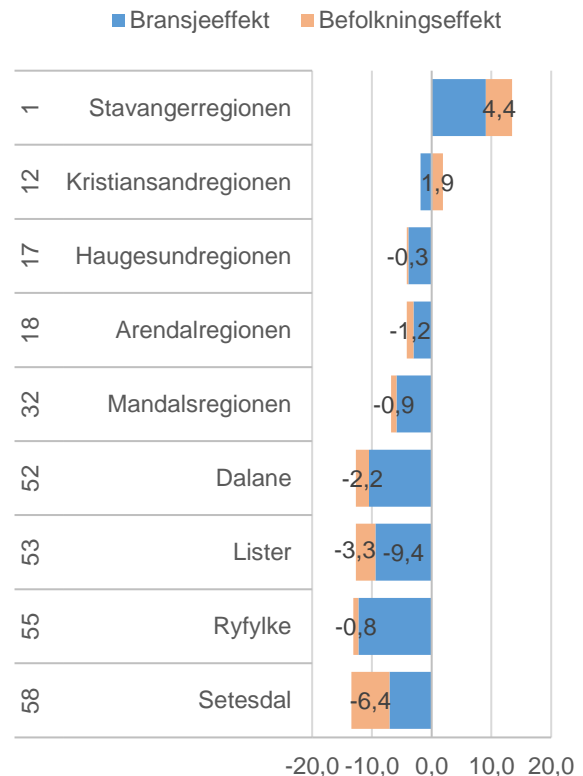
Figur 9: Bransjestrukturens effekt på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i Agder og Rogaland fra 2000 til 2015. Prosent. Rangering blant alle 84 regioner.

1.12 Befolkningseffekten

Befolkningsendringer påvirker også veksten i næringslivet. Noen bransjer, som handel, servering, bygg og anlegg, eiendom og lokale næringer blir direkte påvirket av befolkningsendringer. Denne effekten har vi beregnet i figuren til høyre, og satt den sammen med bransjeeffekten.

I Lister har forholdsvis svak befolkningsvekst påvirket veksten i næringslivet negativt. Arbeidsplassveksten i Lister har blitt 3,3 prosentpoeng lavere enn hvis befolkningsveksten i Lister hadde vært lik landet forøvrig.

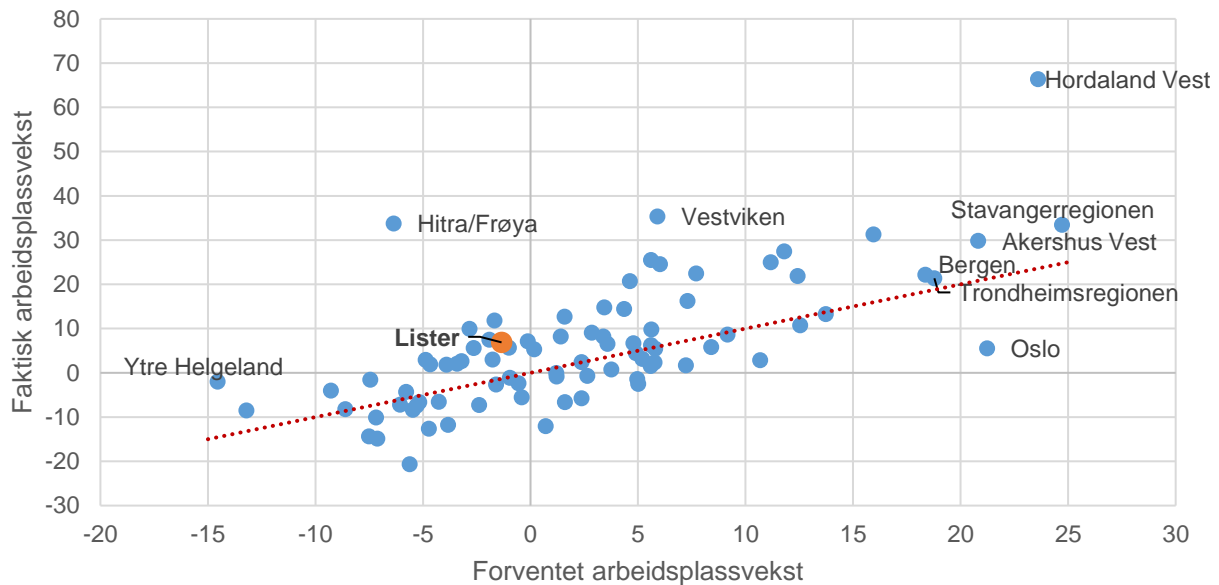
Når vi setter bransjeeffekt og befolkningseffekt sammen får vi den forventete arbeidsplassveksten. I Lister er den forventete arbeidsplassveksten 12,7 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet.

Figur 10: Befolkningsvekstens effekt på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i Agder og Rogaland fra 2000 til 2015. Prosent. Rangering blant alle 84 regioner etter samlet struktureffekt.

1.13 Forventet og faktisk arbeidsplassvekst i næringslivet

Bransjestrukturen og befolkningsveksten er to faktorer som påvirker arbeidsplassveksten på en systematisk måte. Når vi legger sammen disse to faktorene, slik vi gjorde i figur 10 får vi et uttrykk for den forventede arbeidsplassveksten. I figuren under har vi laget et plott som viser forventet og faktisk arbeidsplassvekst i regionene.

Figur 11: Faktisk og forventet arbeidsplassvekst i næringslivet i årene 2000-2015. Den oransje prikken er Lister.

Som vi kan se av figuren, kan vi forklare en stor del av variasjonen i arbeidsplassveksten i næringslivet med disse to faktorene. Stavangerregionen har den høyeste forventede veksten og har hatt en faktisk vekst som er sterkere enn forventet. Ytre Helgeland har de minst gunstige betingelsene for vekst, men har hatt mindre nedgang enn forventet. Lister er den oransje prikken. Vi kan se at veksten er mye høyere enn forventet.

Noen regioner har hatt en bedre vekst i næringslivet enn forventet, mens andre regioner har hatt en lavere vekst enn forventet. Disse avvikene er interessante. Omtrent alle steder, enten det er kommuner, regioner eller fylker, ønsker å påvirke næringsutviklingen positivt. Hvis et sted lykkes i å føre en næringspolitikk som faktisk påvirker næringslivet positivt, vil vi forvente at veksten i næringslivet blir bedre enn forventet ut fra stedets forutsetninger. Siden forutsetningene for næringslivsvekst er vesentlig forskjellige, vil ikke den faktiske veksten være et godt mål for hvor vellykket næringspolitikken er. Avviket mellom forventet og faktisk vekst vil være et langt bedre mål.

Vi bruker derfor avviket mellom faktisk og forventet vekst i antall arbeidsplasser som et mål for stedenes næringsattraktivitet. Høy næringsattraktivitet vil da bety at stedet har et næringsliv som vokser raskere enn forventet ut fra sine forutsetninger. Vi har da bare to faktorer med i beregningen av forutsetningene: bransjestruktur og befolkningsvekst. Det er fordi vi ikke har funnet andre faktorer som faktisk har en systematisk og signifikant betydning for arbeidsplassutviklingen i næringslivet.

Det er ikke bare den lokale næringspolitikken som har betydning for næringsattraktiviteten på et sted. Årsaken kan også ligge i næringslivet, gjennom at stedet har noen dyktige enkeltbedrifter som skaper vekst. Det kan også være en rekke andre mer eller mindre tilfeldige årsaker.

1.14 Næringsattraktivitet

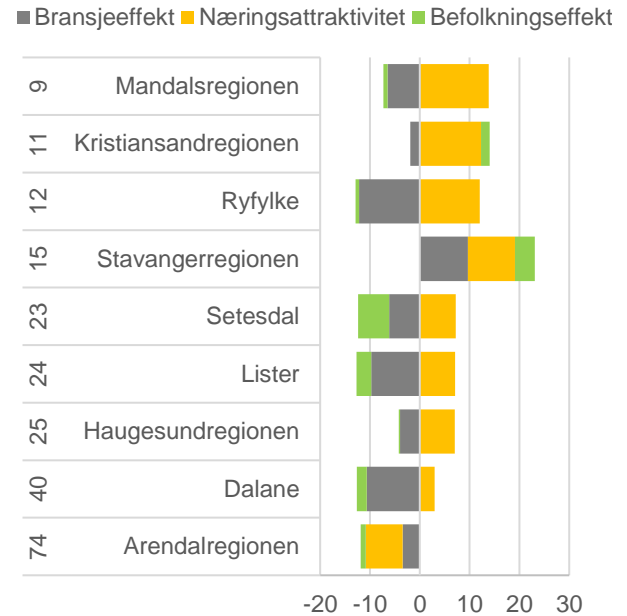
I figuren til høyre ser vi hvordan veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet kan dekomponeres i strukturelle forhold og attraktivitet.

De strukturelle forholdene er effekten av bransjestruktur og befolkningsendringer på arbeidsplassveksten i næringslivet.

Foruten Arendalsregionen hadde regionene i Agder og Rogaland positiv næringsattraktivitet i denne perioden.

Stavangerregionen er den eneste av regionene i Agder og Rogaland med en positiv samlet struktureffekt. Vi ser at den positive struktureffekten skyldes bransjestrukturen og befolkningsutviklingen i Stavangerregionen i perioden. Antagelig vil Stavangerregionen få en negativ bransjeeffekt i framtiden på grunn av nedgangen i oljebransjen. Ryfylke, Dalane og Lister har hatt de mest ugunstige betingelser for næringslivsvekst. Alle disse tre regionene har vært attraktive næringsregioner og den faktiske relative veksten har vært høyere enn forventet. Lister har lavere næringsattraktivitet enn Ryfylke, men høyere næringsattraktivitet enn Dalane.

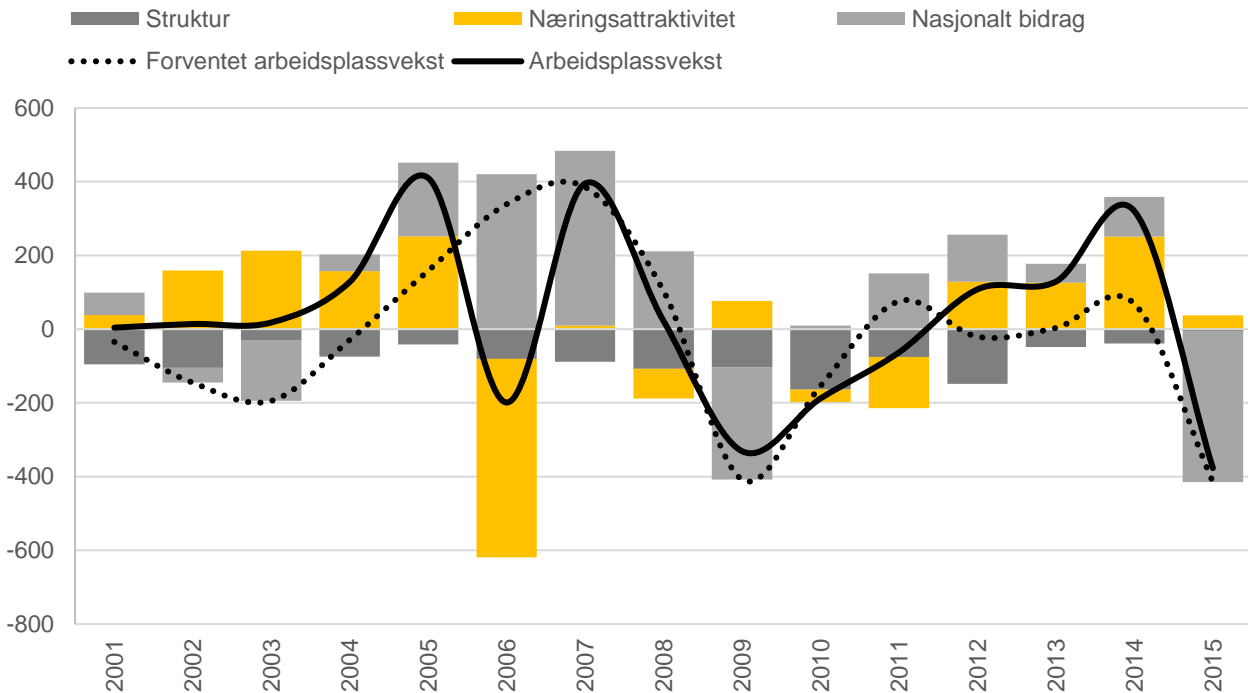
Lister har hatt lite gunstige betingelser for næringslivsvekst. Men Lister har vært en ganske attraktiv næringsregion. Lister er rangert som nummer 24 av 84 regioner når det gjelder næringsattraktivitet. Det er godt over middels av regionene i landet. Av regionene i Agder og Rogaland er det Hagesundsregionene, Dalane og Arendalregionen som har hatt en svakere næringsattraktivitet enn Lister.

Figur 12: Relativ prosentvis arbeidsplassvekst i næringslivet 2000-2015 dekomponert i strukturfaktorer (bransjeeffekt og befolkningseffekt) og næringsattraktivitet. Rangering blant alle 84 regioner.

1.15 Næringsattraktivitet over tid

På forrige side så vi næringsattraktiviteten i regionene i hele perioden 2000-2015. Det er interessant å se på utviklingen i næringsattraktiviteten over tid. Næringsattraktiviteten kan variere mye over tid. I figuren under ser vi hvordan arbeidsplassveksten i næringslivet har variert fra år til år i Lister og hvordan vi kan dekomponere veksten i ulike drivkrefter.

Figur 13: Arbeidsplassveksten (antall arbeidsplasser) i næringslivet i Lister, dekomponert i ulike drivkrefter. Antall sysselsatte.

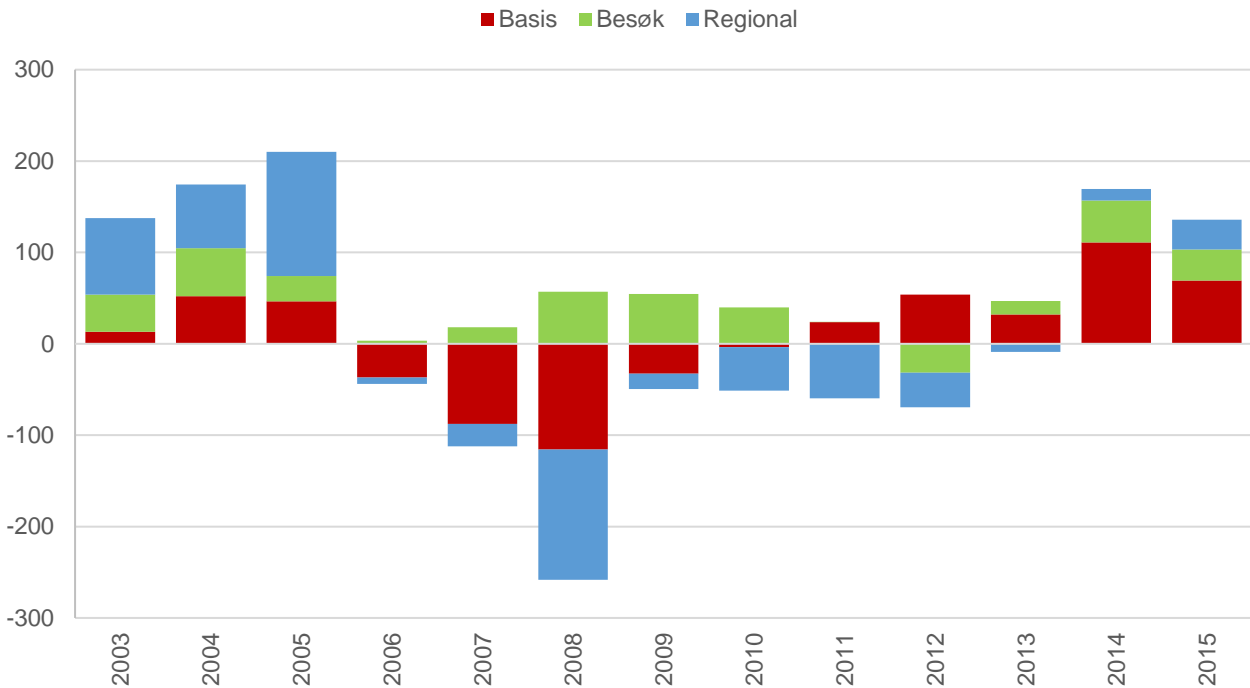
Lister har hatt vekslende næringsattraktivitet, men det er flere år med positiv enn med negativ næringsattraktivitet siden 2000. Det er bare året 2006 som var svært dårlig. Da forsvant det 538 arbeidsplasser mer enn forventet.

De siste fire årene har Lister hatt en svært bra næringsutvikling. Lister har hatt en bedre arbeidsplassvekst enn forventet i alle disse årene.

1.16 Næringsattraktivitet for ulike typer

Vi kan også vise næringsattraktiviteten fordelt på ulike deler av næringslivet. Vi viser da næringsattraktiviteten (de gule søylene i figur 13 på forrige side) splittet opp på de tre næringstypene. I figuren er det tre års glidende gjennomsnitt slik at det er lettere å se trendene.

Figur 14: Næringsattraktiviteten i de tre næringstypene i Lister, antall arbeidsplasser. Tre års glidende gjennomsnitt. Antall sysselsatte.

Vi ser i figuren over at næringsattraktiviteten i de ulike næringstypene har variert en del. Det har vært mange år med god og positiv attraktivitet, særdeles for besøksnæringene.

Lister var attraktive for basisnæringene i begynnelsen av perioden og i de siste årene. Fra 2006 til 2010 var det en periode med svak attraktivitet for basisnæringene.

De regionale næringene har hatt en liknende utvikling, med høy attraktivitet fram til 2005, deretter svak attraktivitet fram til 2013, før det ble positiv attraktivitet igjen i 2014 og 2015.

De siste to periodene har Lister vært attraktiv for alle tre næringstyper. Den høye næringsattraktiviteten er generell i den forstand at den ikke er knyttet til spesielle deler av næringslivet. Det er antakelig en styrke.

1.17 Oppsummering arbeidsplassanalyse

Under har vi laget en tabell som oppsummerer analysene av arbeidsplassutviklingen.

Tabell 3: Analyse av endringer i antall arbeidsplasser i Lister fra 2000 til 2015.

Type	Endring	Nasjonalt vekstbidrag	Relativ vekst	Bransje-effekt	Befolknings-effekt	Forventet	Avvik fra forventet
Stat og fylke	-86	285	-371			285	-371
Lokal og kommune	1 245	884	361		-363	521	724
Næringsliv	390	926	-536	-925	-282	-281	671
Basis	-717	-93	-624	-725	0	-817	100
Regional	389	295	94	-42	-178	74	315
Besøk	718	474	244	92	-104	462	256
Sum	1 549	2 094	-545	-925	-645	524	1 025

I den første kolonnen ser vi at Lister samlet sett hadde en vekst på 1 549 arbeidsplasser i perioden fra 2000 til 2015 I kommunal sektor og de lokale næringene samlet har det vært en vekst på 1 245 arbeidsplasser, mens det har vært en nedgang på 86 i stat og fylke. Næringslivet har i samme periode vokst med 390 arbeidsplasser. Vi ser at veksten i næringslivet har kommet i de regionale næringene og i besøksnæringene. Det har vært nedgang i basisnæringene i Lister. Vi så tidligere at nedgangen i basisnæringene i Lister har kommet i verkstedindustrien.

Det nasjonale vekstbidraget er et uttrykk for hva veksten i antall arbeidsplasser ville vært dersom Lister hadde hatt den samme prosentvise veksten som landet for øvrig. Den relative veksten er faktisk endring minus det nasjonale vekstbidraget. Den relative veksten har vært negativ for alle sektorer og næringstyper. Det betyr at alle sektorer og næringstyper har hatt en svakere prosentvis vekst enn landet for øvrig. Hvis den relative veksten i Lister hadde vært lik null, altså at Lister hadde den samme prosentvise veksten som landet i alle sektorer, ville Lister har hatt 545 flere arbeidsplasser i dag.

Bransjeeffekten og befolkningseffekten er faktorer som forklarer hvorfor arbeidsplassveksten i Lister har vært svakere enn i landet ellers. Næringslivet i Lister har i stor grad vært konsentrert i bransjer som har hatt nedgang nasjonalt. Bransjestrukturen i Lister har dermed bidratt negativt til utviklingen, tilsvarende 925 arbeidsplasser. Befolkningsutviklingen i Lister har også bidratt negativt til utviklingen, da den har vært svakere enn landsgjennomsnittet. Deler av besøks- og de regionale næringene samt lokale næringer og kommunal virksomhet har derfor fått lavere vekst i antall arbeidsplasser. Til sammen ble arbeidsplassveksten i Lister redusert med 645 arbeidsplasser som følge av svak befolkningsutvikling.

Den forventete veksten, som er summen av det nasjonale vekstbidraget, bransjeeffekten og befolkningseffekten, er positiv tilsvarende en vekst på 524 arbeidsplasser. Den faktiske utviklingen har dermed vært bedre enn forventet. Avviket er på 1 025 arbeidsplasser. Næringslivet har et positivt avvik på 671 arbeidsplasser på grunn av høy næringsattraktivitet. Lister har hatt en bedre utvikling enn forventet i alle tre næringstyper.

Kommunal sektor og lokale næringer har også vokst mer enn forventet med 724 ekstra arbeidsplasser. Stat- og fylkessektoren i Lister har imidlertid hatt en svakere utvikling enn i resten av landet.

1.18 Næringsattraktivitet i kommunene

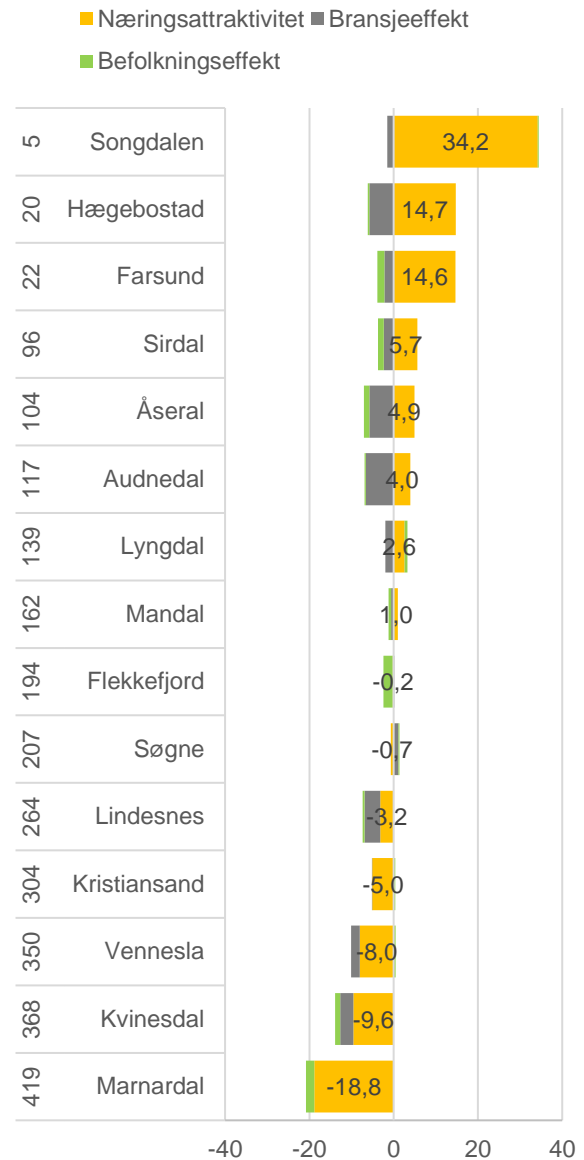
I figuren til høyre ser vi resultatet av analysen av kommunene i Vest-Agder i den siste femårsperioden.

Songdalen har den høyeste næringsattraktiviteten i Vest-Agder i denne perioden.

Hægebostad og Farsund har også fått et svært positivt bidrag fra næringsattraktiviteten i den siste femårsperioden. Hægebostad og Farsund er rangert som henholdsvis nummer 20 og nummer 22 av de 428 kommunene i landet.

Sirdal og Lyngdal har også hatt en positiv næringsattraktivitet de siste fem årene. Flekkefjord har hatt en vekst i næringslivet omtrent som forventet og får dermed en næringsattraktivitet nær null. Alle tre kommuner plasserer seg over middels av kommunene i landet.

Kvinesdal trekker imidlertid regionen ned med sin svake næringsattraktivitet.

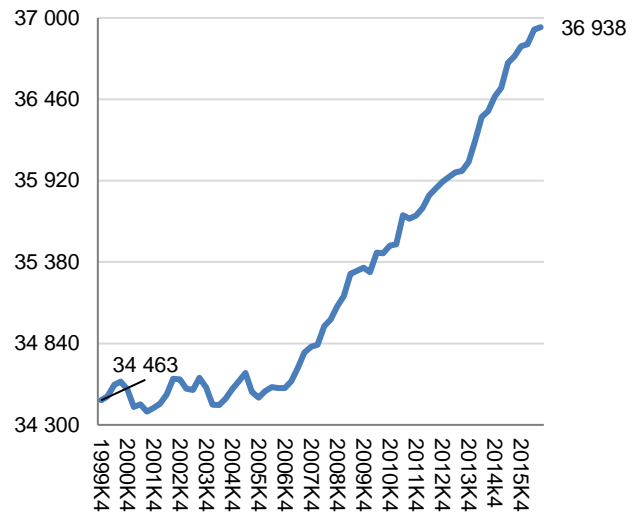
Figur 15: Relativ prosentvis arbeidsplassvekst i næringslivet (unntatt arbeidskraftutleie) i kommunene i Vest-Agder i perioden 2011-2015, dekomponert. Ranging av næringsattraktivitet blant alle 428 kommuner.

2. Befolkning

I dette kapitlet skal vi først vise befolkningsutviklingen, og dernest analysere hva som har vært drivkreftene for utviklingen og til slutt vise bostedsattraktiviteten.

2.1 Folketallet

Antall innbyggere i Lister var 36 938 på slutten av tredje kvartal i 2016. I begynnelsen av 2000 var folketallet 34 463. Det har dermed vært en vekst på 2 475. Fram til 2006 var det nesten ikke vekst i folketallet i Lister. All veksten har kommet i de siste 10 årene.

Figur 16: Folketallet i Lister.

2.2 Befolkningsutvikling i regionene

I figuren nederst til høyre ser vi den prosentvise befolkningsveksten i perioden fra 2000 til 2016 for regionene i Agder og Rogaland.

Ingen av regionene i Agder og Rogaland har hatt befolkningsnedgang i den valgte perioden. Stavangerregionen og Kristiansandregionen har begge hatt befolkningsvekst på over 20 prosent. Mens den prosentuelle befolkningsveksten i Setesdal fra 2000 til 2016 er nær null.

Antall innbyggere i Lister har økt med 7 prosent siden 2000. Vi ser at det rangerer Lister som nummer 43 av 84 regioner, det vil si omtrent middels. I sammenlikning med de andre regionene i Agder og Rogaland har befolkningsutviklingen i Lister vært svak.

Figur 17: Befolkningsvekst i regionene i Agder og Rogaland i perioden 2000-2016 i prosent. Rangering med hensyn til befolkningsvekst blant de 84 regionene er vist til venstre.

2.3 Befolkningsutvikling dekomponert

I figuren til høyre kan vi se befolkningsendringene i regionene i Agder og Rogaland etter 2000, dekomponert i fødselsbalanse, netto innvandring og netto innenlands flytting.

Alle regioner har hatt nettoinnvandring. Netto innvandring i regionene varierer mellom 9 prosent i Dalane og 15,7 prosent i Lister.

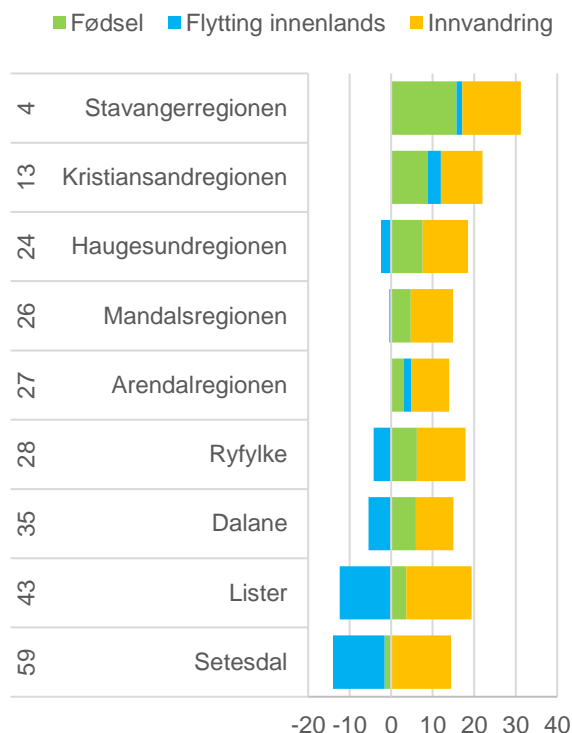
Fem regioner i Agder og Rogaland har hatt en innenlands flyttetap i denne perioden. Deriblant Lister. Det vil si at det har vært flere personer som har flyttet ut av Lister til andre deler av landet enn som har flyttet inn til Lister i perioden. Flyttetapet til Lister tilsvarer 12,4 prosent når vi ser på hele perioden samlet.

Fødselsbalansen skaper også forskjeller i befolkningsveksten. Noen regioner har fødselsoverskudd, andre har underskudd på fødselsbalansen. Lister har hatt fødselsoverskudd på 3,7 prosent for hele perioden samlet sett. Det vil si antall fødte i Lister er noe høyere enn antall døde. Det er innvandringen som skaper befolkningsveksten i Lister når vi ser på hele perioden samlet.

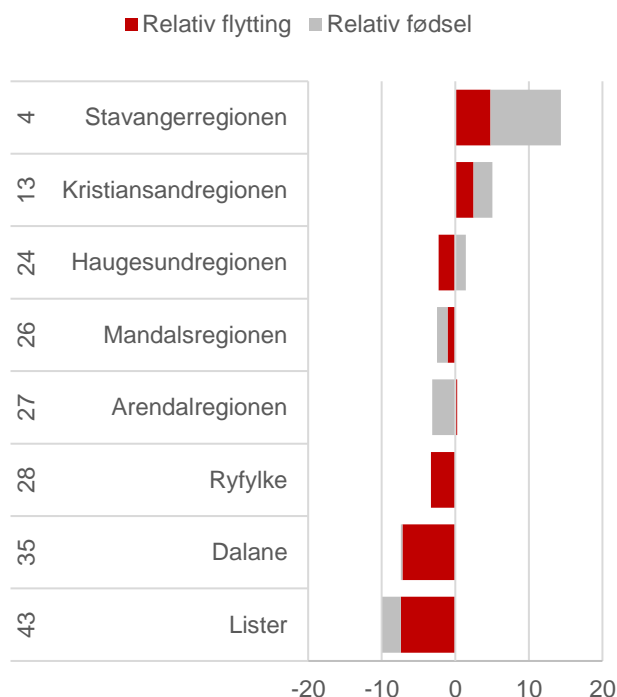
2.4 Relativ flytting

Når vi skal analysere årsakene til forskjellene i befolkningsvekst vil vi ta utgangspunkt i relativ nettoflytting. Det er nettoflyttingen inkludert innvandring fratrukket innvandringen til Norge. Den relative nettoflyttingen er et uttrykk for om et område har hatt en samlet tiltrekningskraft for bosettingen. Vi behandler derfor innenlands flytting og innvandring under ett.

Lister har hatt en relativ flytting fra 2000 til 2016 på 7,4 prosent under landsgjennomsnittet. Dette er omtrent middels av regionene i landet som vi ser av rangeringsnummeret. Senere i dette kapitlet skal vi analysere den relative nettoflyttingen for å avdekke drivkrefter og bostedsattraktivitet.

Figur 18: Prosentvis befolkningsvekst i regionene i Agder og Rogaland, i perioden 2000-2016, dekomponert. Rangering med hensyn til befolkningsvekst blant alle 84 regioner i landet.

Figur 19: Relativ fødselsbalanse og relativ flytting (inkludert innvandring) i regionene i Agder og Rogaland. Prosentvis befolkningsvekst i perioden 2000-2016. Rangering med hensyn til befolkningsvekst blant alle 84 regioner i landet.

2.5 Befolkningsutvikling over tid

I figuren øverst til høyre kan vi se befolkningsutviklingen dekomponert over tid. Det er de samme data som vi viste i figur 18. Vi kan nå se hvordan de ulike komponentene har utviklet seg over tid.

Vi ser at den innenlandske flyttingen har vært negativ i hele perioden. Fødselsbalansen i Lister har derimot vært positiv. Innvandringen til Lister har også vært positiv i alle årene.

2.6 Nasjonal utvikling

Den nasjonale befolkningsveksten ser vi i den midterste figuren. Fødselsoverskuddet har vært ganske konstant gjennom hele perioden. Nettoinnvandringen har imidlertid variert ganske mye. Det er det som gjør at den nasjonale befolkningsveksten har variert. Norges nettoinnvandring har sunket de siste syv kvartalene. Det er stor usikkerhet om hvordan nettoinnvandringen til Norge vil utvikle seg de neste årene.

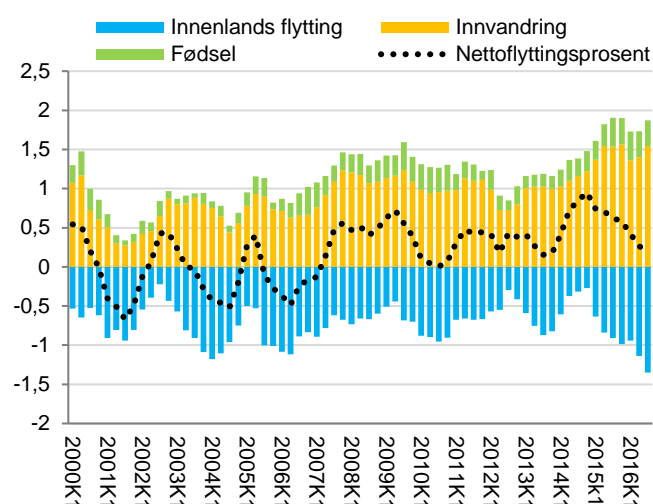
2.7 Relativ befolkningsutvikling

Den relative befolkningsutviklingen er den faktiske utviklingen for Lister fratrukket verdiene for Norge. I den nederste figuren har vi vist den relative utviklingen i Lister. Verdiene er tallene i den øverste figuren fratrukket verdiene i den midterste.

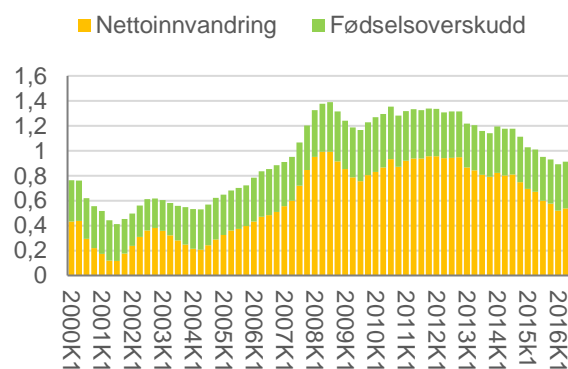
Lister har et relativt fødselsunderskudd i alle årene. Det betyr at fødselsbalansen er lavere i Lister enn på landsbasis.

Innvandringen til Lister har derimot ligget over landsgjennomsnittet i de fleste årene, og særdeles høyt over gjennomsnittet i 2015 og 2016.

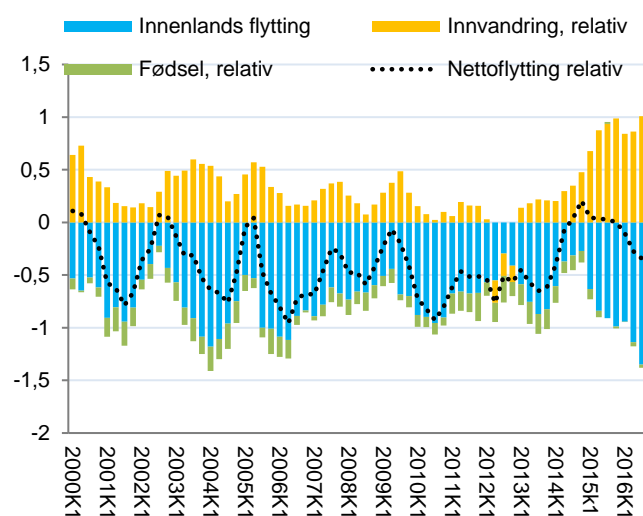
Den relative flyttingen til Lister har vært negativ de fleste årene. I de siste to årene har den relative flyttingen vært omtrent null. Det skyldes at innvandringen har vært høy. Samtidig øker den innenlandske utflyttingen. Det kan tyde på at mange av innvandrerne flytter ut av regionen.

Figur 20: Befolkningsutvikling i Lister dekomponert. Figuren viser årlige vekstrater målt hvert kvartal.

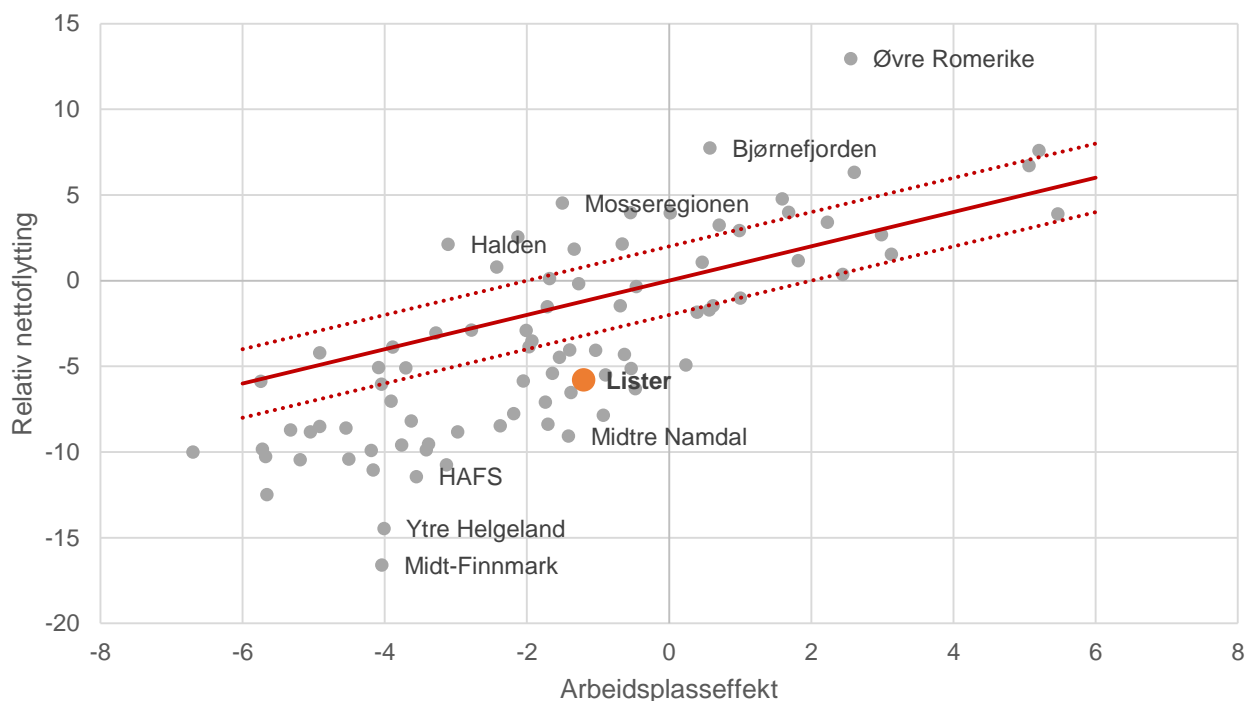
Figur 21: Befolkningsutvikling i Norge dekomponert. Figuren viser årlige vekstrater målt hvert kvartal.

Figur 22: Relativ befolkningsutvikling i Lister dekomponert. Figuren viser årlige vekstrater målt hvert kvartal.

2.8 Sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og flytting

Telemarksforskning har forsket på sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og flytting i en årrekke. Den beste forklaringskraften får vi gjennom å forutsette at relativ arbeidsplassvekst i ett år påvirker nettoflyttingen i det samme året og i de to neste årene. Vi må også ta med at ulike områder er forskjellige med hensyn til pendling, og at det er forskjeller mellom bransjer når det gjelder pendling. Vi kan da beregne effekten av arbeidsplassendringer på nettoflyttingen i en periode.

Figur 23: Arbeidsplassseffekt og faktisk nettoflytting i regionene i perioden 2003-2015. Prosent. Den oransje prikken er Lister.

Vi kan se av diagrammet at det er en positiv sammenheng mellom arbeidsplassveksten og nettoflyttingen. En del regioner ligger innenfor det forventede området (forventningsverdi +/- 2 prosent). Mange regioner har imidlertid en nettoflytting som er langt fra den forventede nettoflyttingen.

Regioner som Øvre Romerike, Bjørnefjorden, Mossregionen og Halden har betydelig bedre flyttetall enn forventet ut fra arbeidsplassveksten. Regioner som Midt-Finnmark, Ytre Helgeland, HAFS og Midtre Namdal har my svakere flyttetall enn hva vi ville forvente ut fra arbeidsplassveksten.

Lister har en forholdsvis svak arbeidsplassutvikling sammenliknet med landsgjennomsnittet, noe vi ser ved at regionen er plassert til venstre i diagrammet (den oransje prikken). Vi ser at den relative nettoflyttingen til Lister er lavere enn forventet ut fra arbeidsplassveksten.

Arbeidsplassveksten har derfor en klar betydning for flyttetallene, men betyr langt fra alt. Det er også andre forhold enn arbeidsplassveksten som betyr mye for flyttingen. Dette er ikke tilfeldige faktorer, men faktorer som er systematiske. Vi kaller dette strukturelle flyttebetingelser.

2.9 Strukturelle betingelser for flytting

Strukturelle flyttebetingelser er forhold som påvirker nettoflyttingen til steder. Vi ser da bort fra effekter på flytting av arbeidsplassveksten, som vi beregner først.

Vi har identifisert fire slike strukturelle forhold som har en systematisk og signifikant påvirkning på nettoflyttingen til steder.

Stedets størrelse målt med innbyggertall påvirker nettoflyttingen. Steder med en stor befolkning har bedre nettoflytting enn steder med liten befolkning. Stedets arbeidsmarkedsintegrasjon påvirker også nettoflyttingen positivt. Hvis det er lett å pendle ut og inn av stedet, vil flere velge stedet som sitt bosted. For regioner vil også den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen påvirke nettoflyttingen positivt. Dersom det er lett å pendle mellom kommunene i en region, vil flere bosette seg i regionen, enn hvis det er lange avstander og lite pendling mellom kommunene i regionen. Til slutt vil arbeidsplassveksten i de tilliggende områdene som det pendles til påvirke nettoflyttingen positivt.

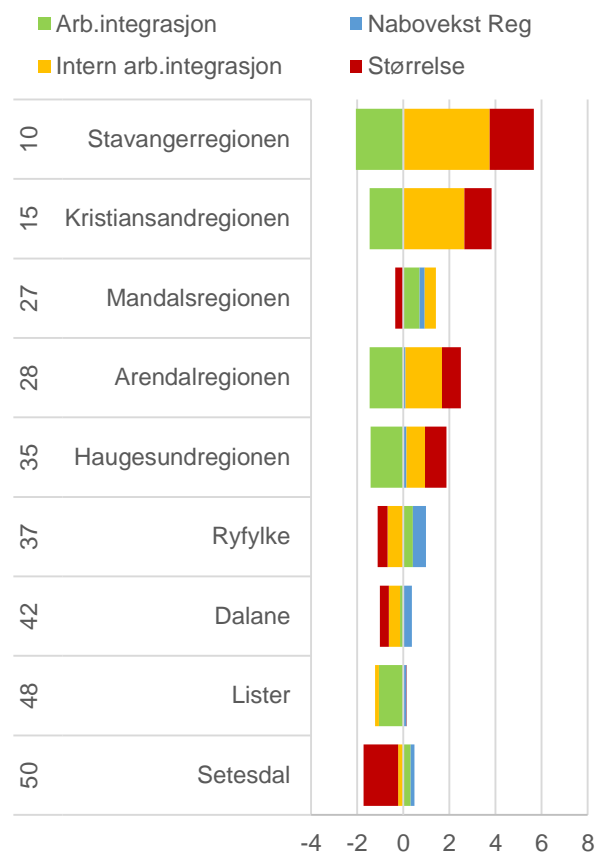
I figuren har vi vist hvordan de strukturelle flyttefaktorene påvirker nettoflyttingen til regionene i Agder og Rogaland.

Det er summen av effekten av de fire ulike strukturelle faktorene som til sammen utgjør de strukturelle flyttefaktorene.

Nettoflyttingen til Lister blir i liten grad påvirket av befolkningsstørrelsen til Lister og nabovæksten, arbeidsplassveksten i omkringliggende regioner.

Pendlingen blant kommunene i Lister bidrar negativt til nettoflyttingen. Det gjør også den eksterne arbeidsmarkedsintegrasjonen, altså pendling til og fra Lister til omkringliggende regioner.

Samlet sett er de strukturelle flyttefaktorer for Lister omtrent middels av regionene i landet.

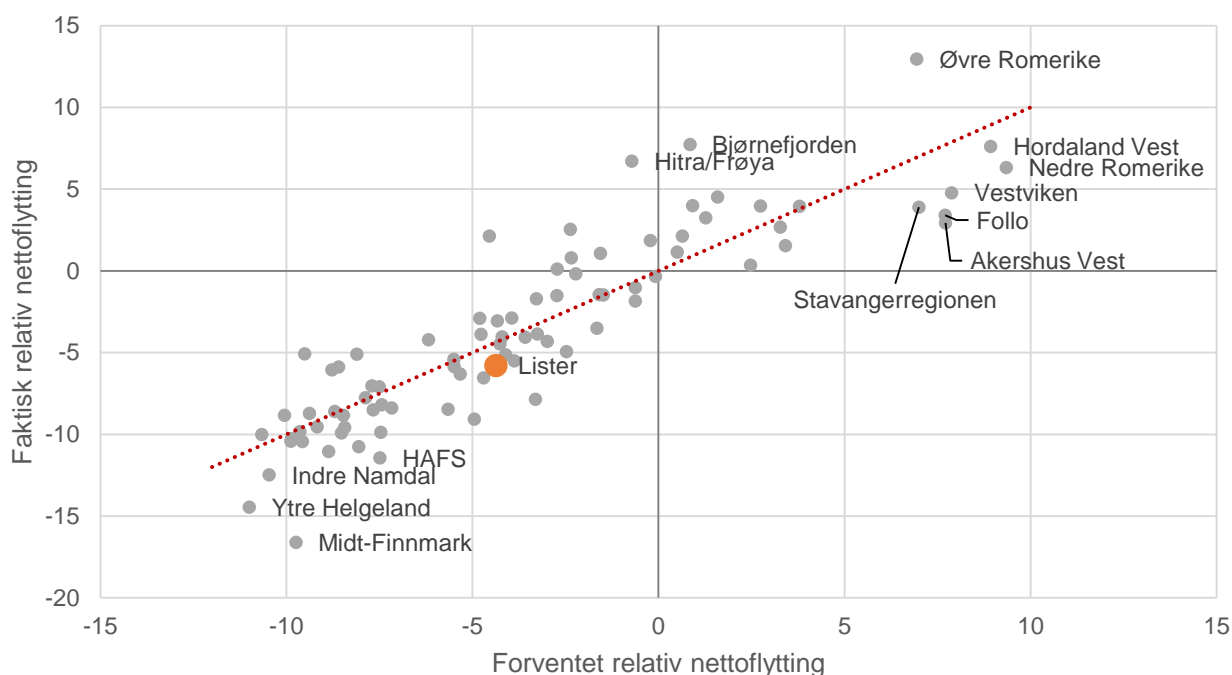

Figur 24: Effekten av de strukturelle flyttebetingelsene på nettoflyttingen i årene 2003-2015. Prosent. Regionene i Agder og Rogaland. Ranging med hensyn til strukturelle flyttefaktorene blant alle 84 regioner i landet.

2.10 Bostedsattraktivitet

Nå har vi beregnet hvilken effekt arbeidsplassutviklingen og de strukturelle drivkreftene har hatt på nettoflyttingen. Da kan vi også beregne hvilken forventet nettoflytting det er i regionen. Da får vi tallfestet hva som er «normal» nettoflytting i hver enkelt region og vi kan sammenlikne den faktiske nettoflyttingen med den forventede nettoflyttingen. I figuren under ser vi hvordan forventet og faktisk nettoflytting har variert mellom regionene i perioden fra 2003 til 2015.

Figur 25: Faktisk og forventet nettoflytting i perioden 2003-2015. Prosent av folketallet. Den oransje prikken er Lister.

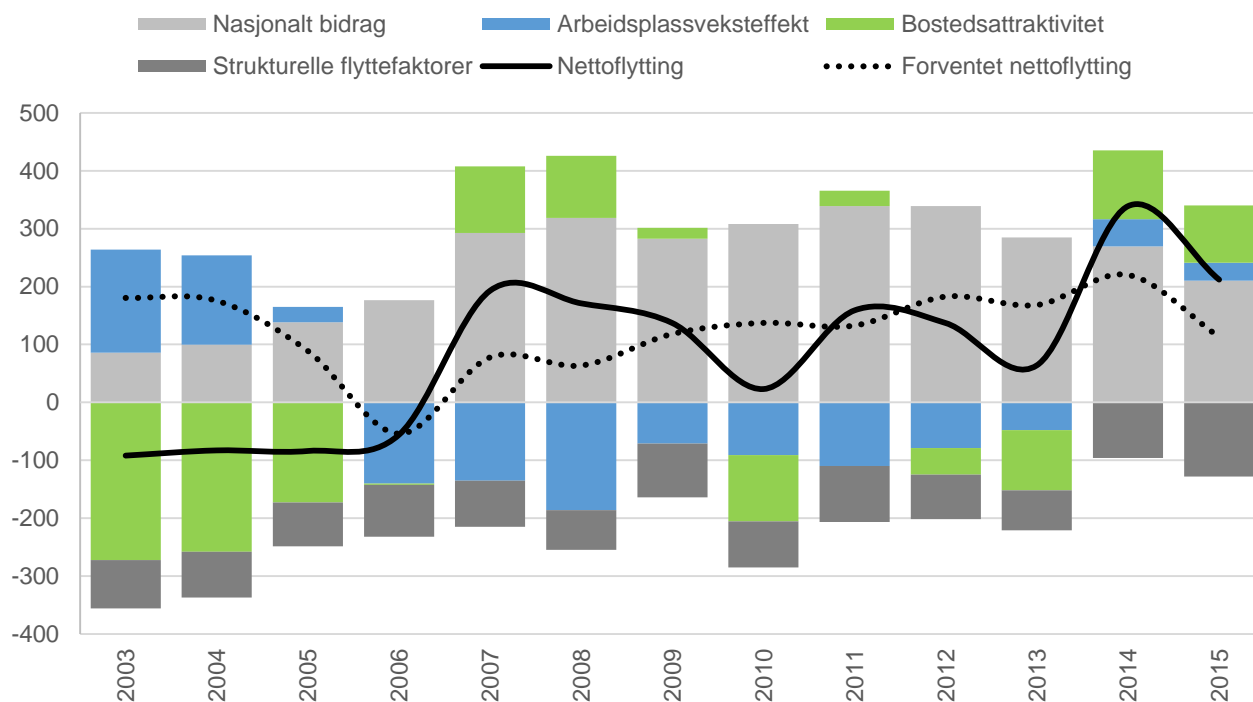
I figuren ser vi at modellen er forholdsvis presis. Det er et ganske godt samsvar mellom forventet og faktisk nettoflytting. I figuren er det hele perioden mellom 2003 og 2015 som er vist. Modellen forklarer nesten 80 prosent av variasjonene i nettoflytting i regionene i denne perioden.

Noen regioner har hatt en del høyere netto innflytting enn forventet, som Øvre Romerike, Bjørnefjorden, Hitra/Frøya og Nedre Glomma. Andre har lavere nettoinnflytting enn forventet. Akershus Vest og Nedre Romerike har uventet lav innflytting i denne perioden. Nedre Romerike har den høyeste forventede nettoflyttingen, men har femte høyest nettoflytting. Regioner som Ytre Helgeland og Midt-Finnmark har mye svakere flyttebalansen enn forventet. Disse regionene har også lav forventet nettoflytting.

Lister er forventet å ha negativ relativ nettoflytting. Den faktiske nettoflyttingen til Lister er litt lavere enn den forventede nettoflyttingen.

2.11 Bostedsattraktiviteten over tid

Vi så på forrige side at nettoflyttingen til Lister har vært litt lavere enn forventet i perioden 2003-2015. Det er en indikasjon på at Lister har hatt litt under middels bostedsattraktivitet i denne perioden. Siden dette er en forholdsvis lang periode kan det være av interesse å se hvordan bostedsattraktiviteten har variert innenfor denne perioden. De viser vi i figuren under.

Figur 26: Drivkrefter for relativ nettoflytting i Lister, antall personer.

I figuren ser vi hvordan arbeidsplassutviklingen og de strukturelle faktorene har påvirket nettoflyttingen til Lister. Den forventede nettoflyttingen er summen av disse to drivkreftene pluss innvandringen. Norges innvandring påvirker nettoflyttingen til alle steder. Den gjennomsnittlige nettoflyttingen inkludert innvandring blir i sum positiv. Vi tar utgangspunktet i at alle steder har innvandring lik landets. Avviket mellom den faktiske flyttingen (inkludert innvandring) og den forventede nettoflyttingen er indikatoren for bostedsattraktivitet. Denne bostedsattraktiviteten er vist med de grønne søylene i figuren.

De strukturelle faktorene og arbeidsplassseffekten trekker nettoflyttingen til Lister ned i de fleste årene. Arbeidsplassseffekten har i 2014 og i 2015 bidratt positivt til nettoflyttingen, fordi Lister har hatt en arbeidsplassvekst som er over gjennomsnittet for Norge.

Vi ser at Lister hadde svak bostedsattraktivitet fram til 2005. Deretter har bostedsattraktiviteten variert en del, men i de siste to årene har Lister hatt en positiv bostedsattraktivitet. Nettoflyttingen ble 119 personer bedre enn forventet i 2014 og 99 personer bedre enn forventet i 2015.

Lister har dermed vært en attraktiv region både for næringsliv og for befolkning de siste to årene.

2.12 Bostedsattraktivitet i kommunene

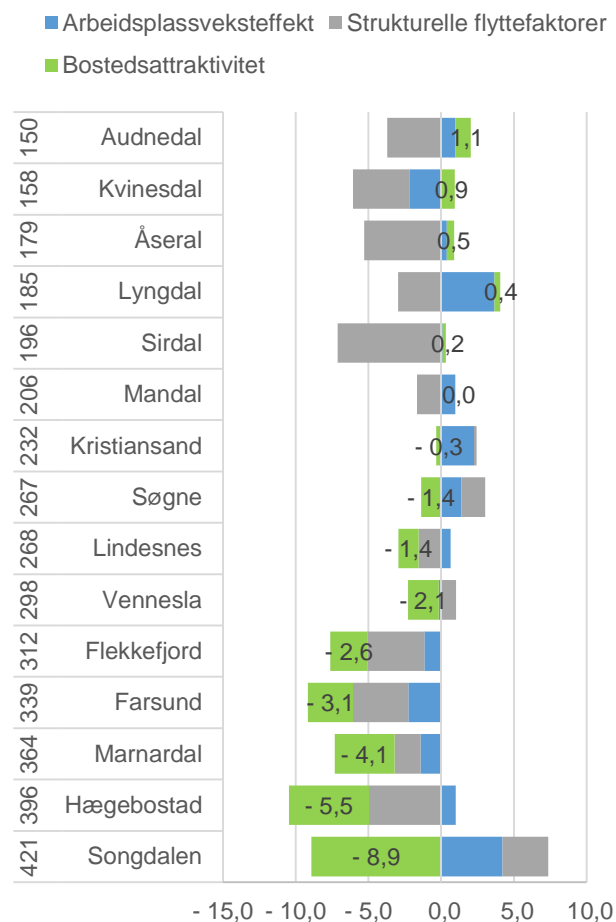
Vi kan også vise hvordan bostedsattraktiviteten har påvirket nettoflyttingen i kommunene. Vi ser da bostedsattraktiviteten sammen med effekten av arbeidsplassutviklingen og de strukturelle flyttefaktorene.

De strukturelle flyttefaktorene er positive for Songdalen, Søgne, Vennesla og Kristiansand. De fleste kommuner har negative strukturelle flyttefaktorer, men i varierende grad. Kommuner som Sirdal, Åseral og Hægebostad har det minst gunstige flyttebetingelsene. Alle kommuner i Lister har ugunstige flyttebetingelser i denne perioden.

Arbeidsplassutviklingen har påvirket nettoflyttingen positivt i de fleste kommunene i Agder og Rogaland. Av kommunene i Lister er det Farsund, Kvinesdal og Flekkefjord som har fått negative stimuli til nettoflyttingen fra arbeidsplassvekst under gjennomsnittet. I Sirdal, Hægebostad og Lyngdal er arbeidsplassveksten bidratt positivt til nettoflytting.

Kvinesdal har best bostedsattraktivitet av kommunene i Lister. Kommunen er rangert som nummer 158 av de 428 kommunene i landet. Lyngdal og Sirdal har også hatt over middels bostedsattraktivitet. Nettoflyttingen til disse tre kommunene har vært høyere enn forventet.

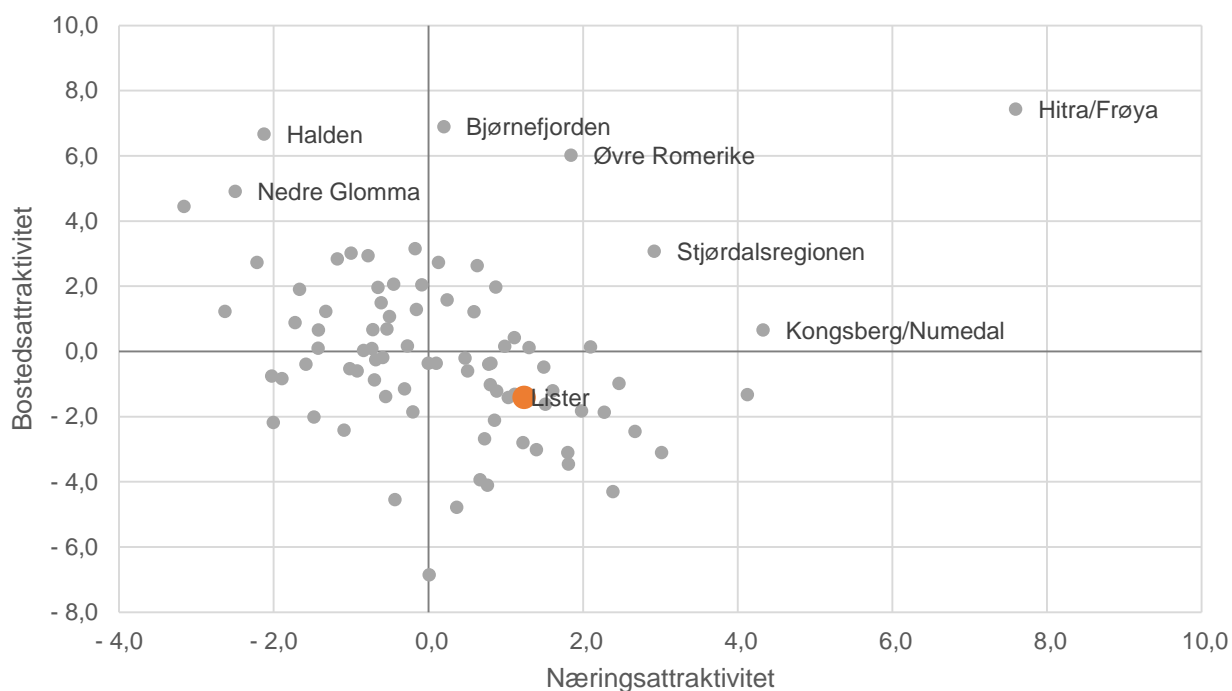
Flekkefjord, Farsund og Hægebostad har hatt en negativ bostedsattraktivitet i denne perioden. Alle tre kommuner plasserer seg under middels av alle kommuner i landet.

Figur 27: Drivkrefter for nettoflytting i kommunene i Vest-Agder i perioden 2011-2015. Enheten er nettoflytting i prosent av folketallet i begynnelsen av perioden. Rangering med hensyn til bostedsattraktivitet blant alle 428 kommuner i landet.

3. Samlet attraktivitet

Vi har så langt vist hvordan vi analyserer arbeidsplassveksten i næringslivet og nettoflyttingen til en region. Vi har skilt ut og beregnet effekten av de strukturelle betingelsene, og beregnet attraktiviteten for næringsliv og bosetting. Et sted som ønsker å påvirke veksten i sitt område har i hovedsak to muligheter: Enten må en forbedre stedets attraktivitet for bosetting eller så må en gjøre stedet mer attraktivt for næringslivet. Det er for øvrig også mulig å skape arbeidsplassvekst gjennom å få lokalisert statlige arbeidsplasser, men det er et tema vi ikke tar opp i denne rapporten. Den samlede veksten på stedet vil da kunne påvirkes både av næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet. Sluttresultatet vil da bli påvirket av begge disse attraktivitetsdimensjonene. Vi kan derfor sette sammen næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet til *samlet attraktivitet*.

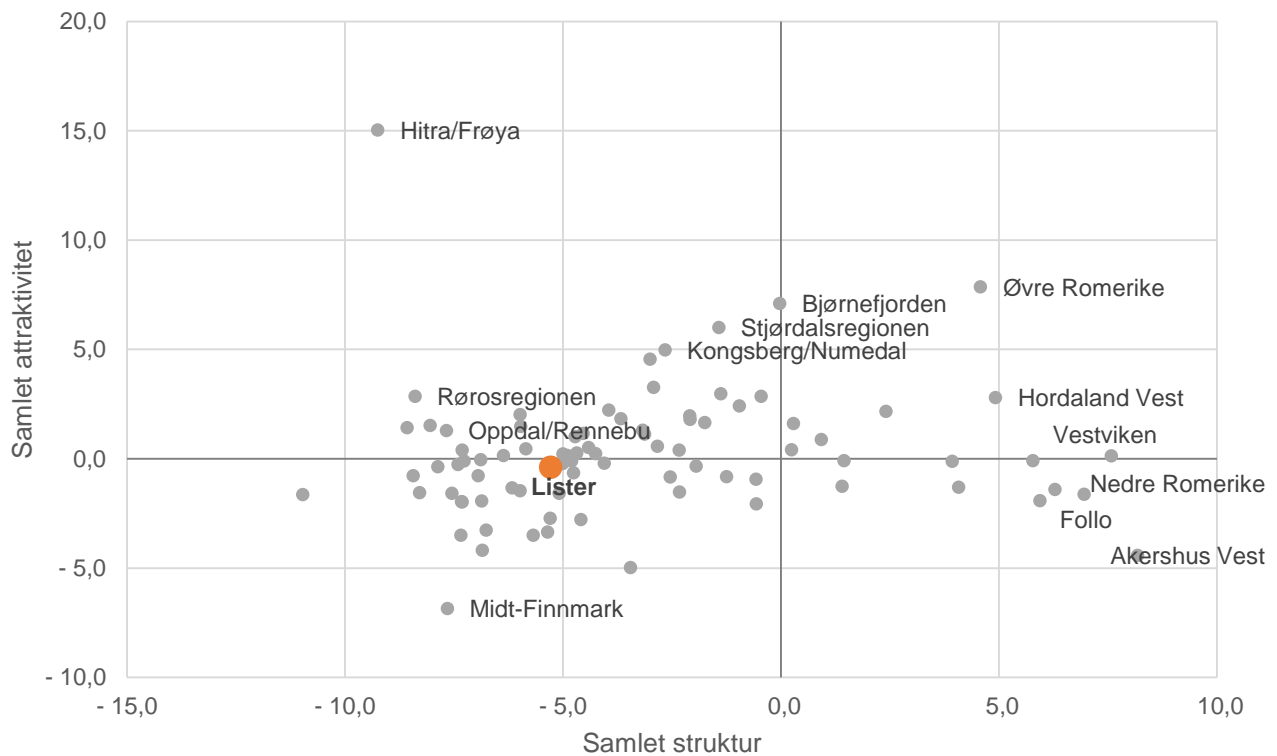
Figur 28: Næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet i regionene i perioden 2003-2015. Den oransje prikken er Lister.

Når vi kombinerer de to attraktivitetsdimensjonene skalerer vi næringsattraktiviteten slik at verdien gjenspeiler den effekten som arbeidsplassendringen har på nettoflyttingen. Dermed blir samlet attraktivitet et mål for ekstra vekst i befolkningen. Vi kan se at regionen Hitra/Frøya har fått en ekstra vekst fra bostedsattraktivitet tilsvarende 7,4 prosent og en ekstra vekst fra næringsattraktiviteten på 7,8 prosent. Dermed har veksten i folketallet blitt 15,2 prosent sterkere enn forventet fra 2003 til 2015. Regioner som Kongsberg/Numedal, Stjørdalsregionen, Øvre Romerike og Bjørnefjorden har også hatt sterk samlet attraktivitet som har stimulert befolkningsveksten.

Lister har hatt en positiv næringsattraktivitet og en negativ bostedsattraktivitet når vi måler de siste 12 årene under ett. Hadde vi brukt de siste to årene, ville Lister ha hatt positiv attraktivitet for både næringsliv og befolkning.

3.1 Samlet struktur og attraktivitet

Et sted får nødvendigvis ikke vekst selv om stedet er attraktivt. Å være attraktiv betyr å oppnå sterkere vekst enn forventet ut fra de strukturelle betingelsene. Den faktiske veksten blir da en sum av bidragene fra de strukturelle betingelsene og samlet attraktivitet. Vi må derfor se attraktiviteten i sammenheng med de strukturelle betingelsene. I figuren under ser vi regionenes strukturelle betingelser og attraktivitet i samme figur.

Figur 29: Samlet struktureffekt og samlet attraktivitet i perioden 2003-2015. Den oransje prikken er Lister.

En region som Øvre Romerike har både høy attraktivitet og gunstige strukturelle betingelser. Dermed får også Øvre Romerike den høyeste nettoinnflyttingen av alle regionene. Akershus Vest er den regionen med de mest gunstige strukturelle betingelsene. Dermed blir det netto innflytting selv om attraktiviteten er lav. Hitra/Frøya har hatt den klart høyeste attraktiviteten av alle regionene. Samtidig har de strukturelle betingelsene vært nest minst gunstige av alle regionene. Det gjør at veksten blir redusert.

Lister er blant regionene med ugunstige strukturelle forhold. Vi kan se av figuren at flertallet av regionene har ugunstige strukturelle forhold. Det kommer av at de største regionene, som Oslo, Bergen, Stavanger- og Trondheimsregionene, har gunstige strukturelle forhold. Lister har hatt nøytral attraktivitet samlet sett. Det betyr at Lister har potensial til å forbedre den samlede attraktiviteten. Næringsattraktiviteten har vært positiv, mens bostedsattraktiviteten har vært negativ. Lister har, som vi har nevnt tidligere, hatt positiv attraktivitet for både næringsliv og befolkning i de siste to årene. Ufordringen er å ha høy bostedsattraktivitet og høy næringsattraktivitet samtidig over en lengre periode.

4. Scenarier

Så langt har vi analysert utviklingen i Lister fram til i dag. Vi har sett hvordan de strukturelle drivkreftene har påvirket flytting og arbeidsplassvekst i næringslivet, og hvordan Listers egen attraktivitet har bidratt. Vi kan også bruke attraktivitetsmodellen for å lage mulige scenarier for den framtidige veksten i Lister.

Når vi skal lage scenariene, må vi legge noen forutsetninger inn i modellen. Vi bruker da verdiene til SSBs middelframskrivning for folketallet for Norges nettoinnvandring. Vi legger også inn fødselsbalansen fra disse middelframskrivningene for alle kommunene. Vi bruker også SSBs middelframskrivninger for antall personer i de ulike aldersgruppene for å beregne antall arbeidsplasser samlet for Norge. Vi antar da at andelen sysselsatte på hvert årstrinn skal forbli uendret. Da har vi et mål for framtidig utvikling i antall arbeidsplasser i Norge. Til slutt må vi legge inn noen forutsetninger om utviklingen i antall arbeidsplasser i ulike bransjer og sektorer i Norge.

Tabell 4: Årlige vekstrater i bransjer og sektorer. Prosent.

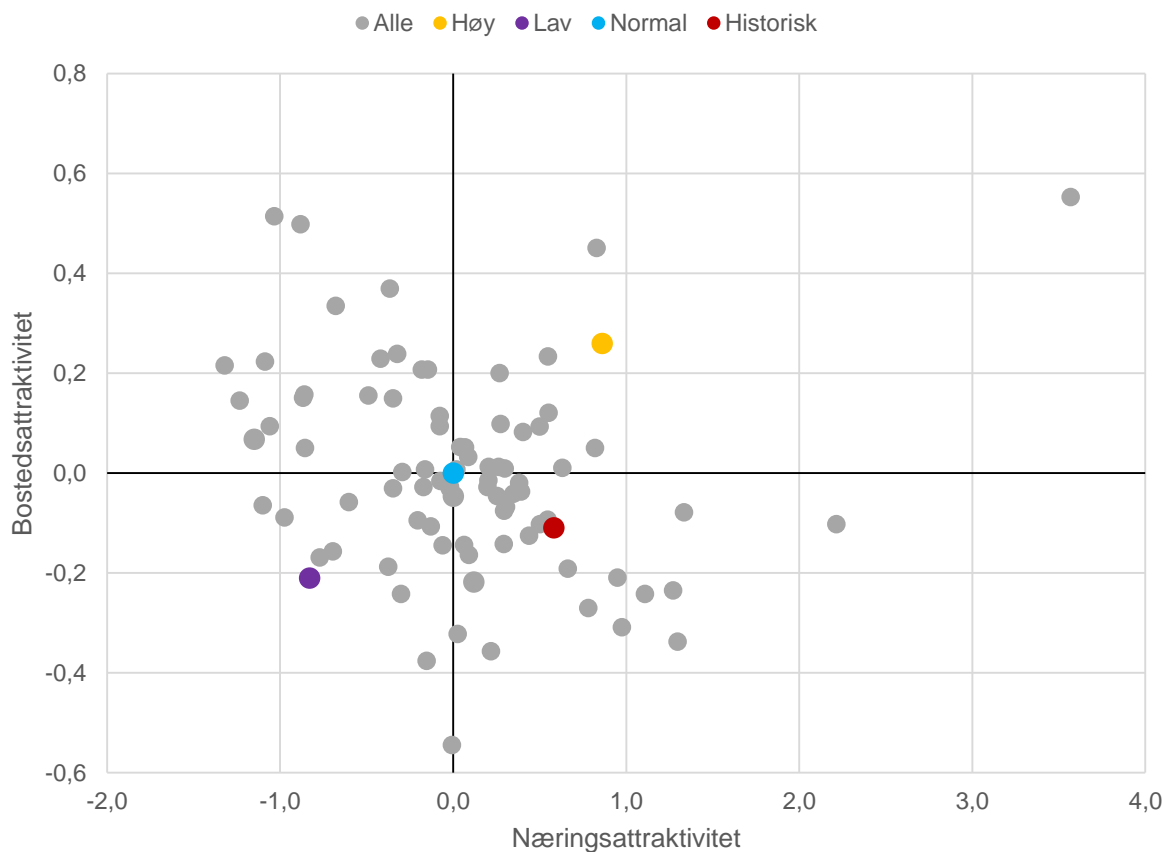
	Vekstrate 2000-2015	Vekstrate 2015-2030
Anna industri	-2,4	-1,4
Næringsmidler	-0,6	-0,9
Olje- og gassutvinning	3,2	-2,5
Prosessindustri	-2,1	-2,1
Verkstedindustri	-0,8	-1,1
Fisk	-0,5	-0,7
Gruve	-0,8	-1,1
Landbruk	-4,0	-2,6
Olje- og gasstjenester	7,0	-2,1
Teknisk/vitenskap	1,5	1,2
Tele og IKT	2,6	2,0
Aktivitet	1,6	1,2
Handel	-0,2	-0,4
Overnatting	0,2	0,0
Servering	2,1	1,6
Agentur og Engros	-0,4	-0,6
Bygg og anlegg	2,3	1,8
Diverse	1,5	1,2
Finans, eiendom, utleie	-1,0	-1,3
Forr. tjenesteyting	2,3	1,8
Transport	-0,7	-0,9
Utleie av arbeidskraft	-1,5	-0,2
Lokal	1,5	1,1
Kommune	1,9	1,5
Stat	2,4	1,3
Fylke	1,0	0,7

I tabellen over ser vi hvilke vekstrater vi har lagt inn i scenariene for perioden 2015-2030. Samlet vekst i antall arbeidsplasser er beregnet til å bli omtrent 0,7 prosent per år i denne perioden. Det er noe lavere vekst enn vi har sett i perioden 2000 til 2015. Det kommer av at det blir noe lavere befolkningsvekst av personer i arbeidsdyktig alder.

Vi har lagt inn at de strukturelle mønstrene vi har sett i de siste ti årene vil fortsette, bortsett fra at olje- og gassutvinning og olje- og gasstjenester vil få nedgang.

4.1 Fire ulike scenarier

Hensikten med scenariene er å få fram hvilke tenkelige scenarier det er for vekst i folketall og arbeidsplasser i Lister. Vi skal se spesielt på hvordan Listers attraktivitet for næringsliv og bosetting vil slå ut når det gjelder vekst i regionen. Vi har da lagt inn fire scenarier, med attraktivitetsverdier som vist i diagrammet under.

Figur 30: Attraktivitetsverdier for de fire scenariene.

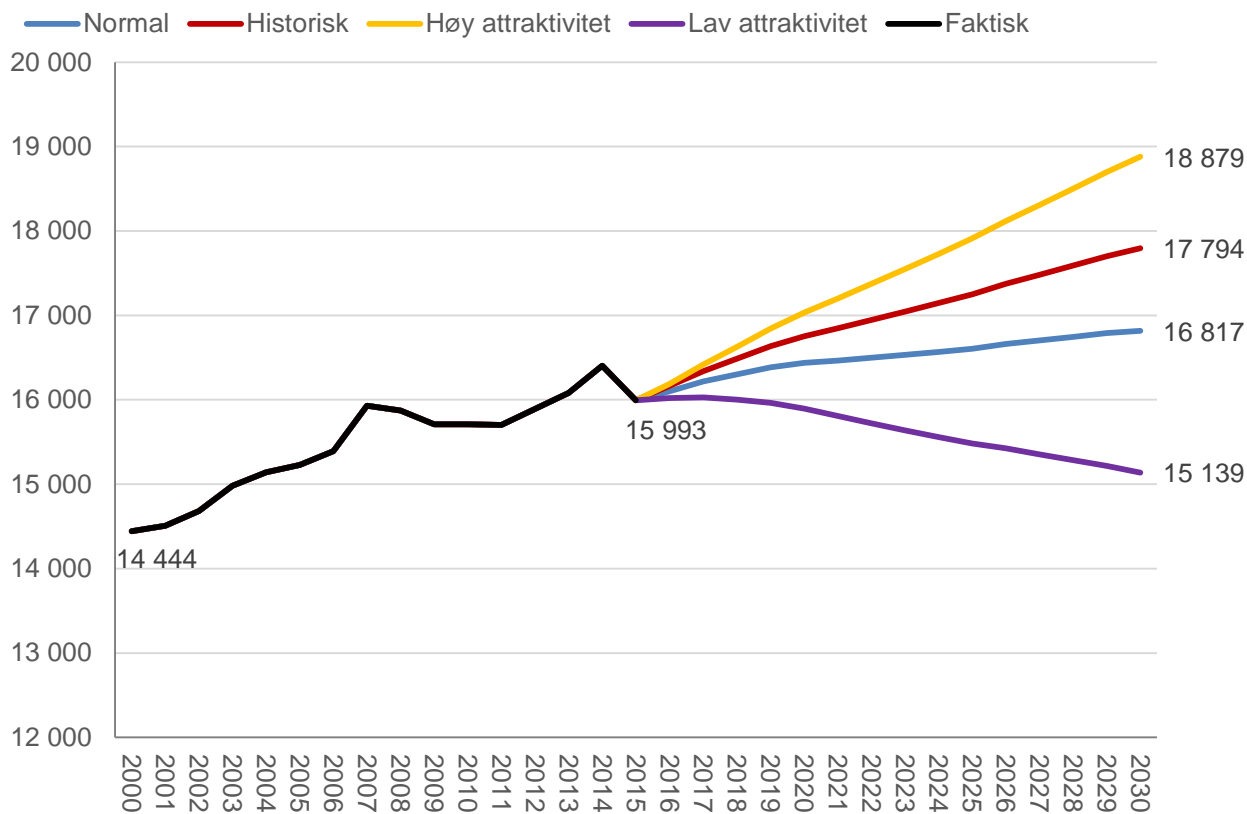
I høyvekstscenariet legger vi inn at Lister skal oppnå en høy attraktivitet både for næringsliv og bosetting. Verdiene for høy og lavvekst-scenariene er ikke satt urimelig høye eller lave for verken bosteds- eller næringsattraktivitet, men få regioner vil klare kombinasjonen. Høy- og lavvekstscenariet vil da være «best case» og «worst case» scenario. Noen regioner vil nok kunne få en utvikling som er svakere enn lavvekstscenariet eller bedre enn høyvekstscenariet, men det vil neppe være mange.

I normalscenariet er attraktiviteten forutsatt å være nøytral. Det vil si at Lister verken er spesielt attraktiv eller lite attraktiv for næringsliv eller bosetting. Det betyr at Lister får en vekst nøyaktig som forventet ut fra sine strukturelle forhold.

I det siste scenariet forutsetter vi at Lister fortsetter med de samme attraktivitetsverdiene regionen hadde de siste ti årene. Vi har illustrert scenariene med attraktivitetsverdier fra perioden 2003-2015 som vi viste i forrige kapittel.

4.2 Scenarier for arbeidsplassvekst

Vi skal først vise scenariene for arbeidsplassvekst i Lister.

Figur 31: Scenarier for arbeidsplassvekst i Lister. Antall arbeidsplasser.

Normalscenariet viser en vekst i antall arbeidsplasser i Lister fram til 2030 tilsvarende 824 arbeidsplasser. Scenarier med historisk attraktivitet viser en høyere vekst i antall arbeidsplasser i Lister i de neste årene. Det er fordi Lister har hatt en historisk positiv næringsattraktivitet. Hvis Lister fortsetter som før vil regionen få vekst i antall arbeidsplasser opp til 17 794 i 2030.

Høyvekstscenariet viser en vekst opp til 18 879 arbeidsplasser i 2030. Det tilsvarer en vekst på omtrent 19 prosent. Det viser at det er et potensial for ganske sterk vekst i antall arbeidsplasser i Lister dersom regionen greier å bli en enda mer attraktiv region samlet sett. Den ekstra veksten i høyvekstscenariet er i hovedsak i næringslivet, men det blir også noe ekstra vekst i kommunal sektor på grunn av økt befolkningsvekst.

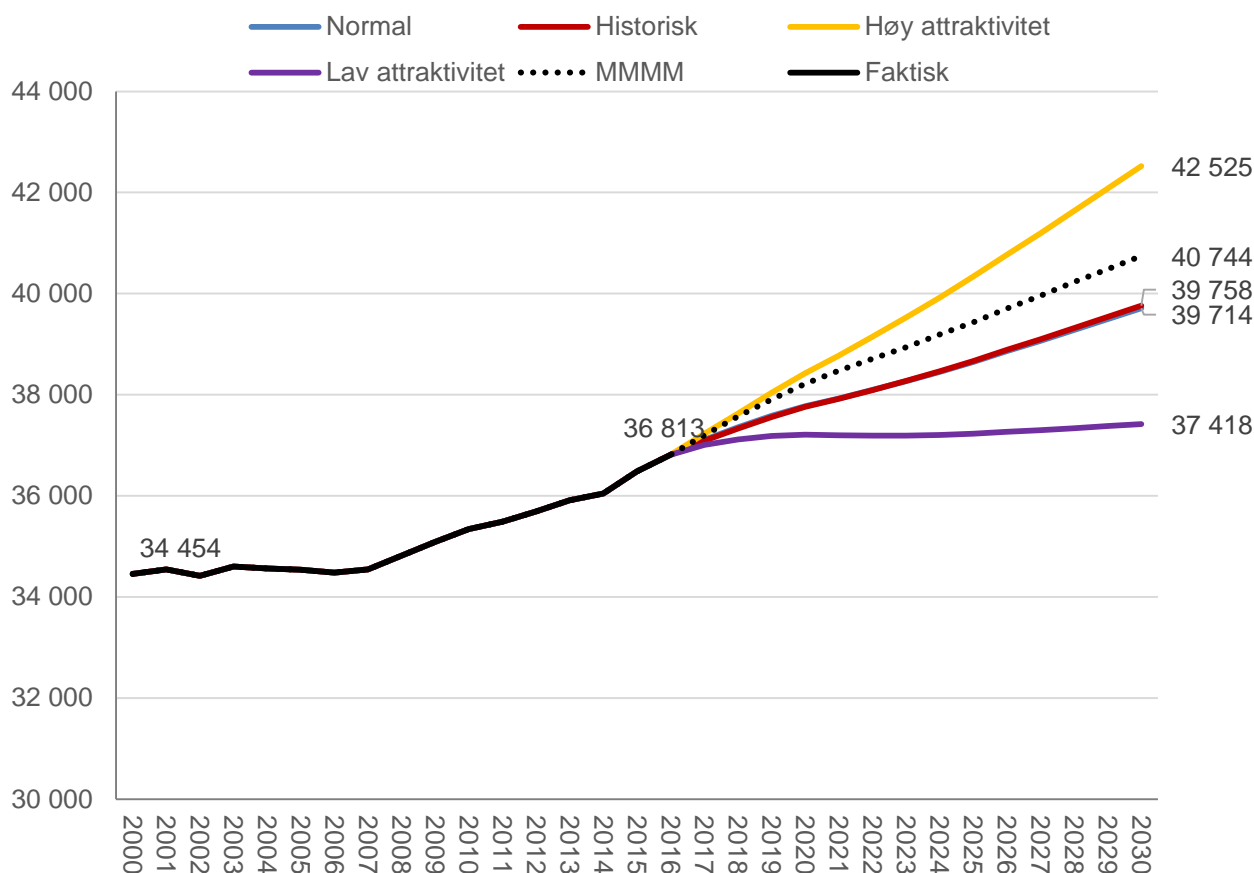
Lavvekstscenariet viser en nedgang til 15 139. Det er en nedgang på 5,3 prosent de neste 15 årene. Hvis Lister attraktivitet blir blant de svakeste i landet, «worst case» scenariet, vil antall arbeidsplasser synke.

Mulighetsrommet for arbeidsplassutviklingen er dermed mellom nedgang på 5,3 prosent og vekst på 19 prosent. Hva som blir resultatet, kommer an på den samlede attraktiviteten til Lister de neste 15 årene.

4.3 Scenarier for befolkningsutvikling

Nå skal vi vise de fire scenariene for befolkningsutviklingen i Lister.

Figur 32: Scenarier for befolkningsvekst i Lister. Antall innbyggere.

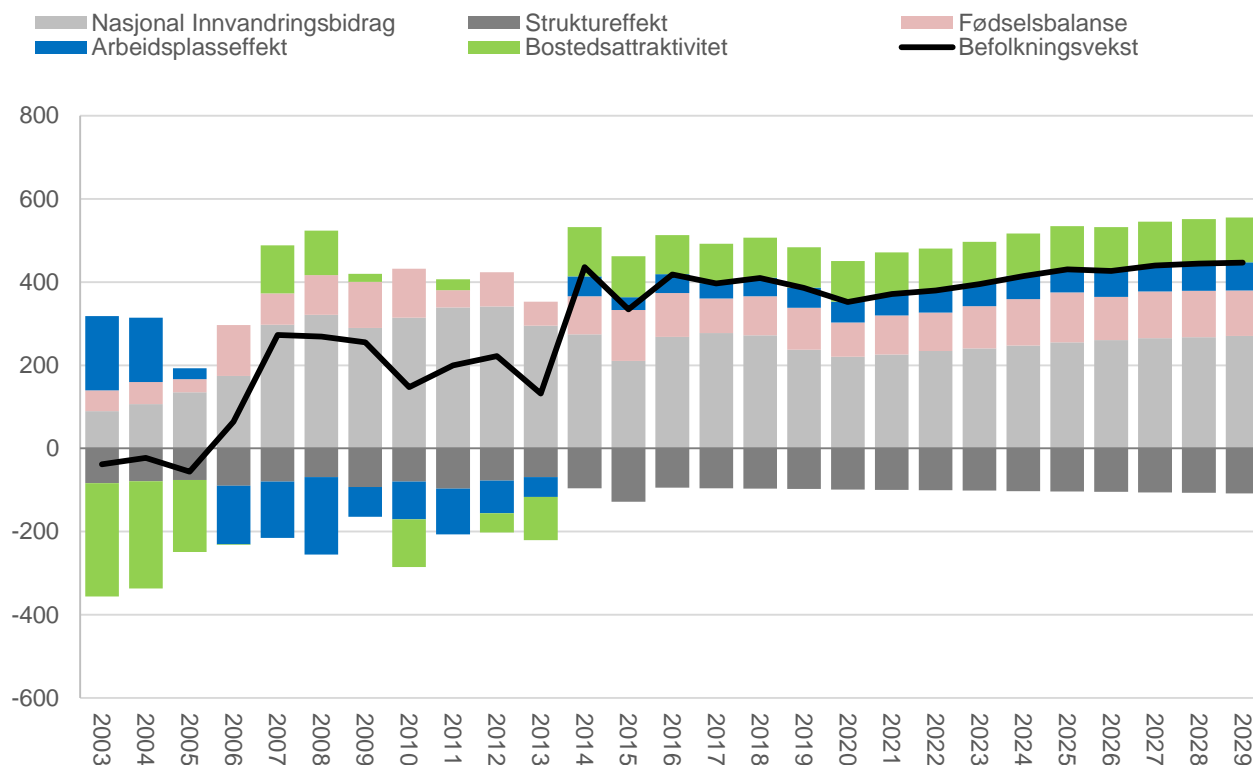
Hvis Lister fortsetter med de samme attraktivetsverdiene som i de siste 12 årene, vil befolkningen fortsette å vokse etter 2016. Vi ser at det historiske scenariet er ganske likt normalscenariet som forutsetter en bosteds- og næringsattraktivitet lik null.

Høyvekstscenariet har en vekst opp til 42 525 innbyggere i 2030. Det er dermed mulig å få vekst i folketallet på mer enn 15 prosent de neste 15 årene. Scenariet med lav attraktivitet i Lister viser også en liten vekst i antall innbyggere fram til 2030. Det virker altså ganske usannsynlig med befolkningsnedgang i Lister.

Det er derfor muligheter for både stillstand i befolkningsutviklingen og ganske sterk befolkningsvekst i Lister. Hva som blir resultatet vil være avhengig av hvilken attraktivitet regionen greier å bygge for næringsliv og bosetting de neste årene.

4.4 Høyvekstscenariet

Vi skal se litt nærmere på høyvekstscenariet. De fleste steder har ambisjoner om å stimulerer til vekst gjennom å være attraktive steder for næringsliv og bosetting. Høyvekstscenariet vil da kunne være et uttrykk for ambisjonene til slike steder.

Figur 33: Drivkrefter i befolkningsveksten i Lister i fortid og framtid (høyvekstscenariet). Antall innbyggere.

Figuren viser hvordan drivkreftene for befolkningsvekst er sammensatt i fortid og i framtid i høyvekstscenariet.

Det nasjonale innvandringsbidraget er nettoinnvandringen til Lister, dersom Lister får en gjennomsnittlig nettoinnvandring. Mye av den framtidige befolkningsveksten kommer fra nettoinnvandring. Dersom nettoinnvandringen til Norge synker, vil dette direkte påvirke befolkningsveksten i Lister. I scenariene har vi lagt til grunn at Norges nettoinnvandring blir som framskrevet i SSBs siste middelframskrivning. Vi tror at denne framskrivningen er optimistisk og at det kanskje blir lavere innvandring. I så fall blir det vanskelig å nå høyvekstscenariet.

Struktureffekten er de strukturelle flyttebetingelsene til Lister. De har vært negative i fortid, og vi regner med at dette fortsetter i framtiden også. Det er omtrent som å forutsette at det sentraliserende flyttemønstrene i Norge skal vedvare. Det er genting som tilsier noe annet.

De blå søylene viser effekten på nettoflyttingen av arbeidsplassveksten i Lister. Denne effekten var negativ fra 2006 til 2013, fordi arbeidsplassutviklingen var dårligere enn landsgjennomsnittet. I de siste årene har arbeidsplassutviklingen hatt en positiv effekt på nettoflyttingen fordi Lister har hatt positiv næringsattraktivitet. Vi kan se at høyvekstscenariet forutsetter at denne næringsattraktiviteten fortsetter.

Bostedsattraktiviteten er forutsatt å være høy. Vi ser at Lister har hatt så høye verdier for bostedsattraktivitet tidligere i 2007, 2008, 2014 og 2015. Vi kan se at Lister har hatt en attraktivitet som forutsatt i høyvekstscenariet de siste to årene. Utfordringen blir å oppnå en jevn og høy nærings- og bostedsattraktivitet i 15 år til.

4.5 Potensial for befolkningsvekst i kommunene

Vi skal også ta med noen resultater fra scenarimodellen for kommunene i Vest-Agder. Vi viser da hvilken befolkningsvekst det blir fram til 2030 i høy- og lavvekstscenariene.

Alle kommunene i fylket har befolkningsvekst i høyvekstscenariet. Det betyr at alle kommunene kan oppnå befolkningsvekst dersom de oppnår høy attraktivitet for bosetting og næringsliv. Som vi ser av høyvekstscenariet, er potensialet ganske forskjellig. Songdalen har det høyeste potensialet og kan vokse med 31 prosent, mens Flekkefjord i beste fall kan vokse med 16,6 prosent.

Alle kommuner i Vest-Agder kan oppnå betydelig befolkningsvekst. Veksten i høyvekstscenariet i alle 15 kommuner er bedre enn nedgangen i lavvekstscenariet. Kommunene i Vest-Agder har dermed gode forutsetninger for å få vekst.

Sirdal, Farsund, Flekkefjord, Audnedal og Hægebostad kan risikere befolkningsnedgang dersom attraktiviteten blir lav. De andre kommunene vil få vekst selv med lav attraktivitet.

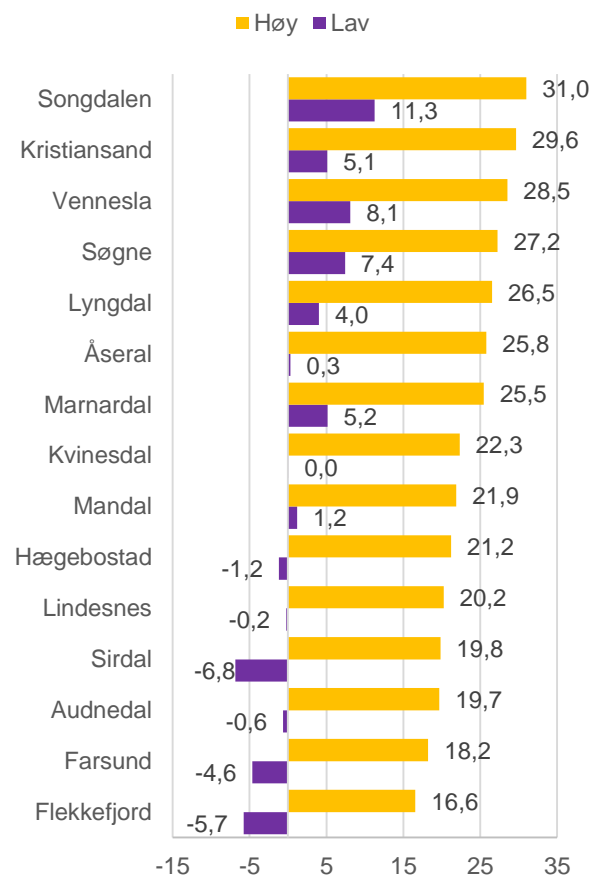
Det er flere forhold som gir kommunene forskjellige scenarier.

Dagens kjønns- og aldersbalanse vil bety mye for fødselsbalansen de neste årene. Kommuner med ung befolkning og da spesielt mange unge kvinner vil få bedre fødselsbalanse enn kommuner med mange eldre.

Bransjestrukturen i næringslivet vil gi ulike forutsetninger for vekst i næringslivet. Kommuner med mange arbeidsplasser i bransjer der vi antar det vil komme vekst (se tabell 4) vil få bedre vekstvilkår.

Kommunene har også ulike strukturelle flyttebetingelser. De største kommunene og kommunene med høyest arbeidsmarkedsintegrasjon får fordele. Små og isolerte kommuner vil ha vanskeligere for å oppnå netto innflytting.

Potensialet for å skape befolkningsvekst gjennom høy næringsattraktivitet er også ulikt. I kommuner med mye næringsliv vil dette potensialet være større enn i kommuner med lite næringsliv i utgangspunktet

Figur 34: Prosentvis vekst i folketallet fra 2016 til 2030 i høy- og lavvekstscenariet, for kommunene i Vest-Agder.

5. Utdanning

Utdanningsnivået både i befolkningen og i næringslivet er økende i Norge generelt og i de aller fleste kommuner. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, mens lavt utdanningsnivå ofte er et advarselstegn. Mange kommuner, regioner og fylker har målsetting om å øke utdanningsnivået i befolkning og næringsliv.

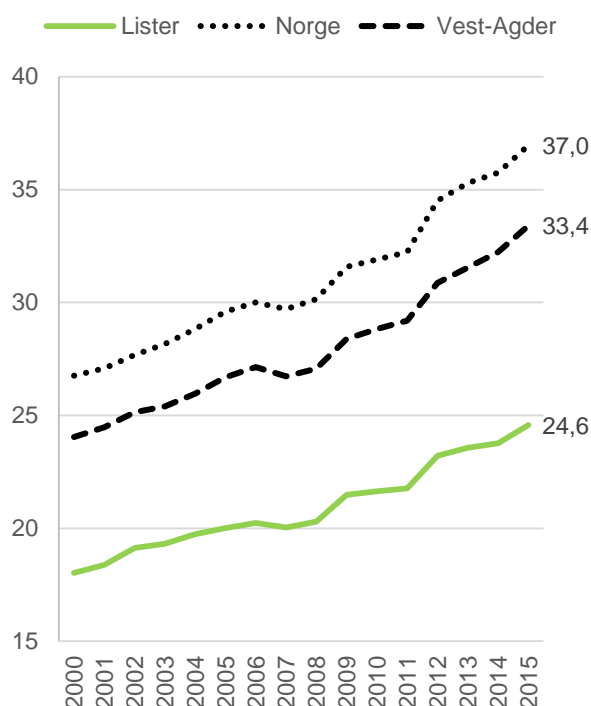
Vi vil først se på utdanningsnivået i befolkningen. Vi skal vise hvordan utdanningsnivået har utviklet seg, hvordan utdanningsnivået varierer mellom regioner og kommuner og hvordan utdanningsnivået varierer mellom de som pendler ut og inn av regionen. Deretter skal vi beskrive og analysere utdanningsnivået i næringslivet og vise hvordan utdanningsnivået påvirkes av bransjestrukturen.

5.1 Utdanningsnivå i befolkningen

Utdanningsnivået i Norge øker stadig. De som går inn i arbeidslivet har langt høyere utdanningsnivå enn de som går ut av arbeidslivet.

I figuren til høyre ser vi endringene i utdanningsnivå i Lister, Vest-Agder og i Norge i årene mellom 2000 og 2015. Vi kan tydelig se at utdanningsnivået er økende. Lister har betydelig lavere utdanningsnivå enn Vest-Agder og landet.

Andelen med høy utdanning i Lister vokser saktere enn i resten av landet og resten av Vest-Agder. I 2000 var det 6 prosentpoeng lavere andel med høyt utdannede i Lister enn i Vest-Agder. I 2015 var forskjellen 8,8 prosentpoeng. Avstanden til landsgjennomsnittet øker også.

Figur 35: Prosentvis andel av den sysselsatte befolkningen i Lister, Vest-Agder og Norge med minst tre års utdanning på høyskole og universitet, 2000-2015.

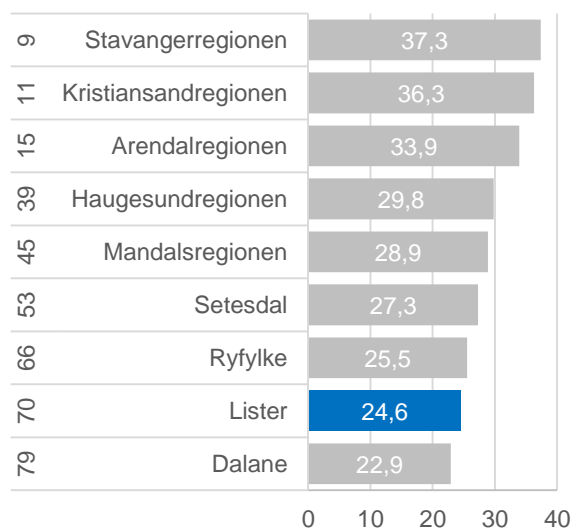
5.2 Utdanningsnivå i regionene

Utdanningsnivået i befolkningen i regionene i Agder og Rogaland er vist i den øverste figuren til høyre.

Stavangerregionen har høyest utdanningsnivå av regionene i dette området og er rangert som nummer ni av de 84 regionene.

I Lister har 24,6 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning.

Utdanningsnivået i Lister er godt under landsgjennomsnittet. Lister er rangert som nummer 70 av 84 regioner og har dermed et utdanningsnivå som er under middels av norske regioner.

Figur 36: Prosentvis andel av ansatte med minst tre års utdanning på høyskole og universitet i 2015. Rangingsnummeret vises helt til venstre.

5.3 Utdanningsnivå i kommunene

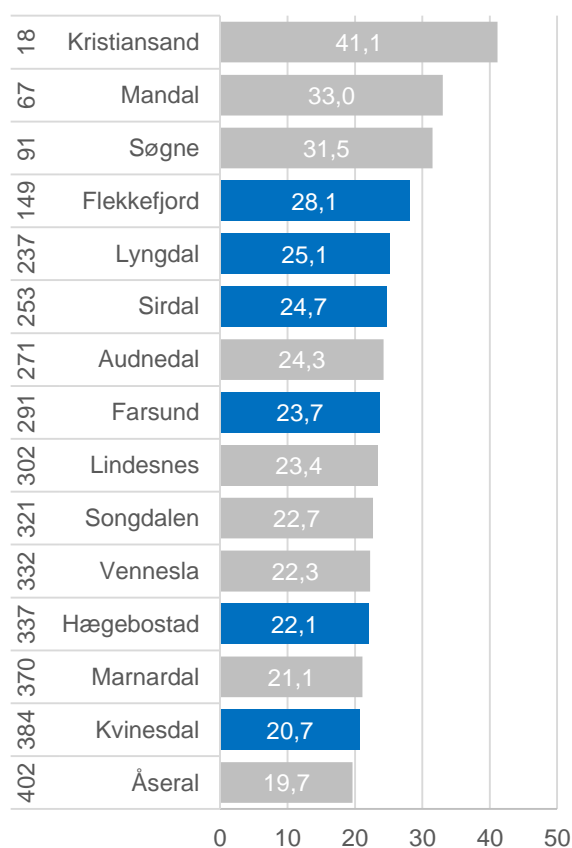
I den nederste figuren ser vi utdanningsnivået i kommunene i Vest-Agder.

Kristiansand har den best utdannede befolkningen i Vest-Agder. 41,1 prosent har minst tre års høyere utdanning. Kristiansand er rangert som nummer 18 av de 428 kommunene i landet når det gjelder utdanningsnivå.

Flekkefjord har også et ganske høyt utdanningsnivå. 28,1 prosent av den sysselsatte befolkningen har høyere utdanning.

Lyngdal, Sirdal og Farsund har et utdanningsnivå i den sysselsatte befolkningen som ligger litt under middels av kommunene.

To av seks kommuner i Lister plasserer seg betydelig under middels av kommunene i Norge når vi måler utdanningsnivået i befolkningen. Det er Hægebostad og Kvinesdal.

Figur 37: Prosentvis andel av ansatte med minst tre års utdanning på høyskole og universitet i 2015. Rangingsnummeret vises til venstre.

5.4 Utdanningsnivå blant pendlere

Vi skal nå se på utdanningsnivået blant pendlere i Lister. Det kan si noe om hvor attraktivt regionen er som bosted for høyt utdannede.

Utdanningsnivået til de som både bor og arbeider i Lister samt de som pendler ut av Lister, har økt sakte og sikkert.

Utdanningsnivået til de som pendler inn til regionen har imidlertid økt ganske mye mer. Nesten 34 prosent av de som pendler inn til Lister har høyere utdanning.

Det kan være et tegn på at Lister ikke er særlig attraktiv som bosted for folk med høy utdanning.

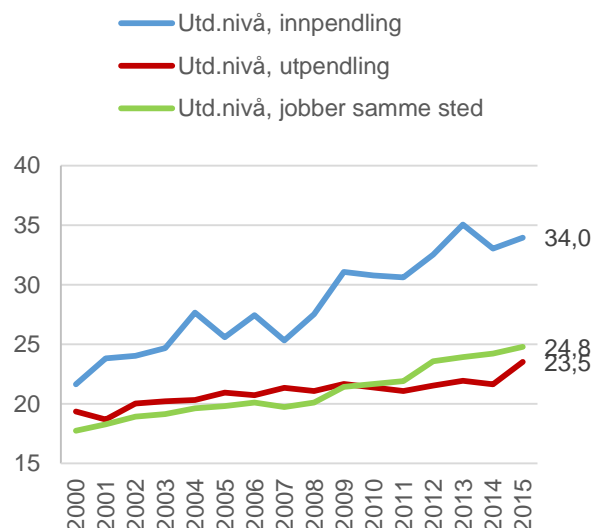
5.5 Utdanningsnivå blant pendlere i kommunene

I tabellen nederst til høyre sammenligner vi differansen mellom utdanningsandelen til utpendlere og innpendlere i 2015 i kommunene i Vest-Agder. Den tredje kolonnen viser differansen mellom utdanningsnivå.

Det er fire kommuner i Vest-Agder der det er høyere utdanningsnivå hos utpendlere enn innpendlere. Det er Mandal, Søgne, Kristiansand og Lyngdal. Disse fire kommunene synes å være populære som bosted for de med høy utdanning.

I Sirdal og Flekkefjord er utdanningsnivået blant inn- og utpendlere nesten like høye.

Det er det motsatte i Hægebostad, Farsund og Kvinesdal. I disse kommunene er det høyest utdanningsnivå hos de som pendler inn. Stillinger med høyt kompetansenivå blir dermed ofte tatt av personer som bor i en annen kommune og pendler inn.

Figur 38: Prosentvis andel med minst tre års utdanning på høyskole og universitet.

Tabell 5: Prosentvis andel med høyere utdanning hos de som jobber i samme kommune, innpendlere og utpendlere og differansen mellom andelen til ut- og innpendlere.

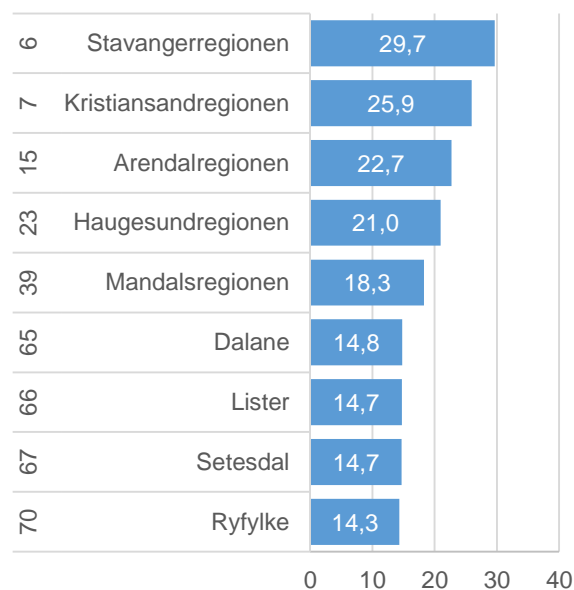
Kommune	Pendler inn	Pendler ut	Differanse	Samme sted
Mandal	28,3	38,3	10,0	30,1
Søgne	29,9	37,1	7,3	23,1
Kristiansand	34,0	40,4	6,4	41,3
Lyngdal	27,9	29,5	1,6	23,1
Sirdal	29,8	28,9	-0,9	23,9
Flekkefjord	30,9	29,3	-1,6	27,6
Aseral	21,4	17,6	-3,8	20,8
Songdalen	29,3	24,1	-5,1	19,7
Audnedal	33,9	27,4	-6,5	21,4
Hægebostad	34,5	24,9	-9,5	20,0
Farsund	36,0	25,5	-10,5	23,0
Lindesnes	40,7	26,4	-14,2	20,4
Marnardal	37,5	21,6	-15,9	20,2
Kvinesdal	38,6	21,9	-16,7	20,0
Vennesla	42,6	22,6	-20,0	21,8

5.6 Utdanningsnivå i næringslivet

Vi skal forlate utdanningsnivået i befolkningen og dreie over til utdanningsnivå i næringslivet. Da måler vi utdanningsnivået til de ansatte i næringslivet, uavhengig om de ansatte bor i samme kommune eller pendler inn til kommunen.

Utdanningsnivået i næringslivet i regionene i Agder og Rogaland er vist øverst. Stavanger- og Kristiansandregionen har klart høyest utdanningsnivå av disse regionene.

I Lister har 14,7 prosent av de ansatte minst tre års høyere utdanning. Det gir rangeringsnummer 66 for Lister. Utdanningsnivået i næringslivet er dermed under middels.

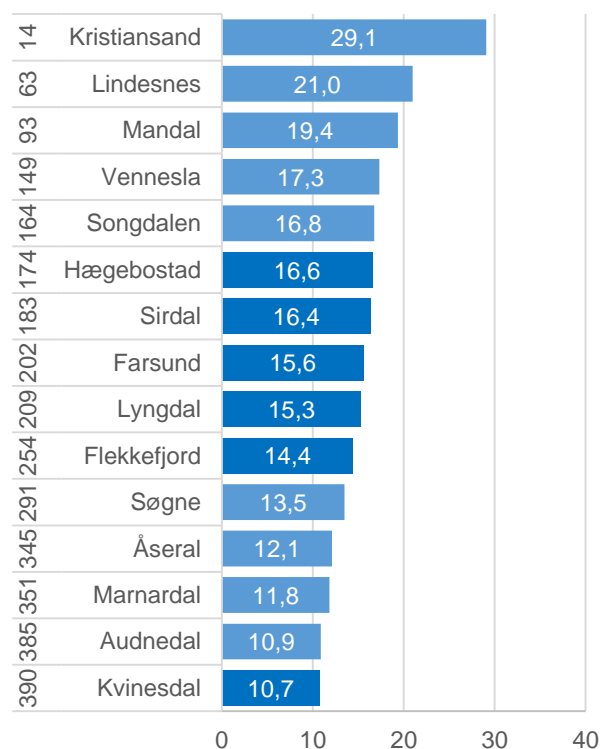
Figur 39: Prosentvis andel med høy utdanning i næringslivet i regionene i Agder og Rogaland i 2015. Rangeringsnummeret er vist helt til venstre.

5.7 Utdanningsnivå i næringslivet i kommunene

Utdanningsnivået i kommunene i Vest-Agder er visst i den nederste figuren til høyre. Det er Kristiansand som har høyest utdanningsnivå i næringslivet av kommunene i Vest-Agder. 29,1 prosent av de ansatte i næringslivet i Kristiansand har tre år eller mer på høgskole eller universitet.

Hægebostad, Sirdal, Farsund og Lyngdal har også over middels utdanningsnivå i næringslivet. Flekkefjord plasserer seg litt under middels når vi måler utdanningsnivået i næringslivet.

Utdanningsnivået i næringslivet i Kvinesdal er betydelig lavere. Bare 10,7 prosent av de ansatte i næringslivet i Kvinesdal har høyere utdanning. Rangeringsnummeret til Kvinesdal er 390 av 428 kommuner.

Figur 40: Prosentvis andel med høy utdanning i næringslivet i kommunene i Vest-Agder i 2015. Rangeringsnummeret er vist helt til venstre.

5.8 Utdanningsnivå i næringslivet bransjevis

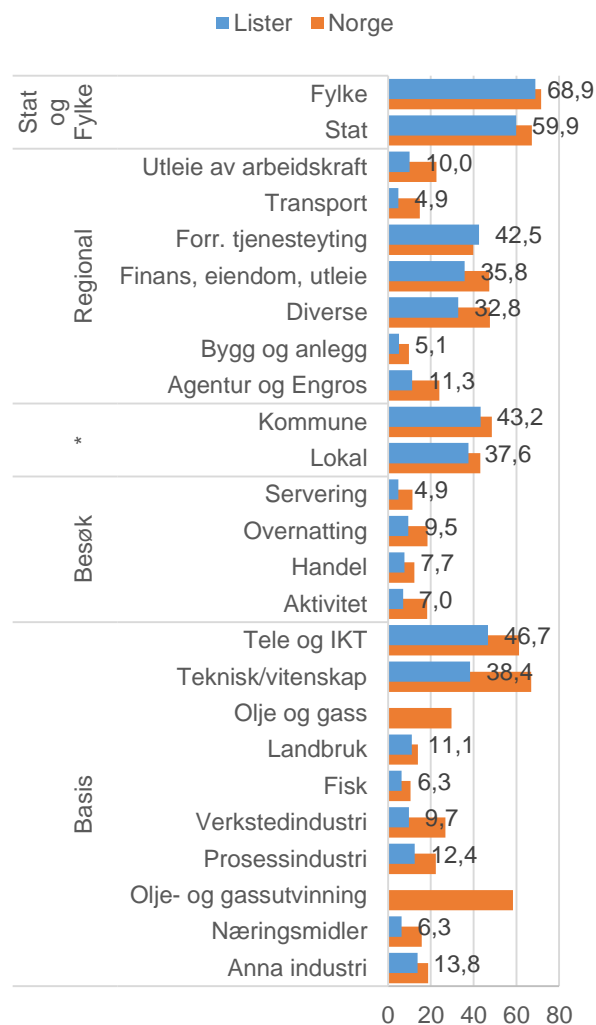
Næringslivet har samlet sett langt lavere andel sysselsatte med høyere utdanning enn offentlig sektor. Utdanningsnivået varierer imidlertid ganske kraftig mellom de ulike bransjene i næringslivet.

I figuren til høyre kan vi se andelen med høyere utdanning i de enkelte bransjene og sektorene i Lister sammenliknet med Norge.

Vi kan se at utdanningsnivået er spesielt høyt i fylkeskommunal og statlig sektor. Noen bransjer i næringslivet, som tele og IKT og teknisk/vitenskapelige tjenester har nesten like høyt utdanningsnivå. Andre bransjer i næringslivet har ganske liten andel med høyt utdannede, som for eksempel handel, servering, overnatting og aktiviteter.

I figuren kan vi se at utdanningsnivået i den enkelte bransje og sektor er stor sett lavere i Lister enn i Norge. Det er kun i forretningsmessige tjenesteyting at utdanningsnivået i Lister er omtrent like høyt som utdanningsnivået på landsbasis.

Siden utdanningsnivået er svært ulikt i ulike bransjer og sektorer, vil bransjestrukturen få svært mye å si for utdanningsnivået. Steder med en konsentrasjon av næringslivet i bransjer med lavt utdanningsnivå, får et lavt utdanningsnivå. Andre steder med en konsentrasjon i bransjer med høyt utdanningsnivå får automatisk et høyt utdanningsnivå. Vi må derfor se utdanningsnivået i næringslivet i sammenheng med bransjestrukturen.

Figur 41: Prosentvis andel av ansatte med minst tre års høyere utdanning i ulike bransjer og sektorer i Lister og Norge, 2015. * Lokal og kommune

5.9 Bransjejustert utdanningsnivå

I figurene til høyere vises avvik i utdanningsnivået fra landets gjennomsnittlige utdanningsnivå. Dette avviket er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert utdanningsnivå. Bransjeeffekten viser den delen som skyldes bransjesammensetting på stedet. Bransjejustert utdanningsnivå er utdanningsnivået etter at det har blitt korrigert for bransjesammensettingen på stedet.

Kristiansand- og Stavangerregionene skiller seg ut gjennom sitt høye utdanningsnivå i næringslivet. Vi kan se av figuren at det høye utdanningsnivået i Stavangerregionen skyldes bransjestrukturen. Men det er ikke tilfellet i Kristiansandregionen. Andelen med høy utdanning i næringslivet i Stavangerregionen og Kristiansandregionen tilsvarer at regionene har hatt ganske gjennomsnittlig utdanningsnivå i hver enkelt bransje.

Lister har et ganske lavt utdanningsnivå i næringslivet. Også etter vi har korrigert for bransjestrukturen i Lister, plasserer Lister seg blant de svakeste regionene i landet når vi måler utdanningsnivået i næringslivet. Lister er rangert som nummer 76 etter bransjejustert utdanningsnivå. Det er ti plasser lavere enn når vi måler ukorrigert utdanningsnivå i næringslivet.

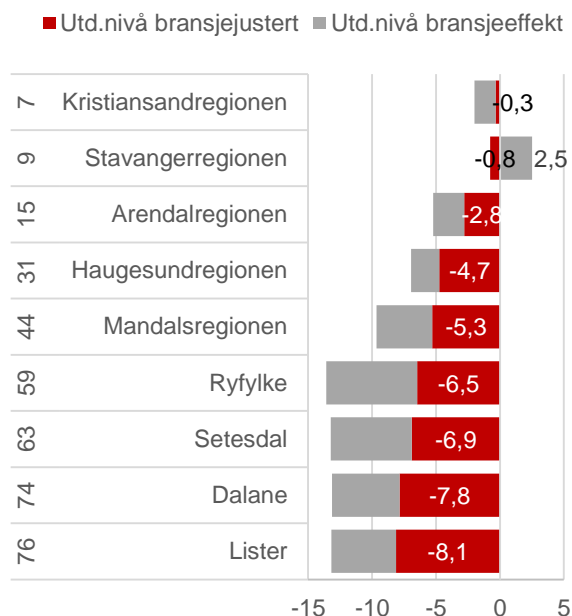
Vi ser at de fleste regioner i Agder og Rogaland har et utdanningsnivå under landsgjennomsnittet. Det er fordi næringslivet i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger har et svært høyt utdanningsnivå som trekker opp landsgjennomsnittet så mye at nesten alle de andre regionene kommer under gjennomsnittet.

5.10 Bransjejustert utdanningsnivå i kommunene

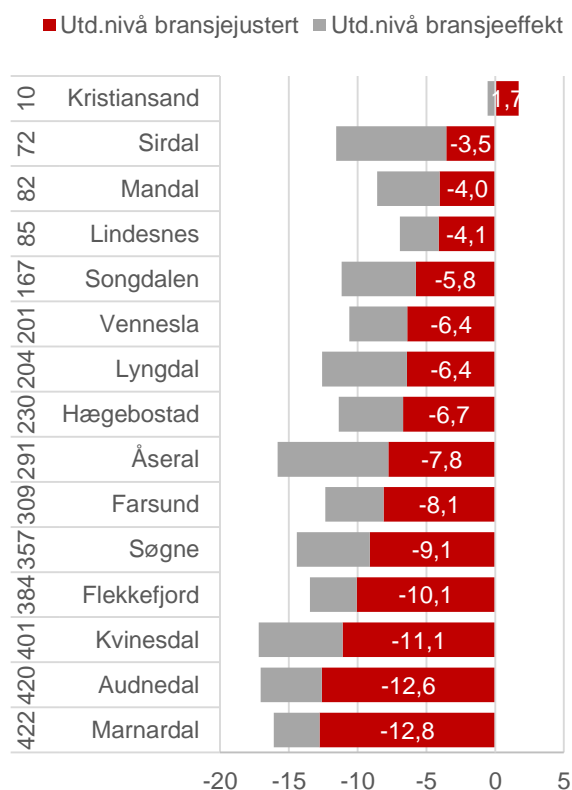
I den nederste figuren til høyre ser vi hvordan kommunene i Vest-Ager kommer ut når det gjelder bransjejustert utdanningsnivå. Kristiansand har det høyeste bransjejusterte utdanningsnivået i fylket.

Sirdal og Lyngdal har også forholdsvis høyt bransjejustert utdanningsnivå. De er rangert som henholdsvis 72 og 204 av kommunene i Norge.

De andre fire kommunene i Lister blir rangert under middels.

Figur 42: Avvik mellom utdanningsnivå i næringslivet i Norge og i regionene i Agder og Rogaland, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert utdanningsnivå, 2015. Regionene er rangert etter bransjejustert utdanningsnivå blant alle 84 regioner. Prosent.

Figur 43: Avvik mellom utdanningsnivå i næringslivet i kommunene i Vest-Agder og i Norge, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert utdanningsnivå, 2015. Kommunene er rangert etter bransjejustert utdanningsnivå blant alle 428 kommuner. Prosent.

6. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon og internasjonalisering. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet. Denne har vi fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2014. Denne undersøkelsen spør om innovasjonsaktiviteter i perioden 2012 til og med 2014. Det er den fjerde undersøkelsen siden 2008. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

Tabell 6: Utvalgte spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen.

INNOVASJONS-TYPE	TEKST: VERDI LIK 1 HVIS...	KORT NAVN	VEKT
PRODUKT-INNOVASJON	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer	Vare	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester	Tjeneste	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet	Nytt for markedet	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet	Nytt i verden	4
PROSESS-INNOVASJON	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester	Metode	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester	Distribusjon	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT	Støttefunksjon	1
	noen av prosessinnovasjonene introdusert var nye for foretakets marked	Ny metode for markedet	3
MARKEDS-INNOVASJON	foretaket introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	Design	2
	foretaket introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Media	1
	foretaket introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	foretaket introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekt for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon (innovasjonsgrad). Vektingen er skjønnsmessig og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner som er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

Et kompliserende forhold er at det er en del foretak i innovasjonsundersøkelsen, som har bedrifter i flere kommuner (flerbedriftsforetak). Store industriforetak som f.eks. Hydro, Orkla og Statoil er flerbedriftsforetak som har virksomhet i en rekke kommuner. Spørsmålet er om ikke statistikken over innovasjon i enbedriftsforetakene er et bedre mål på regional innovasjon enn statistikk som tar med avdelinger av større foretak. På grunn av denne problematikken vil vi bare konsentrere oss om resultatene av enbedriftsforetakene som deltok i innovasjonsundersøkelsen. Resultatene vil da avspeile innovasjonsaktiviteten hos de bedriftene som bare har virksomhet på ett sted.

6.1 Innovasjonsgrad i regionene

Som vi så på forrige side, er det 12 ulike typer innovasjon det er spurt om. Vi har vektet de ulike spørsmålene som vist i tabellen. For å få et uttrykk for den samlede innovasjonsgraden på et sted, har vi beregnet den prosentvise andelen som oppgir å ha hver enkelt av de 12 innovasjonstypene, ganget disse prosentandelene med sin respektive vekt og summert. Denne totalsummen blir da en indikator for den samlede innovasjonsgraden. I tabellen under ser vi resultatene for regionene i Agder og Rogaland. Setesdal, Mandalsregionene og Dalane kommer ut med høyest innovasjonsgrad. Lister, Arendalregionen og Haugesundregionen plasserer seg også over middels av regionene i Norge når vi måler innovasjonsgraden. Kristiansandregionen, Stavangerregionen og Ryfylke kommer dårligst ut av denne undersøkelsen blant regionene i Agder og Rogaland. Lister har en høy andel bedrifter som har angitt å ha innovasjon. Samlet sett har Lister en innovasjonsgrad rangert som nummer 21 av de 84 regionene i landet.

Tabell 7: Prosentvis andel av enbedriftsforetakene som oppgir ulike typer innovasjon fra 2012 til 2014 i regionene i Agder og Rogaland. Regionene er rangert etter innovasjonsgrad blant alle 84 regionene.

Rang	Region	Antall bedrifter	Produkt				Prosess				Marked				Innovasjonsgrad
			Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Ny metode for markedet	Design	Media	Markedskanal	Prising	
3	Setesdal	5	60,0	20,0	60,0	20,0	60,0	20,0	40,0	20,0	20,0	40,0	0,0	0,0	800,0
5	Mandalsregionen	12	66,7	25,0	50,0	25,0	50,0	8,3	16,7	8,3	25,0	8,3	25,0	16,7	712,5
8	Dalane	14	35,7	28,6	50,0	35,7	21,4	7,1	7,1	28,6	21,4	0,0	7,1	14,3	667,9
21	Lister	20	45,0	5,0	40,0	20,0	25,0	15,0	5,0	15,0	20,0	20,0	20,0	20,0	535,0
31	Arendalregionen	32	43,8	12,5	37,5	25,0	21,9	0,0	6,3	3,1	12,5	15,6	15,6	12,5	476,6
40	Haugesundregionen	41	24,4	17,1	26,8	17,1	24,4	7,3	14,6	14,6	12,2	17,1	7,3	9,8	423,2
46	Kristiansandregionen	43	27,9	11,6	30,2	9,3	20,9	9,3	11,6	4,7	27,9	23,3	14,0	11,6	405,8
48	Stavangerregionen	183	29,0	14,8	28,4	15,3	13,1	3,8	15,3	9,3	16,9	15,3	9,8	8,2	393,7
71	Ryfylke	12	25,0	8,3	8,3	0,0	33,3	0,0	0,0	8,3	8,3	0,0	8,3	0,0	212,5
	Norge	2217	31,7	20,7	31,8	14,9	21,7	8,4	16,5	12,9	20,8	18,3	12,8	12,0	471,4

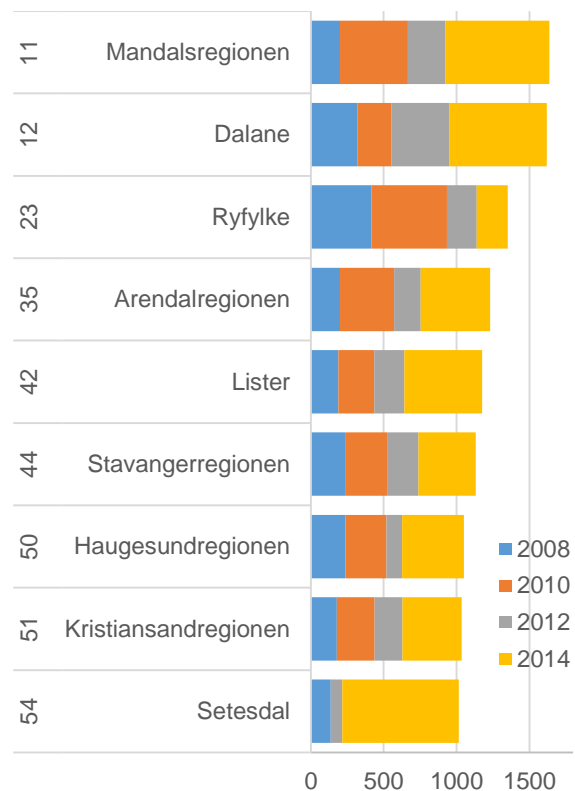
En del regioner har ganske få bedrifter med i undersøkelsen. Det gjør at resultatene kan bli preget av tilfeldigheter. I innovasjonsundersøkelsene fra 2008, 2010 og 2012 var det et større antall bedrifter. Vi skal derfor vise resultatene når vi tar med data fra de fire siste undersøkelsene.

6.2 Innovasjonsgrad 2008-2014.

I figuren har vi vist innovasjonsgraden ved å bruke resultatene fra alle de fire siste undersøkelsene (2008, 2010, 2012 og 2014).

Selv om det er langt flere bedrifter med i målingen når vi bruker de fire siste innovasjonsundersøkelsene samtidig, er resultatene fremdeles usikre. Det kan ha skjedd endringer over tid i innovasjonsgraden, og antall bedrifter er fremdeles lavt for enkelte regioner.

Lister skårer dårligere nå og blir rangert som nummer 42 av de 84 regionene. Resultatene fra den siste undersøkelsen ga en forholdsvis høy rangering, men Lister gjorde det dårligere i de foregående målingene. Rangeringen til Lister var henholdsvis 48, 52, 35 og 21 i 2008, 2010, 2012 og 2014. Bedriftene i Lister har angitt høyere innovasjonsaktivitet i den siste undersøkelsen enn i tidligere undersøkelsene.

Figur 44: Innovasjonsgrad for regionene i Agder og Rogaland. Det vises resultatene fra de fire undersøkelsene samlet.

6.3 Innovasjonsfrekvens etter bransje for Norge

I tabellen under ser vi på innovasjonsfrekvensene i de ulike bransjene for landet som helhet. Vi ser at tele og IKT kommer ut på toppen når vi måler innovasjonsgraden i hver enkelt bransje. Deretter følger teknologiske og vitenskapelige tjenester, prosess- og verkstedindustrien. Dette er bransjer hvor det er vanligst for bedriftene å ha innovasjon av ulike typer.

Andre bransjer har langt lavere innovasjon. I olje- og gassutvinning, gruver, bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting er det ganske lave andeler av bedriftene som oppgir at de har gjennomført innovasjoner.

Tabell 8: Prosentvis andel av enbedriftsforetakene i Norge som oppgir ulike typer innovasjon i de ulike bransjer fra 2012 til 2014. Bransjene er rangert etter innovasjonsgrad.

Bransje	Antall foretak	Produkt				Prosess				Marked				Innovasjonsgrad
		Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Ny metode for markedet	Design	Media	Markedskanal	Pricing	
Tele og IKT	268	37,3	57,8	61,6	22,4	25,7	17,2	31,0	20,1	39,9	32,8	24,6	28,7	825,6
Teknisk/vitenskap	214	35,0	35,0	44,4	32,2	25,2	5,1	17,8	16,4	21,5	17,3	12,1	14,0	642,5
Prosessindustri	110	50,9	10,0	31,8	15,5	35,5	10,0	11,8	15,5	20,0	20,9	14,5	4,5	520,5
Verkstedindustri	440	46,4	10,0	35,7	23,4	24,8	4,1	14,8	10,5	18,6	13,6	8,6	7,3	507,7
Forr. tjenesteyting	71	22,5	36,6	33,8	15,5	16,9	11,3	12,7	15,5	16,9	22,5	18,3	11,3	490,8
Olje og gass	55	23,6	29,1	34,5	27,3	9,1	1,8	14,5	12,7	10,9	5,5	1,8	10,9	459,1
Anna industri	208	38,5	7,7	30,3	10,1	29,8	4,8	13,0	12,0	24,5	22,1	12,0	12,0	450,5
Agentur og Engros	118	35,6	10,2	30,5	10,2	14,4	14,4	17,8	13,6	20,3	18,6	10,2	14,4	427,5
Næringsmidler	146	45,9	2,1	22,6	2,1	32,2	12,3	12,3	14,4	32,2	19,9	20,5	10,3	426,4
Diverse	98	15,3	30,6	19,4	3,1	19,4	12,2	14,3	15,3	29,6	33,7	29,6	25,5	413,3
Fisk	18	27,8	11,1	16,7	5,6	61,1	5,6	0,0	22,2	16,7	5,6	5,6	5,6	405,6
Lokal	44	15,9	25,0	25,0	2,3	15,9	4,5	15,9	15,9	2,3	13,6	9,1	0,0	313,6
Aktivitet	4	0,0	25,0	25,0	0,0	0,0	0,0	25,0	0,0	25,0	25,0	0,0	25,0	262,5
Finans, eiendom, utleie	85	2,4	27,1	15,3	3,5	7,1	12,9	21,2	7,1	12,9	16,5	9,4	5,9	253,5
Transport	148	5,4	13,5	11,5	6,1	6,1	8,1	12,2	8,1	6,8	8,1	5,4	6,1	192,2
Bygg og anlegg	150	7,3	8,7	8,0	2,0	6,7	4,0	15,3	6,0	6,0	9,3	4,0	6,0	149,0
Gruve	15	6,7	0,0	0,0	0,0	33,3	13,3	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	146,7
Olje- og gassutvinning	25	4,0	4,0	8,0	0,0	4,0	0,0	8,0	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	76,0
Norge samlet	2217	31,7	20,7	31,8	14,9	21,7	8,4	16,5	12,9	20,8	18,3	12,8	12,0	471,4

Når det er så store variasjoner mellom innovasjonsgraden i de enkelte bransjene, er det nødvendig å foreta en analyse av hva bransjestrukturen betyr for innovasjonsgraden. Et sted kan ha lav innovasjon fordi det er mange bedrifter i bransjer med generelt liten innovasjonsgrad. Andre steder kan ha lav innovasjonsgrad bransje for bransje. Det er to helt fundamentalt forskjellige årsaksfaktorer, og det er viktig å skille disse.

6.4 Innovasjonsklima i regionene

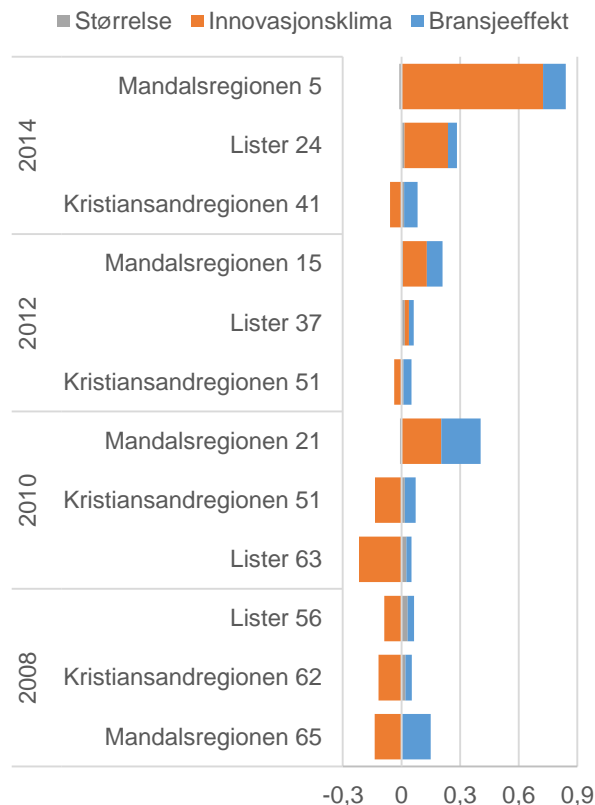
Bransjesammensetningen har betydning for innovasjonsgraden. Vi kan beregne hvilken effekt bransjestrukturen har. Vi bruker da den samme shift/share- analysen vi har brukt for utdanning og arbeidsplassvekst tidligere.

Bedriftenes størrelse påvirker også tilbøyeligheten til å ha innovasjon. Større bedrifter har systematisk høyere andel innovasjon enn små. Det kan også påvirke innovasjonsgraden for et sted. Dersom utvalget som er med i innovasjonsundersøkelsen består av forholdsvis små bedrifter, vil innovasjonsgraden sannsynligvis også bli lav. Denne effekten kan vi også regne ut.

Vi kan beregne bransjeeffekten og størrelseeffekten. Når vi korrigerer for disse effektene får vi en indikator som vi kaller innovasjonsklima. Det er innovasjonsgraden justert for forskjeller i bransjesammensetning og bedriftsstørrelse. Da sammenlikner vi innovasjonsgraden i bedriftene på stedet med bedrifter i tilsvarende bransjer og størrelse ellers i landet. Det gir et mål på om bedriftene er mer eller mindre tilbøyelige til å ha innovasjon enn tilsvarende bedrifter i resten av landet. Hvis det finnes lokale eller regionale tiltak og strategier for å øke bedriftenes tilbøyelighet til å være innovative, vil innovasjonsklimaet være den riktige indikatoren å bruke. Høy eller lav innovasjonsgrad kan komme av bransjestrukturen, og ikke avspeile om bedriftene egentlig er spesielt innovative.

I figuren til høyre ser vi resultatene av denne analysen for regionene i Vest-Agder, for alle de fire innovasjonsundersøkelsene.

Mandalsregionen framstår som særdeles innovativ i innovasjonsundersøkelsene fra 2010, 2012 og 2014, når vi måler innovasjonsklimaet. Vi så tidligere at Mandalsregionen også rangerte høyest blant regionene i Agder og Rogaland når vi målte innovasjonsfrekvensen. Lister kommer ut best av de tre regioner i innovasjonsundersøkelsen fra 2008. I undersøkelsen fra 2014 og 2012 plasserer Lister seg etter Mandalsregionen, men før Kristiansandregionen. I 2010 hadde Lister lavest innovasjonsklima.

Figur 45: Innovasjonsaktivitet i regionene i Vest-Agder, dekomponert i bransjeeffekt, størrelse og innovasjonsklima. Rangering blant regionene i innovasjonsundersøkelsen (83 i 2008, 2010 og 2012; 81 i 2014) er vist til høyre av navnet.

6.5 Innovasjonsklima over tid

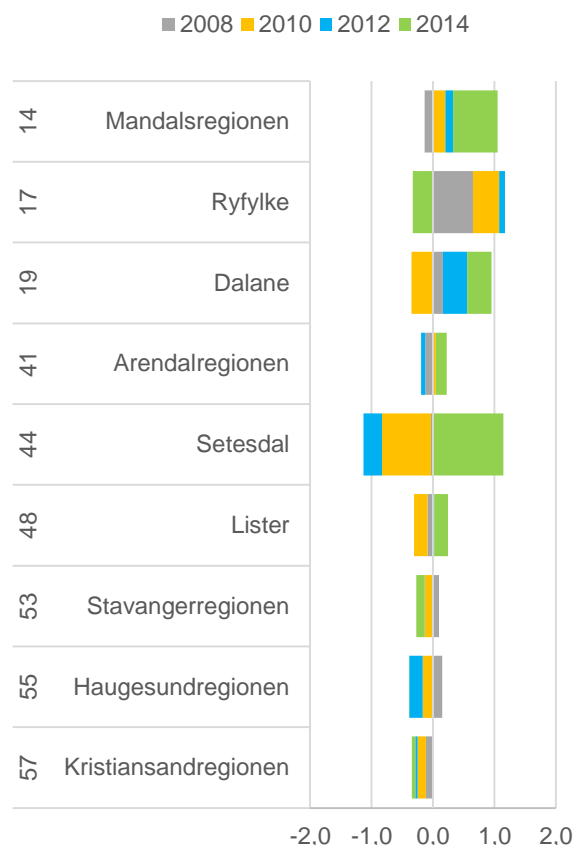
Vi så på forrige side at målingene av innovasjonsklima ga noe ulike resultat for de ulike undersøkelsene i 2008, 2010, 2012 og 2014. Noen regioner har ganske få bedrifter med i undersøkelsene, og dette kan føre til tilfeldige utslag som ikke avspeiler reelle forhold. Det er kanskje best å kombinere de fire undersøkelsene for å ha flere observasjoner bak målingene. Ulempen med dette er at vi da ikke får med om regionene kan ha fått forbedret eller forverret sitt innovasjonsklima i perioden.

I figuren til høyre har vi vist innovasjonsklima for regionene i Agder og Rogaland samlet sett for de fire periodene.

Regioner som Mandalsregionene, Ryfylke og Dalane kommer forholdsvis godt ut av de fire undersøkelsene og er rangert blant de 20 beste regionene i landet. Setesdal hadde høyest innovasjonsklima i 2014 av alle regionene i Agder og Rogaland, men det lave innovasjonsklimaet i undersøkelsen fra 2010 trekker regionen ned. Kristiansandregionen og Haugesundregionen plasserer seg sist av regionene i Agder og Rogaland når vi ser på innovasjonsklima i de fire undersøkelsene samlet.

Lister hadde et høyt innovasjonsklima i undersøkelsen fra 2014, men under middels i undersøkelsene fra 2008 og 2010.

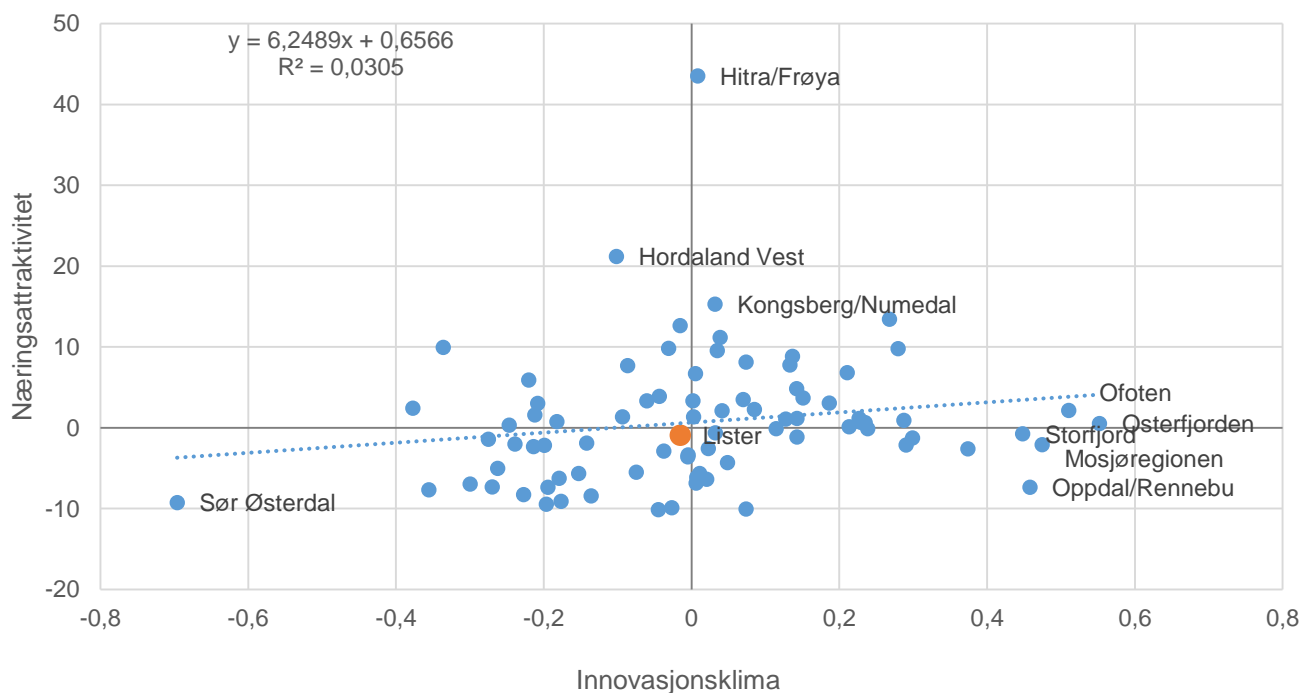
Antall bedrifter som var med i undersøkelsen har variert for Lister. Det var henholdsvis 19, 21, 40 og 20 utvalgte bedrifter i undersøkelsen fra 2008, 2010, 2012 og 2014. Når vi vet at det er forholdsvis få observasjoner i undersøkelsene fra 2008, 2010 og 2014 sammenliknet med undersøkelsen fra 2012, er kanskje resultatet for alle de fire undersøkelsene samlet det mest troverdige.

Figur 46: Innovasjonsklima for de fire undersøkelsene i 2008, 2010, 2012 og 2014. Samlet rangering for regionen er vist helt til venstre.

6.6 Innovasjon og vekst

Det snakkes mye om betydningen av innovasjon i næringslivet og om hvordan næringslivets innovasjon har betydning for vekst. På et globalt nivå er det liten tvil om at innovasjon er en viktig drivkraft for økonomisk vekst. Når det finnes opp nye produkter og nye og bedre metoder for å produsere varer og tjenester vil produktivitet og verdiskaping øke. Når vi snakker om enkeltbedrifter eller små regioner er denne sammenhengen vanskeligere å påvise. Det finnes bedrifter som både er lønnsomme og som vokser uten å være spesielt innovative. Det er også mange eksempler på innovative bedrifter som går konkurs. Vi kan se litt på sammenhengen mellom innovasjonsklima og næringsattraktivitet for norske regioner.

Figur 47: Innovasjonsklima målt fra innovasjonsundersøkelsene i 2008, 2010, 2012 og 2014 og næringsattraktivitet i perioden 2006-2015 for de 84 regionene i Norge.

I figuren har vi plottet inn innovasjonsklima og næringsattraktivitet for de 84 regionene i Norge. Det er en viss positiv sammenheng mellom innovasjonsklima og næringsattraktivitet, men sammenhengen er ganske svak. De fem regionene med høyest innovasjonsklima har ikke hatt særlig høy næringsattraktivitet. De regionene med høyest næringsattraktivitet, Hitra/Frøya, Hordaland Vest og Kongsberg/Numedal, er regioner med omtrent middels innovasjonsklima. Lister har også et innovasjonsklima omtrent middels, samt en næringsattraktivitet omtrent middels.

Det kan hende at bedriftenes tilbøyelighet til å innovere har en viss effekt på veksten. Sammenhengen er imidlertid så svak at det er tydelig at det må være mange andre faktorer som er minst like viktige. Eller så kan det hende at metoden med bruk av innovasjonsundersøkelsen ikke er presis nok til å måle det reelle innovasjonsklimaet i næringslivet i regionene.

7. Næringslivsindeksen

I dette kapitlet skal vi se nærmere på et sett med indikatorer for næringsutvikling som vi skal sette sammen til en næringslivsindeks til slutt. Vi har allerede vist utviklingen av antall arbeidsplasser i næringslivet og analysert denne utviklingen. Det er arbeidsplassutviklingen i næringslivet som har klart størst betydning for samfunnsutviklingen på det sted. Derfor får arbeidsplassutviklingen i næringslivet en sentral plass i vår attraktivitetsmodell. For de fleste bedriftsledere er det imidlertid ikke et selvstendig mål å maksimere antall ansatte, snarere tvert imot. Derfor kan det være interessant å måle næringsutviklingen på en måte som ligger nærmere næringslivets egne premisser. Hensikten er å få fram om næringslivet går godt eller dårlig sammenliknet med andre steder.

Vi bruker fem indikatorer i næringslivsindeksen:

- Verdiskaping og produktivitet
- Arbeidsplassvekst
- Lønnsomhet
- Nyetableringer
- Næringslivets størrelse

Verdiskaping er et sentralt begrep i makroøkonomien. Norges verdiskaping er gjerne målt med bruttonasjonalproduktet (BNP), som forteller hvilke samlede verdier som kan fordeles til ulike formål i landet. En bedrifts bidrag til BNP (bedriftens verdiskaping) måles som summen av lønnskostnadene og driftsresultatet. Bedriftens verdiskaping fordeles på de ansatte (via lønn), til eierne (via utbytte), til de som finansierer kapitalen (banker), til skatt og til overskudd i bedriften. Når vi sammenlikner BNP i ulike land, er det gjerne BNP per innbygger som er målet. For bedrifter er det parallelle begrepet produktivitet. Produktiviteten er da bedriftens verdiskaping per ansatt (eller årsverk). En bedrift med høy produktivitet vil da ha høy verdiskaping per ansatt. En av indikatorene i næringslivsindeksen blir derfor samlet produktivitet i næringslivet.

Arbeidsplassvekst i næringslivet er den andre indikatoren i næringslivsindeksen. Et sted kan ha vekst i produktiviteten samtidig med en nedgang i antall arbeidsplasser og verdiskaping. Det vil skje på steder hvor lite produktive bedrifter legges ned. Produktiviteten alene vil ikke fortelle om det er vekst i verdiskapingen på et sted. Arbeidsplassveksten og produktivitetsendringene vil til sammen gi et mål for vekst i verdiskaping. Derfor bør vi ha med både produktivitet og arbeidsplassvekst.

Den tredje indikatoren i næringslivsindeksen er lønnsomhet. Lønnsomheten til en bedrift er enkelt sagt inntektene fratrukket utgiftene. Det er rimelig selvinnslysende at det er en fordel å ha en stor andel lønnsomme bedrifter.

Det er også nokså opplagt at det er bra for et sted å ha mange nyetableringer. Vi måler etableringsaktiviteten gjennom etableringsfrekvensen. Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte bedrifter i et år i prosent av beholdningen av antall bedrifter ved årets start.

Når vi setter sammen indikatorer til en næringslivsindeks, bruker vi en femte indikator som sier noe om næringslivets relative størrelse. Vi bruker da antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen som mål.

7.1 Verdiskaping

Den samlede verdiskapingen i næringslivet er summen av verdiskapingen til hver enkelt bedrift. Datakilden er regnskapene som bedriftene sender inn til Brønnøysundregisteret. Da får vi med verdiskapingen til alle regnskapspliktige foretak, men ikke de bedriftene som ikke er regnskapspliktige. De regnskapspliktige foretakene står imidlertid for det aller meste av verdiskapingen. En del større foretak har virksomhet i flere kommuner. I slike tilfeller har vi fordelt foretakets verdiskaping proporsjonalt med antall ansatte som foretaket har i de enkelte kommunene. Et foretak med adresse i Oslo, men som har virksomhet i andre kommuner, får da fordelt verdiskapingen mellom de kommunene hvor foretaket har ansatte.

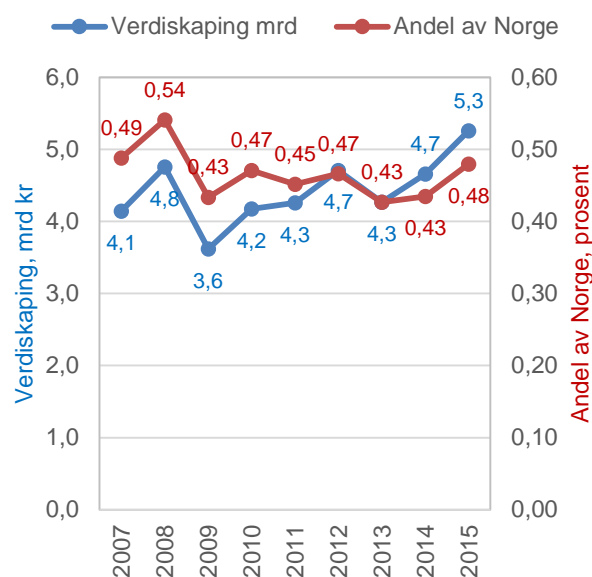
Med en slik metode kan vi beregne verdiskapingen i næringslivet i fylker, regioner og kommuner.

I den øverste figuren ser vi at verdiskapingen i næringslivet i Lister steg fra 4,1 mrd i 2007 til 4,3 mrd i 2013. I 2014 og 2015 har verdiskapingen økt ganske mye, til 5,3 mrd i 2015. I samme figur ser vi også hvordan Listers andel av fastlandets verdiskaping har utviklet seg. Listers andel er på omtrent samme nivå i 2015 som i 2007. Verdiskapingen i næringslivet i Lister har altså økt i tråd med utviklingen i næringslivet ellers i landet.

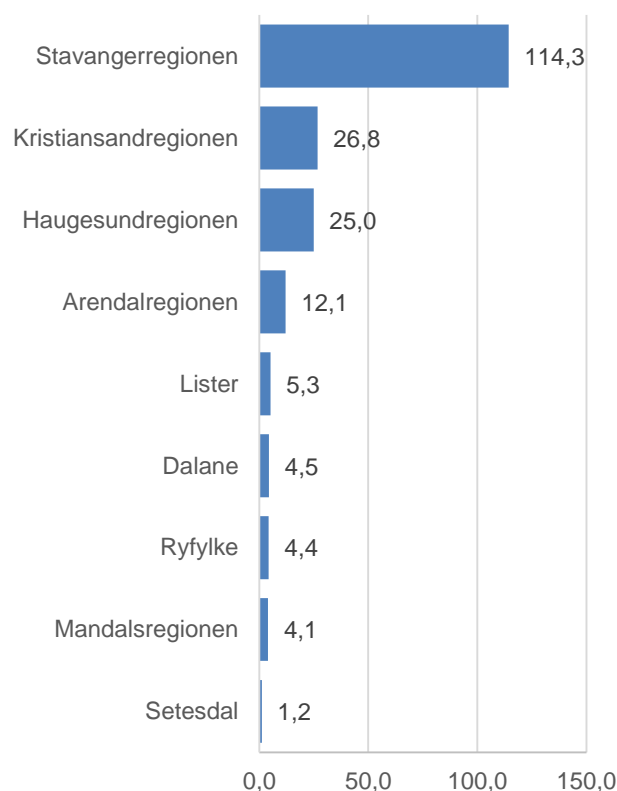
I den nederste figuren sammenlikner vi verdiskapingen i næringslivet i regionene i Agder og Rogaland.

Stavangerregionen har klart høyest verdiskaping i næringslivet av disse regionene. Verdiskapingen i næringslivet i Stavangerregionen var 114 mrd kroner i 2015.

I 2015 var verdiskapingen i næringslivet i Lister på 5,3 mrd. Det er middels av regionene i Agder og Rogaland. Dalane, Ryfylke, Mandalsregionen og Setesdal har lavere verdiskaping i 2015 enn Lister.

Figur 48: Verdiskaping i næringsliv unntatt olje og gassutvinning og finans i Lister.

Figur 49: Verdiskaping i milliarder kroner i næringslivet i regionene i Agder og Rogaland, unntatt olje- og gassutvinning og finans i 2015.

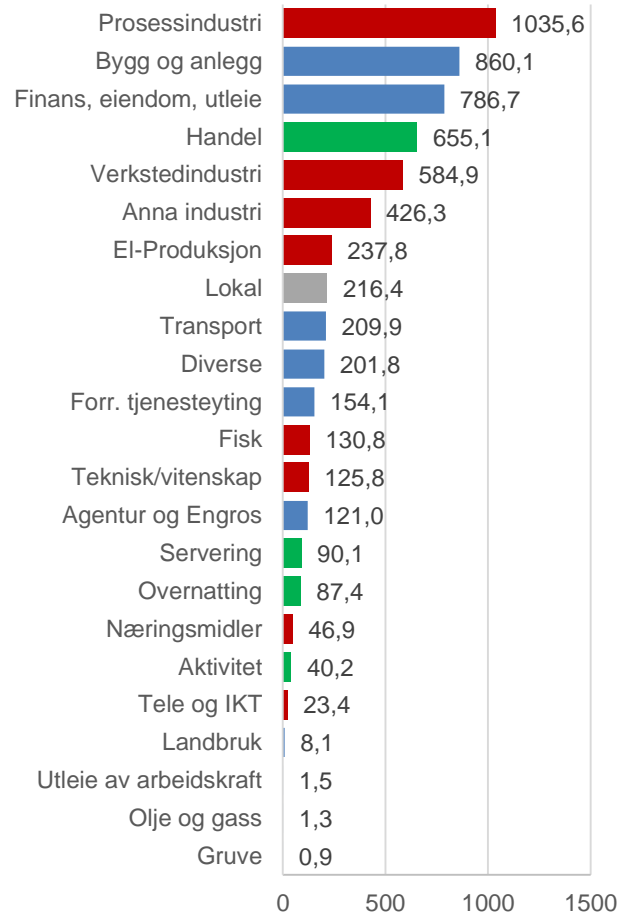
Hvilke bransjer står for verdiskapingen?

Det er interessant å se hvilke bransjer som står for verdiskapingen i Lister. Det er vist i figuren til høyre.

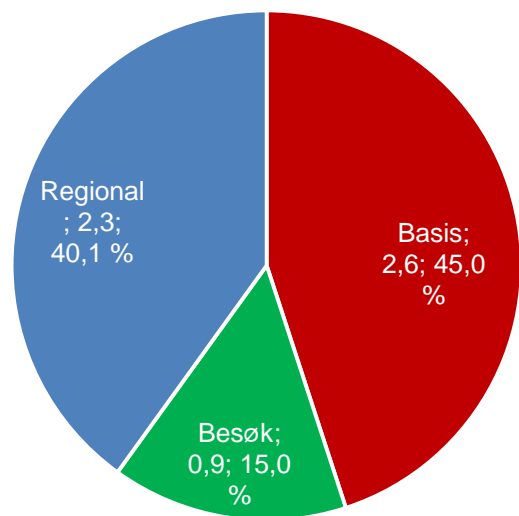
Prosessindustrien har med nesten 1,04 mrd kroner den høyeste verdiskaping i Lister. Alcoa og Benteler Automotive i Farsund og Eramet i Kvinesdal står for omtrent 99 prosent av denne verdiskapingen.

Bygg og anlegg, finans og handel er andre, tredje og fjerde størst når det gjelder verdiskaping. De fire største bransjene står for omtrent 55 prosent av verdiskapingen i næringslivet i Lister. Verdiskapingen i landbruket blir kraftig undervurdert når vi beregner verdiskapingen fra regnskapsregisteret fordi de fleste bønder ikke er regnskapspliktige.

Hvis vi fordeler verdiskapingen på de tre næringsstypene, som i det nederste kakediagrammet, ser vi at basisnæringene og de regionale næringene er omtrent like når det gjelder verdiskaping. Basisnæringene står for 45 prosent av verdiskapingen i næringslivet, mens de regionale næringen står for 40,1 prosent. Besøksnæringene står bare for 15 prosent. Verdiskapingen per ansatt er litt høyere i basisnæringene enn i de regionale næringene, men mye høyere enn i besøksnæringene.

Figur 50: Verdiskaping i de enkelte bransjene i Lister, mill kroner, i 2015.

Figur 51: Verdiskaping i 2015 i Lister i de tre næringsstypene.

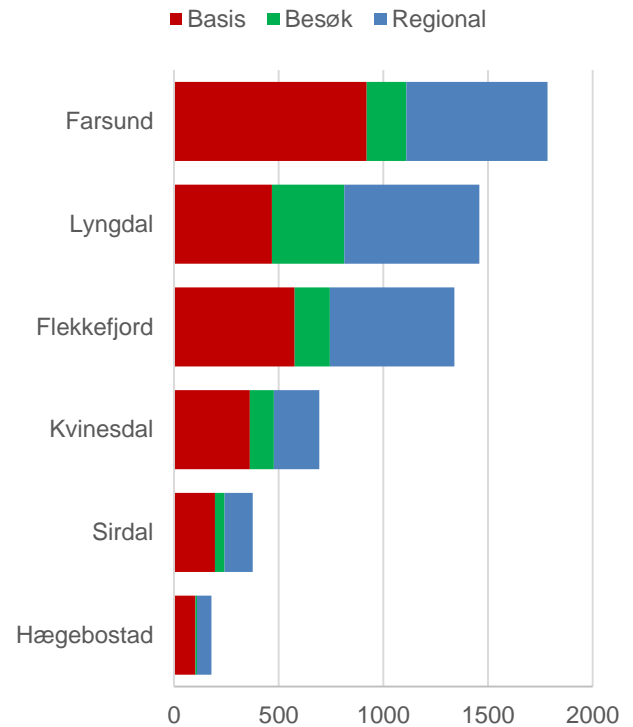
Verdiskaping i kommunene

I figuren til høyre ser vi verdiskapingen i næringslivet i kommunene i Lister. I figuren har vi også skilt mellom verdiskaping i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer.

Farsund har klart høyest verdiskaping av kommunene i Lister. Vi kan se at verdiskapingen i Farsund er høyest i basisnæringer. Alcoa o Benteler Automotive står for mye av denne verdiskapingen. Kvinesdal, Sirdal og Hægebostad er også kommuner hvor basisnæringer dominerer verdiskapingen.

Lyngdal har nest størst verdiskaping. I Lyngdal er omtrent 44 prosent av verdiskapingen i de regionale næringer. Besøksnæringer har også en betydelig del av verdiskapingen i Lyngdal. Det er typisk for regionsentra.

Besøksnæringer utgjør minst av samlet verdiskaping i Hægebostad og mest i Lyngdal.

Figur 52: Samlet verdiskaping i næringslivet i kommunene i Lister i 2015. Mill kr.

7.2 Produktivitet

Produktivitet er i dette notatet definert som verdiskaping per ansatt. Høy produktivitet betyr at det blir mer verdier å fordele, enten til høyere lønninger for de ansatte, bedre lønnsomhet i bedriften, større utbytte til eierne, eller mer til skatt.

Produktivitet i bransjene

Når vi skal analysere forskjeller i produktiviteten mellom ulike steder, må vi gjøre det på bakgrunn av bransjestrukturen. Det er svært stor forskjell mellom ulike bransjer når det gjelder produktivitet.

I figuren til høyre ser vi den gjennomsnittlige produktiviteten i de ulike bransjene i Norge i 2015. Den mest produktive bransjen i Norge i 2015 var kraftproduksjon, der verdiskapingen var tett opp til fire millioner kroner per ansatt.

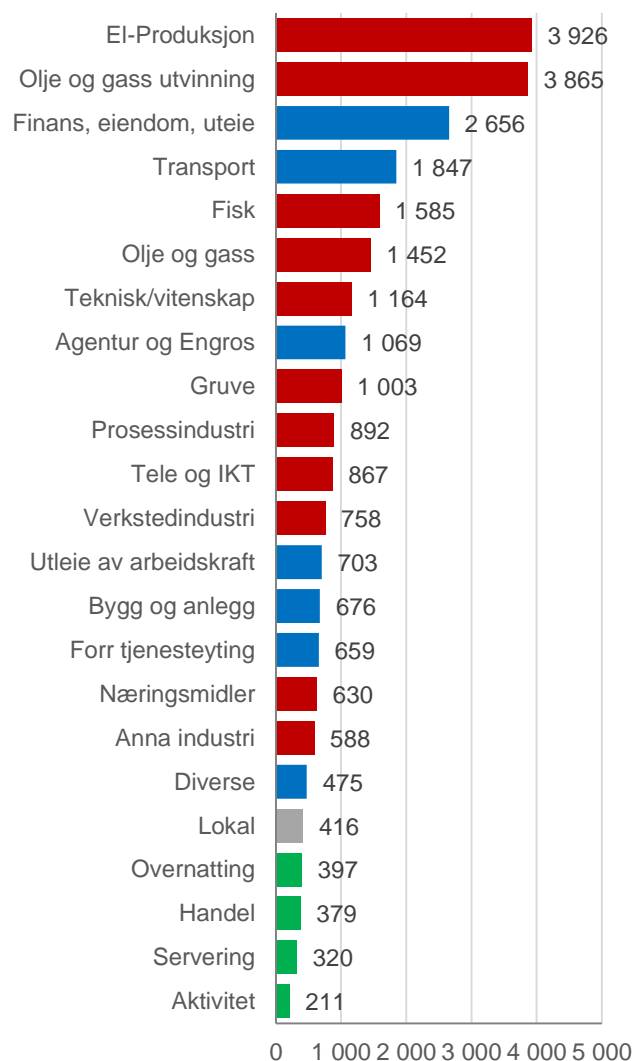
Bedrifter innenfor olje- og gassutvinning hadde en verdiskaping på 3,9 mill kr per ansatt dette året. I 2014 var verdiskapingen i olje- og gassutvinning på over 13 mill kr per ansatt. Produktiviteten falt dermed med 10 mill per ansatt. Det er naturligvis prisfallet som har gjort det. Verdiskapingen er målt i løpende kroner, og prisvariasjoner slår rett inn i produktivitetmålingene.

Bransjer som finans, transport, fisk, tjenester til olje og gass, tekniske og vitenskapelige tjenester, agentur og gruvedrift er også bransjer med høy produktivitet.

Det er et mønster at bransjer som er kapitalintensive har høyere produktivitet. Bransjer som el-produksjon, fisk og prosessindustri er bransjer der det er mye kapital investert per arbeidsplass.

Et annet mønster er at bransjer som er kompetanseintensive, som for eksempel tele/IKT og tekniske og vitenskapelige tjenester har høyere produktivitet. I slike bransjer er utdanningsnivået høyere og lønnsvilkårene deretter.

En tredje faktor som påvirker produktiviteten er fordelingen av heltid/deltid. Besøksbransjene servering, overnatting, aktiviteter og handel er bransjer hvor andelen av deltidsansatte antakelig er høyere enn i de andre bransjene.

Figur 53: Produktivitet i de ulike bransjene i Norge i 2015, 1000 kr. Målt som verdiskaping per ansatt.

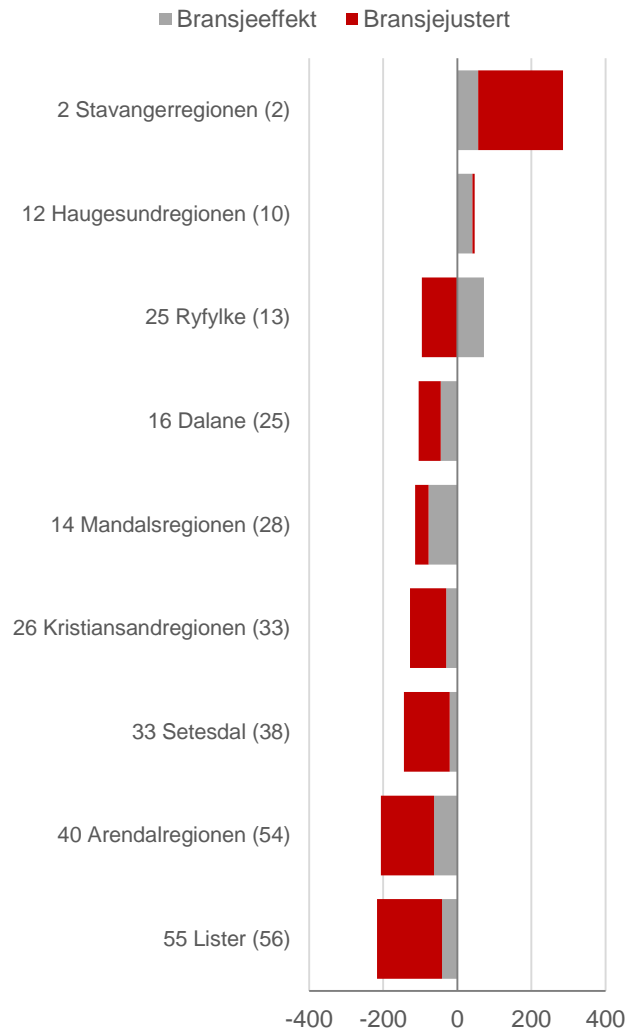
Produktivitet i regionene

Produktiviteten i næringslivet i regionene i Agder og Rogaland er vist i figuren til høyre. Det er avviket fra gjennomsnittlig produktivitet i Norge som er vist, dekomponert i bransjeeffekt og den delen av produktiviteten som ikke er forklart av bransjestrukturen.

Stavangerregionen er regionen med langt høyest produktivitet i Agder og Rogaland. Stavangerregionen er den mest produktive regionen både før og etter bransjustering. Stavangerregionen, Haugesundregionen og Ryfylke har en bransjestruktur som tilsier at produktiviteten i næringslivet skal være høyere enn forventet. I Haugesundregionen har en faktisk produktivitet omtrent som forventet.

Lister har en bransjestruktur som tilsier at produktiviteten i næringslivet skal være litt under gjennomsnittet. Produktiviteten i næringslivet i Lister er enda lavere enn bransjestrukturen skulle tilsa. Den bransjejusterte produktiviteten er dermed negativ. Næringslivet er mindre produktivt enn forventet ut fra bransjestrukturen.

Lister har den laveste produktiviteten i næringslivet av alle regionene i Agder og Rogaland før og etter at vi justerer for bransjestrukturen. Lister plasserer seg henholdsvis på en 56. og 55. plass av alle 84 regioner i landet. Det betyr at produktiviteten i næringslivet i Lister ikke er svært lav. Det er tross alt nesten 40 av de 84 regionene som har lavere produktivitet i næringslivet.

Figur 54: Avvik fra produktiviteten nasjonalt i 1000 kr, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert produktivitet. Regionene i Agder og Rogaland. Tallet til venstre er rangering for bransjejustert produktivitet blant de 84 regionene. Tallet i parentes er rangering for produktiviteten uten bransjustering.

Bransjejustert produktivitet

I tabellen under ser vi produktiviteten i alle tre næringsstyper i Lister. Produktiviteten er målt som prosent i forhold til bransjens produktivitet i landet. Hvis tallet er 100, er produktiviteten lik landsgjennomsnittet.

Tabell 9: Produktivitet i alle tre næringsstyper i Lister i prosent av produktiviteten i tilsvarende bransje på landsbasis.

Næringsstyper	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Basis</i>	100	71	86	83	90	74	73	83
<i>Besøk</i>	81	88	86	85	87	85	84	94
<i>Regional</i>	57	47	46	44	42	46	47	52
Næringsliv samlet	78	60	66	62	65	59	60	70

Den nederste linje viser samlet relativ produktivitet i næringslivet i Lister. Den relative produktiviteten i næringslivet i Lister falt en etter 2008. I 2013 var den relative produktiviteten i næringslivet i Lister på sitt laveste nivå og ble 41 prosent lavere enn landsgjennomsnittet. I 2014 og 2015 har produktiviteten tatt seg opp en del, og var 30 prosent lavere enn landsgjennomsnittet.

Produktiviteten har vært forholdsvis høy i basisnæringene i de fleste årene. Lister har høy produktivitet i kraftproduksjon, prosessindustri og fiske.

Lister har hatt en økende produktivitet i besøksnæringene. Besøksnæringene er fremdeles 17 prosent mindre produktive enn landsgjennomsnittet i 2015 til tross for økningen i produktiviteten.

De regionale næringene har hatt lav produktivitet i hele perioden. Produktiviteten i de regionale næringene har bare vært rundt halvparten av landsgjennomsnittet. Lister er en forholdsvis liten region, og markedet for de regionale næringene har kanskje vært for lite for å oppnå høy produktivitet i disse næringene.

Bedringen i produktivitet er et godt tegn for arbeidsplassveksten framover. Hvis verdiskapingen per ansatt er høy og økende, er det mer sannsynlig at bedriftene også ansetter flere. Arbeidsplassene er bare bærekraftige dersom de skaper verdier.

7.3 Nyetableringer

Næringslivet kan vokse som følge av at det startes opp nye bedrifter. Nye bedrifter bringer ofte inn innovasjon og nytt blod til næringslivet. I dette kapitlet skal vi se nærmere på etableringsaktiviteten i regionen.

Etableringsfrekvens

Etableringsfrekvens er antall nystartede foretak i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av året. I dette kapitlet bruker vi data fra Enhetsregisteret til analysene.

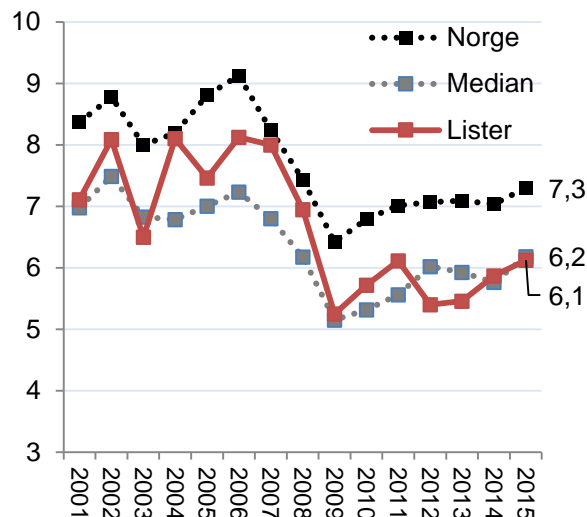
I Norge var etableringsfrekvensen mellom åtte og ni prosent fram til 2007. I 2009 var etableringsfrekvensen på det laveste nivået, 6,4 prosent. De siste årene har etableringsfrekvensen økt litt og er på 7,3 prosent i 2015.

Lister har hatt en etableringsfrekvens litt over middels når vi måler den gjennomsnittlige etableringsfrekvensen de siste 15 årene. Etableringsfrekvensen ligger imidlertid under landsgjennomsnittet i alle årene. Det gjelder for så vidt de fleste regionene siden de største byregionene drar gjennomsnittet mye opp. Lister ligger imidlertid over medianen av regionene.

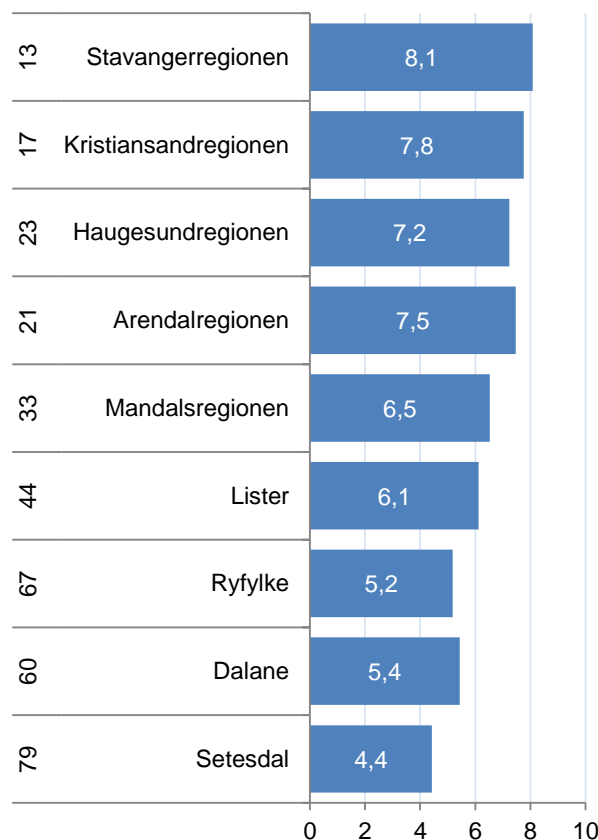
I den nederste figuren sammenlikner vi etableringsfrekvensen i Lister med de andre regionene i Agder og Rogaland i 2015. Stavanger- og Kristiansandregionen hadde høyest etableringsfrekvens av regionene i denne landsdelen. Det er typisk at de største byene har høyere etableringsfrekvens.

Listers etableringsfrekvens på 6,1 prosent er under middels av regionene i denne landsdelen, men på linje med medianen av regionene.

Vi kan se at Lister er rangert som nummer 44 av de 84 regionene.

Figur 55: Etableringsfrekvens i Lister, Norge og medianregionen. Prosent.

Figur 56: Etableringsfrekvens i regionene i Agder og Rogaland i 2015. Regionens rangering i forhold til de 84 regionene i Norge angitt helt til venstre. Prosent.

Bransjustert etableringsfrekvens

Etableringsfrekvensen varierer mye mellom de ulike bransjene. Innenfor bransjer som landbruk og industri etableres det få nye foretak, samtidig som det også legges ned få. Innenfor tjenesteytende næringer og serveringsbransjen er det mye høyere rotasjon av bedrifter, ved at det både etableres og legges ned mange foretak hvert år. Dermed vil bransjestrukturen i stor grad påvirke etableringsfrekvensen.

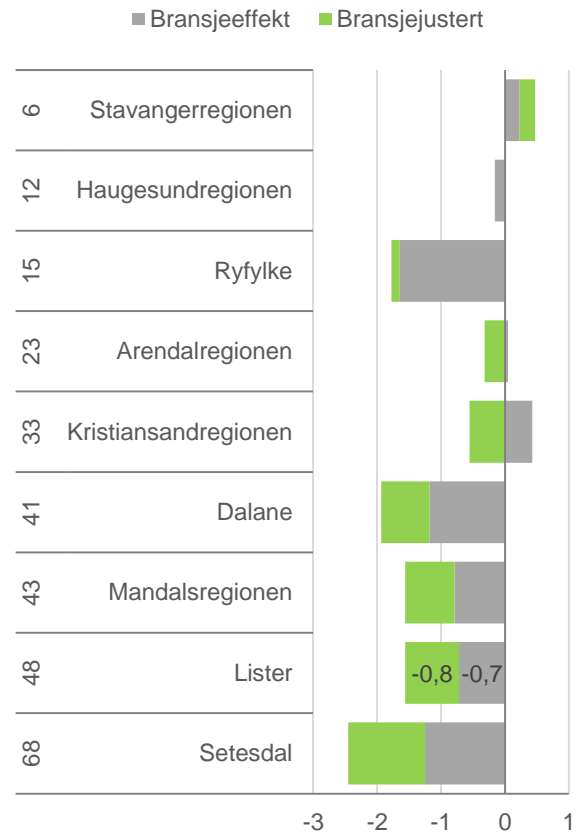
Derfor er det grunn til å skille ut effekten av bransjestrukturen også her, slik vi har gjort tidligere i dette notatet for andre indikatorer. Vi bruker samme metode som tidligere.

I figuren har vi analysert etableringsfrekvensen i hver enkelt region. Vi har sett på avviket mellom etableringsfrekvensen i regionen og etableringsfrekvensen nasjonalt. Dette avviket er deretter dekomponert i bransjeeffekt og bransjustert etableringsfrekvens. Da kan vi få fram hvor mye av avviket i etableringsfrekvensen som skyldes bransjestrukturen alene. Den delen som ikke skyldes bransjestrukturen kaller vi bransjustert etableringsfrekvens. Det er egentlig et bedre mål for etableringsaktiviteten enn den ujusterte etableringsfrekvensen vi så på forrige side.

I figuren kan vi se at Stavangerregionen og Kristiansandregionen hadde en positiv bransjeeffekt. Arendalregionen hadde en bransjestruktur som skulle tilsi en etableringsfrekvens på linje med landsgjennomsnittet. I disse regionene er det forholdsvis mange foretak i bransjer med generelt mye nyetableringer.

Lister hadde en etableringsfrekvens som var 1,6 prosentpoeng under landsgjennomsnittet. Nå ser vi at 0,7 prosentpoeng av denne differansen skyldes bransjestrukturen i Lister. Det er mange bedrifter i Lister i bransjer hvor det ikke etableres mange nye foretak, og heller ikke legges ned mange. Omrent halvparten av differansen i etableringsfrekvens skyldes derfor bransjestrukturen i Lister.

Når vi justerer for bransjestrukturen, har Lister en bransjustert etableringsfrekvens på -0,8 prosent. Rangeringsnummeret til Lister er 48 av 84 regioner. Det betyr at når vi justerer for bransjestrukturen er etableringsaktiviteten i Lister fortsatt ganske middels av regionene.

Figur 57: Etableringsfrekvensen i 2015, prosentvis avvik fra nasjonale tall, dekomponert i bransjeeffekt og bransjustert etableringsfrekvens. Det vises regionene i Agder og Rogaland. Regionens rangering for bransjustert etableringsfrekvens i forhold til de 84 regionene i Norge angitt helt til venstre.

Vekst i antall foretak

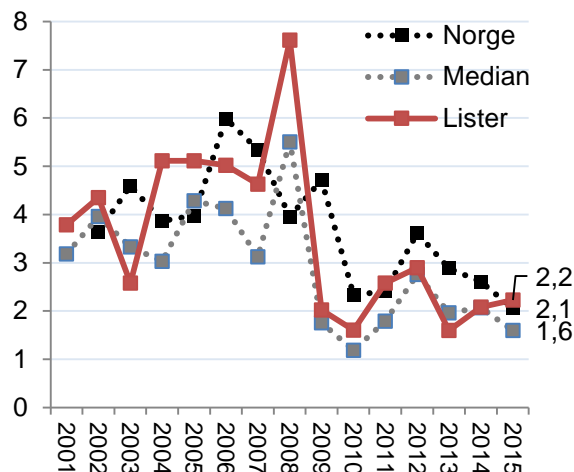
Indikatoren vekst i antall foretak er etableringsfrekvensen fratrukket andel nedlagte foretak.

Antall foretak i Norge økte med mellom fire og seks prosent årlig mellom 2002 og 2008. Etter finanskrisen falt veksten i antall foretak ned til to prosent i 2010. Etter det tok veksten i antall foretak seg opp igjen i 2012, før veksten i antall foretak sank igjen. I 2015 var veksten i antall foretak på et historisk lavt nivå, 2,1 prosent. Veksten i antall foretak er sterkere enn den økonomiske veksten. Det betyr at den gjennomsnittlige størrelsen på foretakene stadig blir mindre.

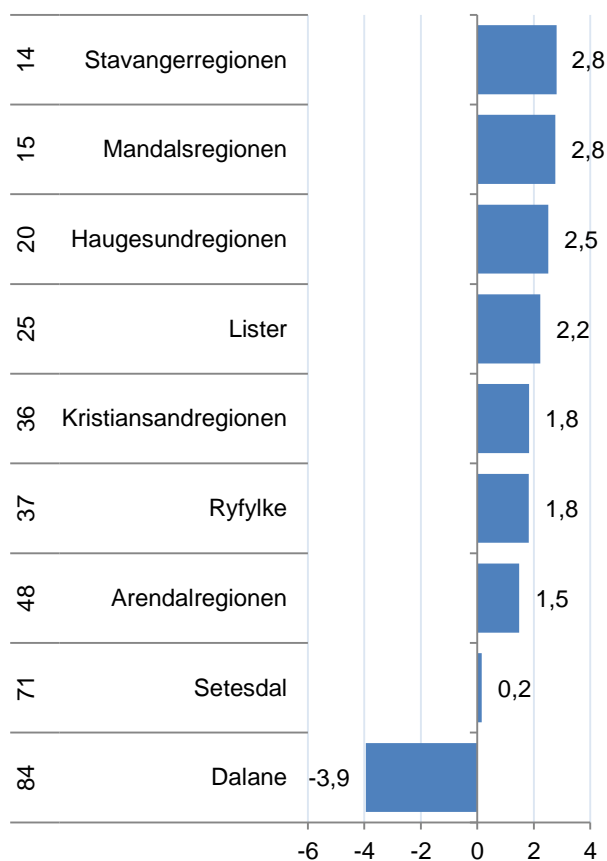
Veksten i antall foretak har variert ganske mye i Lister også, men har stort sett holdt seg over midtels av regionene i landet. Bare i 2003 og 2013 var veksten lavere enn middels. Vi så på forrige side at etableringsfrekvensen i Lister har vært omtrent middels. I 2015 er veksten i antall foretak i Lister på linje med landsgjennomsnittet. Det må da være lagt ned ganske få foretak i 2015.

I den nederste figuren ser vi vekst i antall foretak i regionene i Agder og Rogaland.

Vi kan se at veksten i antall foretak i Lister er fjerde høyest av regionene i denne landsdelen. Stavanger-, Mandals- og Haugesundregionen har høyere vekst. Lister plasserer seg på en 25. plass blant alle 84 regioner i landet. Det er en mye høyere plassering enn når vi så på etableringsfrekvensen i regionen tidligere. Det betyr at det ble lagt ned ganske få bedrifter i Lister i 2015.

Figur 58: Prosentvis vekst i antall foretak i Lister, Norge og medianregionen.

Figur 59: Prosentvis vekst i antall foretak i regionene i Agder og Rogaland i 2015. Regionens rangering i forhold til de 84 regionene i Norge angitt helt til venstre.

Etableringsindeksen

Vi har nå sett på tre indikatorer for etableringsaktiviteten. Det er etableringsfrekvens, bransjejustert etableringsfrekvens og vekst i antall foretak. Disse tre indikatorene kan vi sette sammen til en etableringsindeks, for å få et samlet uttrykk for etableringsaktiviteten for hvert enkelt sted. Vi bruker da rangeringsnummerne til hver enkelt indikator.

I den øverste figuren ser vi hvordan rangeringen til Lister har variert siden 2000.

Rangeringene til Lister har variert fra 58. plass som dårligste resultat i 2003 til 4. plass i 2008. Lister har holdt seg over middels av regionene når vi ser på snittet av de siste 15 årene. Resultatet i 2015 var også over middels, det ble en 34. plass av 84 regioner.

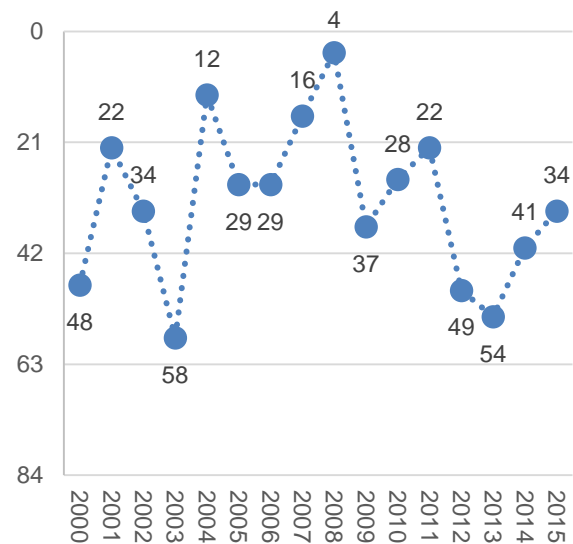
I den nederste figuren ser vi plasseringen til alle regionene i Agder og Rogaland.

Stavangerregionen er rangert øverst av disse regionene og som nummer seks av de 84 regionene i landet. Haugesund- og Kristiansandregionen er nummer 15 og 22 i landet.

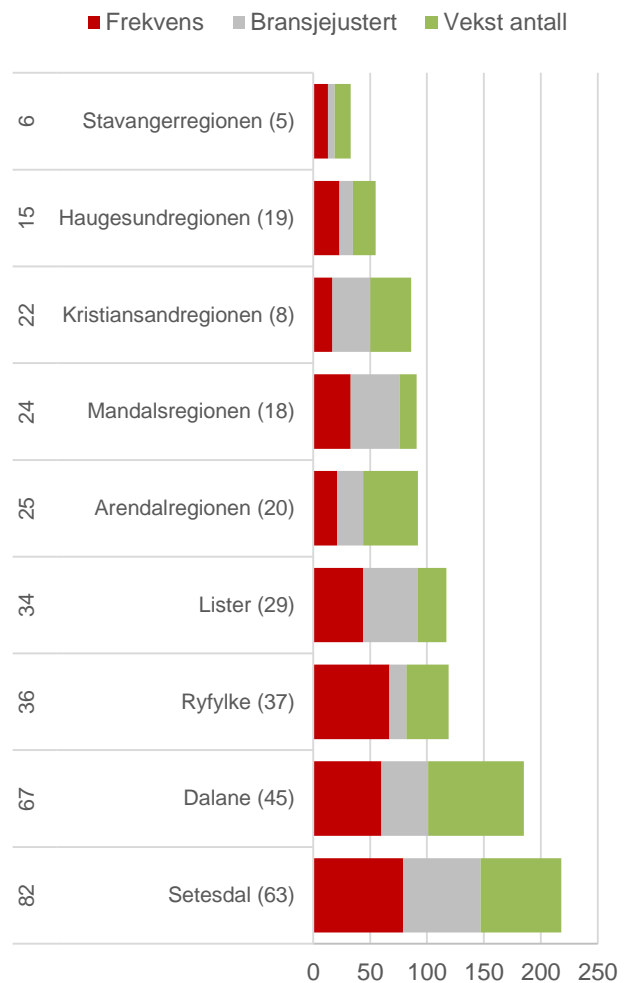
Lister kommer ganske langt ned på lista for regionene i Agder og Rogaland, men plasserer seg over middels av alle 84 regioner i Norge. Rangeringen på etableringsindeksen for de siste ti årene er 29.

Etableringsaktiviteten blir også påvirket av befolkningsveksten. Når befolkningen øker, blir det automatisk etablert mange bedrifter som baserer seg på det lokale markedet. Det er i liten grad slik at steder med mange etableringer skaper vekst som trekker folk. Til det utgjør de nyetablerte en for liten andel av den samlede sysselsettingen. Det er heller slik at steder med befolkningsvekst også får mange nyetableringer som følge av befolkningsveksten.

Når det er befolkningsvekst, som i Lister, blir det lettere å hevde seg på denne etableringsindeksen.

Figur 60: Listers rangering på etableringsindeksen av 84 regioner i Norge.

Figur 61: Etableringsindeksen for regionene i Agder og Rogaland i 2015. Helt til venstre angis rangeringsnummeret for 2015, i parentes står rangeringsnummeret for de siste ti årene

7.4 Lønnsomhet

Bedriftsøkonomisk lønnsomhet handler ganske enkelt om at inntektene må være høyere enn kostnadene. Det finnes flere lønnsomhetsmål, men vi konsentrerer oss om bedriftenes resultat før skatt. Bedrifter med underskudd står i fare for å gå konkurs eller legges ned, mens bedrifter med overskudd vil øke egenkapitalen og være rustet til vekst og nyinvesteringer.

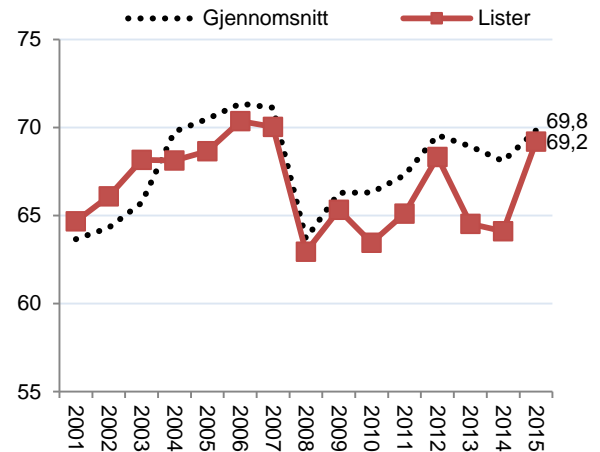
Andel lønnsomme foretak

Vi skal se på hvor stor andel av foretakene i hver enkelt region som har positivt resultat før skatt. Data for lønnsomhetsanalysene er hentet fra Regnskapsregisteret i Brønnøysund, hvor alle regnskapene fra regnskapspliktige foretak er registrert. Fra 2015 har vi også tatt med foretak som har hovedkontor utenfor Lister.

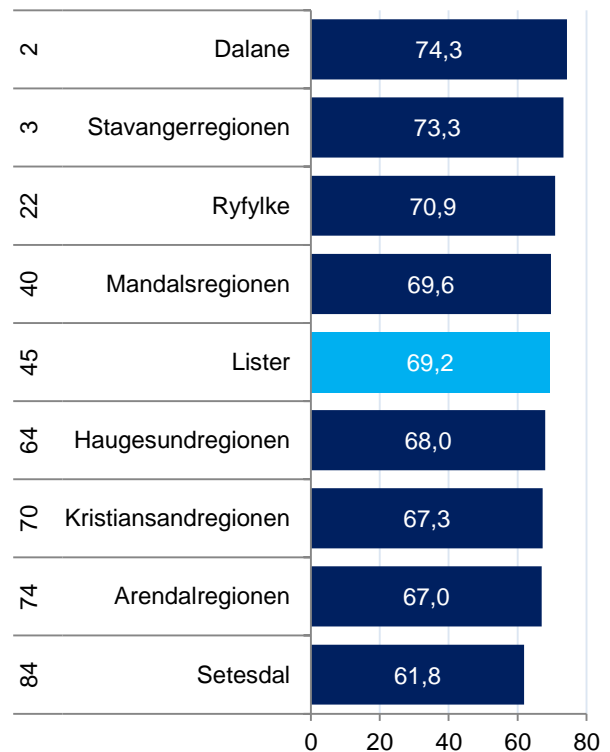
I den øverste figuren ser vi hvordan andelen lønnsomme foretak har utviklet seg i Lister. Andelen lønnsomme bedrifter i Lister har vært under gjennomsnittet i alle årene etter 2004. I 2013 og 2014 var lønnsomheten i Lister svært lav. I 2015 har lønnsomheten i Lister imidlertid tatt seg opp igjen og blitt ganske lik landsgjennomsnittet.

I den nederste figuren ser vi hvordan regionene i Agder og Rogaland gjorde det i 2015 med hensyn til andel lønnsomme foretak. Dalane og Stavangerregionen hadde høyest lønnsomhet i næringslivet i denne landsdelen og i landet som helhet i dette året.

Lister er nummer 45 av 84 regioner når det gjelder andel lønnsomme foretak i 2015.

Figur 62: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Lister.

Figur 63: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i regionene i Agder og Rogaland i 2015.

Bransjustert lønnsomhet

Lønnsomheten varierer mellom ulike bransjer. Derfor kan forskjellene i lønnsomhet i næringslivet skyldes at næringslivet har en mer eller mindre gunstig struktur. Dette skal vi korrigere for, på samme måte som vi har korrigert for bransjestrukturen for andre indikatorer.

Resultatet for regionene er vist i figuren. Dalane og Stavangerregionen er fremdeles rangert som de mest lønnsomme regionene. Begge regioner hadde en bransjestruktur som skulle tilsi en lønnsomhet på linje med landsgjennomsnittet.

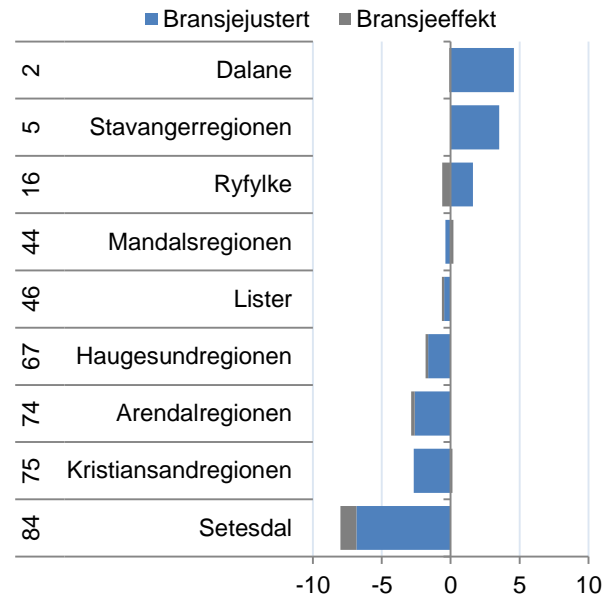
Lister har også en bransjestruktur som skulle tilsi en lønnsomhet på linje med landsgjennomsnittet. Når vi korrigerer for dette, blir Lister rangert som nummer 46 av de 84 regionene i landet når det gjelder lønnsomhet. Det er omtrent den samme plassering som før justeringen.

Egenkapitalandel

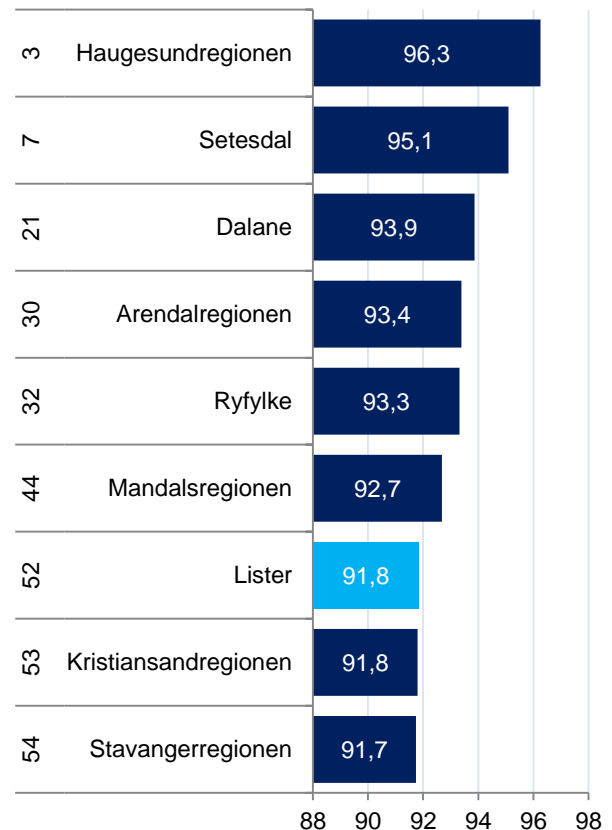
En bedrifts egenkapital er verdien av eiendelene fratrukket bedriftens gjeld. Bedrifter med negativ egenkapital står i fare for å gå konkurs dersom de ikke får tilført ny egenkapital eller har overskudd som øker egenkapitalen. Egenkapitalen øker når bedriften har overskudd og synker når bedriften har underskudd. Vi har derfor med egenkapital som en tredje indikator for lønnsomhet. Også her teller vi med foretak med virksomhet i flere kommuner, slik at utvalget blir større enn tidligere. Slike foretak blir telt med i alle kommuner de har virksomhet.

I figuren ser vi den prosentvise andelen av foretak med positiv egenkapital i regionene i Agder og Rogaland. Haugesundregionen og Setesdal har den høyeste andelen av foretak med positiv egenkapital av regionene i denne landsdelen.

I Lister har 91,8 prosent av bedriftene positiv egenkapital. Det er en relativt lav andel. Lister er rangert som nummer 52 av 84 regioner med hensyn til andel bedrifter med positiv egenkapital.

Figur 64: Prosentvis andel lønnsomme foretak, avvik fra landsgjennomsnittet, dekomponert i bransjeeffekt og bransjustert lønnsomhet. Det vises regionene i Agder og Rogaland. Til venstre angis rangeringen blant de 84 regionene.

Figur 65: Prosentandel foretak med positiv egenkapital i regionene i Agder og Rogaland i 2015. Til venstre angis rangeringen blant de 84 regionene.

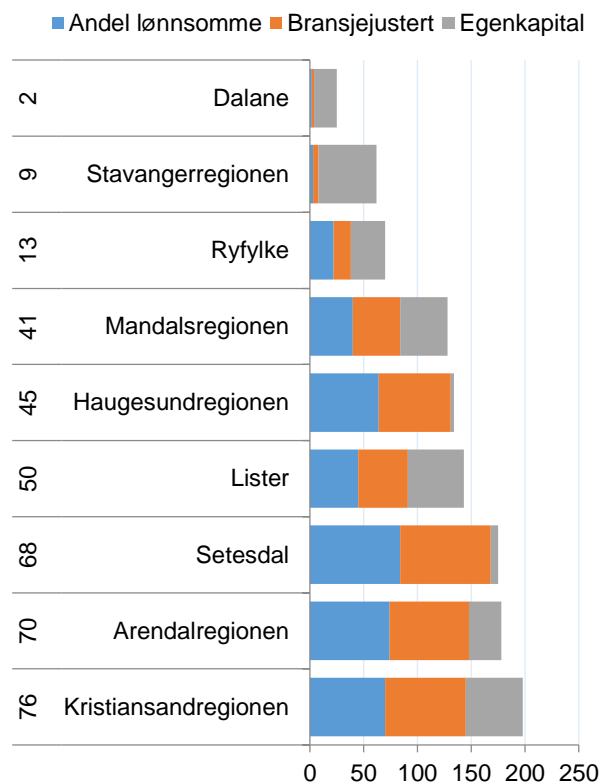
Lønnsomhetsindeksen

I dette kapitlet har vi vist tre ulike indikatorer for lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel med positivt resultat og til slutt andel foretak med positiv egenkapital. Disse tre indikatorene kan vi sette sammen til en lønnsomhetsindeks.

I figuren ser vi regionene i Agder og Rogaland på lønnsomhetsindeksen for 2015.

Dalane er rangert som nummer to av alle regionene i landet når det gjelder lønnsomhet i 2015. Stavangerregionen har også høy lønnsomhet.

Lister er på sjetteplass i landsdelen, og nummer 50 av de 84 regionene i landet. Lønnsomheten i næringslivet i Lister kan dermed karakteriseres som litt under middels.

Figur 66: Lønnsomhetsindeksen i regionene i Agder og Rogaland i 2015. Rangeringen til hver av de tre lønnsomhetsindikatorerne er vist inni figuren. Helt til venstre angis rangeringen for lønnsomhetsindeksen 2015.

7.5 Næringsutviklingen oppsummert

Så langt har vi beskrevet utviklingen i næringslivet med flere ulike indikatorer: arbeidsplassvekst, verdiskaping, produktivitet, nyetableringer og lønnsomhet. Alle disse indikatorene forteller noe om næringsutviklingen, men fokuserer på ulike aspekt av utviklingen.

Tabell 10: Listers rangering blant de 84 regionene i Norge, med hensyn til ulike indikatorer for næringsutvikling.

Kategori	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Arbeidsplassvekst	48	53	46	67	66	26	15	7	32
Produktivitet	41	27	67	52	58	53	71	70	56
Nyetableringer	16	4	37	28	22	49	54	41	34
Lønnsomhet	61	64	55	74	70	58	68	67	50
Næringslivets størrelse	50	53	50	58	59	56	50	38	41
Indeks	47	32	60	71	72	57	65	46	44

Arbeidsplassveksten i næringslivet er kanskje den viktigste indikatoren, fordi det er endringene i antall arbeidsplasser som har direkte effekt på samfunnsutviklingen. Arbeidsplassendringer har direkte betydning for flytting og befolkningsvekst. Lister har hatt veldig bra plasseringer når det gjelder arbeidsplassvekst de siste fire årene.

Produktivitet er verdiskaping per ansatt. Utviklingen i produktivitet er et interessant supplement til arbeidsplassstallene. Dersom et sted har høy arbeidsplassvekst, men nedgang i produktivitet, vil det kunne bety at de nye arbeidsplassene ikke skaper særlig mye ekstra verdiskaping. Det er naturligvis arbeidsplasser med verdiskaping som er mest positivt for samfunnsutviklingen. Produktiviteten i næringslivet i Lister har vært under middels av regionene i landet etter 2008. Det skyldes for en stor del at det var et fall i produktiviteten i prosessindustrien i regionen. Produktiviteten til prosessindustrien varierer mye i Lister fra år til år, samtidig med at prosessindustrien utgjør en stor andel av samlet produktivitet i regionen. Det er det svakeste punktet for næringsutviklingen i Lister i 2015.

Nyetableringer forteller om det har vært mange nyetableringer. Nyetableringene har som oftest liten betydning for den samlede veksten fordi de fleste nyetableringer er små og utgjør en liten andel av næringslivet. Nyetableringene skaper imidlertid «nytt blod» i næringslivet og bringer ofte nye personer og aktører inn i næringslivet. Derfor er det klart positivt med mange nyetableringer. Lister skårer høyt når det gjelder nyetableringer i de fleste årene.

Lønnsomheten i næringslivet i Lister var under middels i hele perioden. I 2015 ble rangeringen i denne kategorien bedre enn tidligere med en 50. plass. Det er det likevel det svakeste punktet for næringsutviklingen i Lister når vi ser på lønnsomheten i de siste ni år under ett.

Næringslivets størrelse måler antall arbeidsplasser i næringslivet i forhold til befolkningen. Næringslivet i Lister har et næringsliv som er middels stort i forhold til befolkningen.

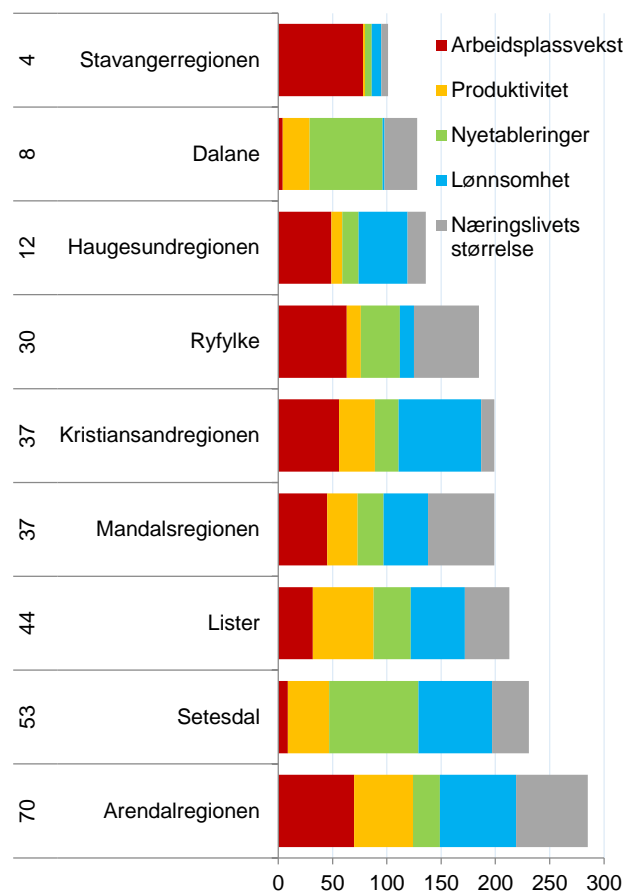
Næringslivsindeksen er satt sammen av alle de foregående fem indikatorene. Den viser hvordan regionen gjør det sammenlagt, når alle de viktige indikatorene for næringsutvikling er tatt med. Lister kom på 44. plass i 2015. Lister har hatt framgang på næringslivsindeksen de siste årene, etter å ha hatt ganske svake resultater i 2010 og 2011. Plasseringen i 2015 er den nest beste i de ni årene vi har tall.

Næringslivsindeksen for regioner

Næringslivsindeksen skal gi et samlet mål for hvor godt næringslivet gjør det. De fem delindikatorene har alle med god næringsutvikling å gjøre, men på forskjellige måter.

I næringslivsindeksen for 2015 er Stavangerregionen på førsteplass blant regionene i Agder og Rogaland. Stavangerregionen er rangert som nummer fire av de 84 regionene. Dalane og Hagesundregionen gjorde det også godt i 2015, og kom på 8. og 12. plass.

Lister fikk en svak plassering blant regionene i Agder og Rogaland i 2015 med sin 44. plass. Regionene i denne landsdelen gjør det generelt godt på næringslivsindeksen.

Figur 67: Regionenes plassering på næringslivsindeksen for 2015 helt til venstre. Regionene i Agder og Rogaland. I figuren viser stolpene rangeringen mellom 1 og 84. Dess mindre stolpe, dess bedre rangering.

Næringsindeksen for kommuner

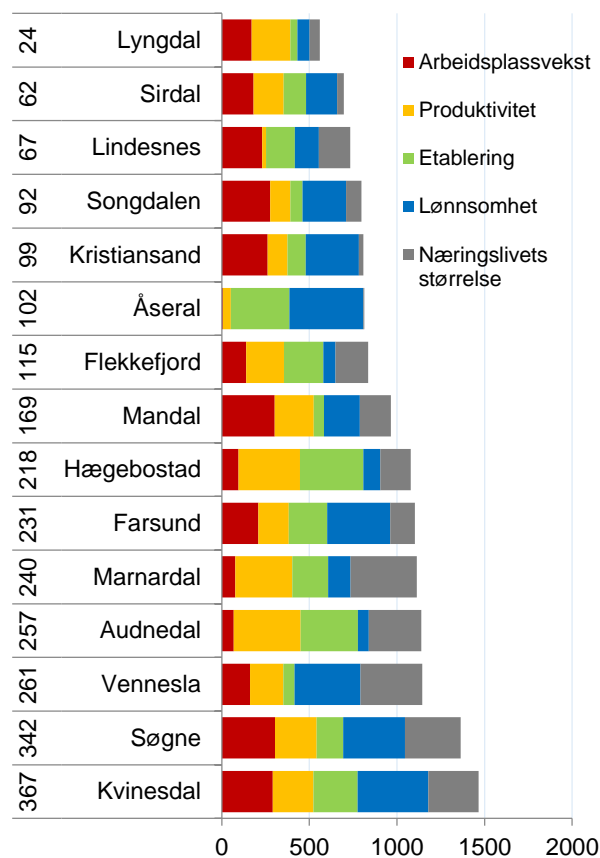
I figuren har vi vist resultatene for kommunene i Vest-Agder på næringslivsindeksen for 2015.

Lyngdal ble beste kommune i Vest-Agder i 2015, og er rangert som nummer 24 av de 428 kommunene i landet.

I Lister gjorde også Sirdal og Flekkefjord gode resultater med rangeringer som henholdsvis nummer 62 og 115.

Hægebostad og Farsund ble rangert litt under midtels av norske kommuner og i Vest-Agder.

Kvinesdal fikk en svak plassering dette året.

Figur 68: Kommunene i Vest-Agder sine plasseringer på Næringslivsindeksen for 2015 helt til venstre. I figuren viser stolpene rangeringen mellom 1 og 428. Dess mindre stolpe, dess bedre rangering.